

**Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta**

Bakalářská práce

**Hodnoty uživatelů nealkoholových návykových látek v období
mladé dospělosti**

Values of non-legal addictive drugs users in their early adulthood

Katedra: Učitelství

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce:

PhDr. Hana Dvořáčková

Autor:

Katarína Pavlíková

Praha, 2008

Děkuji paní Haně Dvořáčkové za pomoc a trpělivost při odborném vedení této bakalářské práce. Dále děkuji pracovníkům K-center, ve kterých výzkum probíhal za pomoc, cenné připomínky a ochotu spolupracovat.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Hodnoty uživatelů nelegálních návykových látek“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a souhlasím s jejím prezenčním zpřístupněním v knihovně HTF UK.

V Praze, dne.....

Podpis.....

„Ale žít jenom proto, aby člověk žil, to je dost málo.

Život musí obsahovat hodnoty, pro které stojí za to žít.“

Arthur Charles Clarke

Anotace

Cílem této práce je zjistit hodnotovou orientaci uživatelů nelegálních návykových látek v období mladé dospělosti, nalézt souvislosti mezi jejich hodnotami a jejich sociálním prostředím, více tuto problematiku pochopit.

Teoretická část pojednává o hodnotách a hodnotové orientaci, o období mladé dospělosti a o osobnosti uživatele nelegálních návykových látek.

V praktické části představuji kvantitativní výzkum, který jsem provedla v období od ledna do května 2008. Výzkum zjišťoval postoje respondentů ke konkrétním hodnotám, kdy pomocí škálové stupnice zaznamenávali důležitost dané hodnoty. Jeho výsledky jsou znázorněny v tabulkách, grafech a jsou opatřeny slovním komentářem.

Dále jsou součástí praktické části také tři charakteristiky respondentů a rozhovory na téma hodnoty, jejichž cílem je dokreslení kvantitativního výzkumu. Rozhovory jsou textově zpracovány, jejich plné znění přikládám v příloze.

Klíčová slova: hodnoty, hodnotové orientace, socializace, osobnost, uživatel, mladá dospělost

Annotation

The aim of the fwork is to ascertain the value orientation of non-legal adictive drugs users in their early adulthood and to pinpoint the relationships between their values and their social environment to allow us a better understanding of the issue.

The theoretical part deals with the values and value orientation, the period of early adulthood and the personality of the user of non-legal adictive drugs.

In the practical part I submit qualitative research I have done from january to may 2008. The research was focused on users attitude to specific values which they graded on a scale accorting to its subjective importance.

Three case reports and interviews with users on the topic of values are also a included in the practical part of the work. These are intended to develop on the quantitative research. The interviews are edited and are incuded in the suplement.

Key words: values, value orientations, socialization, personality, user, early adulthood

Seznam zkratk

AV ČR – akademie věd České Republiky

HIV - human immunodeficiency virus; virus, který může způsobit propuknutí nemoci AIDS

HO – hodnotová orientace

HR – harm reduction, přístup v práci s uživateli drog, spočívající v minimalizaci rizik

NNL – nelegální návyková látka (viz slovník pojmů)

PR – počet respondentů

VHC – virová hepatitidy typu C, infekční onemocnění jater

Slovník pojmů (Definice použitých pojmů kapitol)

Abstinence je jednání, které vede ke zdržení se užívání návykových látek z důvodů zdravotních, osobních, sociálních, náboženských, morálních, právních, či jiných. Abstinentem může být určen člověk, který abstinguje celoživotně, člověk, nebo exuser, tzn. člověk, který dříve návykové látky užíval, ale který neužívá žádnou takovouto látku po určité období (např. 3, 6, nebo 12 měsíců atd.).¹

Abstinenční syndrom, odvykací syndrom, odvykací stav, slangově **Absták**, je proces náhlého odvykacího stavu při závislosti na návykových látkách. Provází jej soubor různě závažných a různě kombinovaných příznaků, které se projevují po vysazení, nebo snížení dávek návykové látky, která byla užívána opakovaně, nebo dlouhodobě a nebo ve vysokých dávkách. U každé návykové látky se abstinenční příznak projevuje jiným způsobem a je jinak nebezpečný. V nejzávažnějších případech může způsobit smrt.²

Droga, návyková látka, psychotropní či psychoaktivní látka je „přírodní, nebo syntetická látka, která splňuje dva základní požadavky – má tzv. psychotropní účinek, tj. ovlivňuje nějakým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní naladění, ovlivňuje

¹ Srov.: KALINA, K. et al. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: o.s. Filia Nova, 2001. S. 11

² Srov.: KALINA, K. et al. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: o.s. Filia Nova, 2001. S. 11

psychiku.“³ Jsou to látky s vlastnostmi, které povzbuzují návykové, nebo pravidelné užívání. Drogy se dělí dle míry rizika na tzv. drogy měkké a tvrdé, dále dle toho, zda je akceptuje zákon či nikoliv na drogy legální a nelegální.⁴

Hodnota (value) je „vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události, nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním svých potřeb, zájmů. Hodnoty lze dělit na pozitivní (co je žádoucí), na negativní (co je nežádoucí), na absolutní či relativní, dle obsahu atp.“⁵

Hodnotové orientace (value orientation) je „relativně stálý, sociálně podmíněný, volitelný vztah člověka k souhrnu materiálního a duchovního společenského bohatství a ideálů, na které pohlíží jako na předměty, cíle, nebo prostředky k uspokojování potřeb.“⁶

Nelegální návyková látka je taková návyková látka, která není akceptovaná zákonem, tzn., že jsou výroba, přechovávání a distribuce této látky trestné. V praktické části této práce se nelegální návykovou látkou myslí takové látky, které zároveň spadají do skupiny tvrdých drog, tzn., že zde nejsou zahrnuty canabinoidy jako samostatná skupina, ale pouze v kombinaci s užíváním jiných látek. Termíny „Omamná látka“ a „Narkotikum“ se používají pouze u chemických látek navozující útlum, zejména u Opiátů a Opioidů.

Osobnost - podle Říčana 2004 je možné pohlížet na pojem osobnost ze tří základních úhlů:

1. *Osobnost jako pojem hodnotící:* „Skutečnou osobností je jedinec nějak pozoruhodný, vynikající, především v pozitivním slova smyslu.“
2. *Osobnost ve smyslu psychická individualita jedince:* „Osobností se rozumí osobitost, odlišnost jedince od jiných jedinců (zejména, i když nikoli výlučně) od jedinců téhož věku a kultury.“
3. *Osobnost ve smyslu architektura, struktura, či uspořádání celku psychiky:* „Osobnost je člověk jako celek po stránce duševní“ (Tardy, 1967)⁷

³ PRESL, J. *Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, 1995. S.

⁴ Srov.: KALINA, K. et al. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: o.s. Filia Nova, 2001. S. 110

⁵ HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 192

⁶ HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 377

⁷ ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2004. S. 11-12

V rámci této kapitoly chápeme pojem osobnost ve smyslu třetího výkladu – tedy ve smyslu člověk jako celek po stránce duševní.

Primární droga je taková návyková látka, kterou uživatel nejvíce preferuje, je jeho „hlavní drogou“. Tato látka je součástí jeho života, popř. si na ní vypěstoval závislost.

Socializace je „postupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace, zprvu nukleární rodině, dále v malých společenských skupinách jako je třída ve škole, sportovní oddíl apod., až po zapojení do nejširších celospolečenských vztahů. Součástí socializace je přijetí základních etických a právních norem dané společnosti.“⁸

Speedball je slangové anglické označení tvrdé drogy, kombinace heroinu a kokainu, nebo pervitinu, nejčastěji aplikované injekčně. Mimořádně nebezpečná, protože tyto dvě psychoaktivní látky působí navzájem protichůdně, kokain jako stimulant, heroin působí silně tlumivě. Účinky nenastávají současně, účinky kokainu odezní rychleji a jejich odeznění umocní vliv heroinu na organizmus.

Tolerance je snižování účinku drogy při opakovaném podávání či užívání. Tolerance se zvyšuje nejrychleji, pokud je droga podávána často a ve zvyšujících se dávkách. Znamená to, že se organismus postupně přizpůsobuje účinkům drogy, zvyká stav vyvolaný danou látkou a začíná jej chápat jako normu. Pro dosažení stejného účinku je proto nutné zvyšovat dávku drogy.⁹

Uživatel - uživatelem obecně rozumíme člověka, který jakýmkoliv způsobem užívá nelegální návykové látky.¹⁰ Uživatele zde chápeme jako člověka, který pravidelně užívá tvrdé nelegální drogy (tzn. s výjimkou produktů konopí).

Závislost, syndrom závislosti je soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických fenoménů, který se vyvíjí po opakovaném užití látky. (viz. kpt. Závislost).

⁸ HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 548

⁹ Srov.: KALINA, K. et al. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: o.s. Filia Nova, 2001. S. 110

¹⁰ Srov.: MATOUŠEK, O. – KOLÁČKOVÁ, J. eds. *Sociální práce v praxi – specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. S. 212

OBSAH

Úvod.....	13
I. Teoretická část.....	15
1 Hodnoty.....	16
1.1 Obecně.....	16
1.2 K etymologii a historii hodnot.....	17
1.2.1 Etymologie pojmu.....	17
1.2.2 Stručně k historii proměn hodnot v naší novodobé společnosti.....	17
1.3 Pojetí hodnot.....	19
1.3.1 Psychologické pojetí.....	19
1.3.2 Sociologické pojetí.....	21
1.3.3 Filozofické pojetí.....	22
1.4 Vznik hodnot.....	23
1.4.1 Společenské hodnoty.....	23
1.4.2 Individuální hodnoty.....	23
1.5 Hodnotové orientace.....	25
1.5.1 Charakter hodnotových orientací.....	25
1.6 Shrnutí kapitoly.....	26
2 Období mladé dospělosti.....	28
2.1 Obecně.....	28
2.2 Vymezení dospělosti.....	28
2.3 Charakteristika období mladé dospělosti.....	29
2.4 Hodnoty v období mladé dospělosti.....	30
2.5 Shrnutí kapitoly.....	32
3 Uživatel nelegálních návykových látek.....	33
3.1 Obecně.....	33

3.2	Drogové prostředí	33
3.3	Osobnostní vlastnosti uživatele.....	35
3.3.1	Osobnostní vlastnosti lidí se sklony k užívání návykových látek	35
3.3.2	Změna osobnostních vlastností vlivem užívání	36
3.4	Užívání nelegálních návykových látek a jejich další vlivy na člověka	38
3.4.1	Vliv na člověka z hlediska způsobů užití drogy	38
3.4.2	Vliv na člověka z hlediska užívané látky	40
3.4.3	Vliv na člověka z hlediska z hlediska míry závislosti.....	42
3.5	Závislost	43
3.5.1	Definice syndromu závislosti	43
3.6	Postoje uživatelů nelegálních návykových látek k některým hodnotám.....	45
3.7	Shrnutí kapitoly	46
II.	Praktická část.....	47
	Úvod k praktické části	48
4	Realizované výzkumy z oblasti měření hodnot a hodnotových orientací.....	48
5	Příprava výzkumu.....	50
5.1	Druh výzkumu	50
5.2	Cíl výzkumu a formulace hypotéz.....	51
5.3	Výzkumný vzorek	51
5.4	Výzkumná metoda	57
6	Realizace výzkumu	59
6.1	Způsob zpracování dat	59
6.2	Deskripce výsledků výzkumu	59
6.3	Interpretace výsledků a ověřování hypotéz	62
7	Závěr	66
	Literatura	68

Přílohy	70
---------------	----

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr (1-1): Charakter hodnot dle Kratochvíla	25
---	----

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka a graf (5-1): Zastoupení respondentů dle pohlaví	52
Tabulka a graf (5-2): Zastoupení respondentů dle užívaných drog	53
Tabulka a graf (5-3): Zastoupení respondentů dle vzdělání.....	53
Tabulka a graf (5-4): Zastoupení respondentů dle četnosti užívání drog	54
Tabulka a graf (5-5): Zastoupení respondentů dle způsobu užívání drog	55
Tabulka a graf (5-6): Zastoupení respondentů dle zaměstnání.....	55
Tabulka a graf (5-7): Bydlení	56
Tabulka a graf (6-1): Hodnotová orientace.....	60

Úvod

Hodnoty a hodnotová orientace jsou součástí života každého z nás. Pomáhají nás určitým způsobem definovat, díky nim se pro okolí stáváme lépe čitelnými. Mimo jiné - i podle nám podobných hodnot si vybíráme své přátele, partnerky či partnery pro život, dle hodnot můžeme do jisté míry odhadnout chování daného člověka v určitých situacích.

V sociální práci můžeme využít hodnotovou orientaci klientů např. k prohloubení kontaktu, zkvalitnění práce s klientem a nepřímo pak ke zkvalitnění jeho života. Hodnotová orientace určité skupiny lidí může také do jisté míry ovlivnit obsah práce s touto skupinou a její směr. Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila právě tuto problematiku. Dále jsem své téma specifikovala pod názvem: Hodnotová orientace uživatelů nelegálních návykových látek v období mladé dospělosti. Jsem si vědoma toho, že i po takovéto konkretizaci, zůstalo téma mé práce poměrně obsáhlé. V rámci jejího rozsahu jsem nemohla jednotlivé oblasti rozebrat příliš do hloubky a utvořila spíše stručné charakteristiky problematiky hodnot, období mladé dospělosti a zejména pak problematiky abúzu nelegálních návykových látek se záměrem napsat teoretický podklad pro praktickou část.

Co se týče použité literatury, drogová problematika je důležitým tématem naší společnosti, poměrně běžně se o ní hovoří, existují různá zařízení která se na ni zaměřují, zabývá se jí množství literatury. Mohu tedy říci, že teoretické podklady k této části práce jsou dostačující jak z hlediska kvantity, tak kvality. S literaturou zabývající se vývojevou psychologií je to obdobně. O tématu hodnot se většinou bohužel pouze krátce zmiňují učebnice obecné psychologie v rámci motivace, studijní materiály k sociologii, filozofii, etice aj., komplexnější teoretické literatury na toto téma je však o něco méně. Snad je to z důvodu rozsáhlosti pojmu, faktu, že zasahuje do několika oborů a také jisté míry abstrakce tohoto tématu.

Ve své práci jsem se na uživatele nelegálních návykových látek zaměřila zejména proto, že s touto cílovou skupinou již rok a půl pracuji v rámci nízkoprahového zařízení. Nejen z praxe vím, že s sebou užívání nelegálních návykových látek nese jisté změny v osobnosti člověka, jeho životním stylu a tím i změny postojů k určitým hodnotám - což je předmětem této práce. Z výše uvedených důvodů mě spojení výzkumu hodnot s touto cílovou skupinou velmi zaujalo, chtěla jsem tuto souvislost více pochopit, více se o ní dozvědět. Vzhledem k tomu, že se velká část uživatelů věkově řadí k období mladé dospělosti, záměrně jsem se zaměřila na tuto věkovou skupinu.

Teoretická část této práce pojednává o hodnotách a hodnotové orientaci, zahrnuje charakteristiku období mladé dospělosti dle vývojové psychologie, především pak pojednává o osobnosti uživatele nelegálních návykových látek a změnách vyvolávaných působením těchto látek. Jejím cílem je teoreticky podložit praktickou část práce.

Praktická část je pak zaměřena na přípravu a realizaci kvantitativního výzkumu hodnotové orientace této cílové skupiny, který je pro dokreslení doplněn rozhovory na téma hodnoty. Cílem praktické části této práce je zjištění hodnotové orientace uživatelů nelegálních návykových látek v období mladé dospělosti. Existuje množství výzkumů na téma hodnoty a hodnotové orientace, avšak dodnes se s určitostí neví, jakým způsobem je co nejefektivněji zkoumat. Pro tuto práci jsem zvolila metodu dotazníku. Vzhledem k tomu, že dotazník sám o sobě nemůže poskytnout všechny informace týkající se postojů k hodnotám v nějakém kontextu (tzn. např. jaké měl hodnoty dříve, jaké dnes apod.), doplňuji svou práci zápisy rozhovorů s klienty. Hodnotovou orientací toxikomanů se zabýval např. P. Sak., jehož výzkumem jsem se nechala inspirovat.

Základní hypotézy výzkumu jsou:

H₁: „*Na jednom z prvních pěti míst se umístí hodnoty: Být zdravá/ý; Mít zázemí; Cítit se svobodně; Milovat; Být milován.*“

H₂: „*Typické hodnoty pro období mladé dospělosti jako jsou Mít partnera; Mít práci; Založit rodinu, mít děti; Uzavřít manželství, registrované partnerství, se v žebříčku hodnot neumístí mezi prvními deseti preferovanými hodnotami, nebudou pro uživatele tolik důležité.*“

H₃: „*Být zdravý – pasivně přijímaná hodnota bude hodnocena jako důležitější, než hodnota, na které se člověk musí aktivně podílet – Pečovat o své zdraví.*“

Cílem rozhovorů je pak dokreslení kvantitativního výzkumu a zaznamenání sociálního prostředí uživatele, jeho hodnot a životních cílů a také pohledů na některé jevy přítomné v prostředí toxikomanů.

Přílohou přikládám materiály z praxe s touto cílovou skupinou, vyhodnocený dotazník a tyto zápisy.

Toto téma pokládám za velmi zajímavé a podnětné pro další práci s klienty.

I. Teoretická část

1 Hodnoty

Klíčová slova kapitoly: Hodnoty, Hodnotové orientace, Socializace

1.1 Obecně

S pojmem hodnota se často setkáváme jak v každodenním životě, tak i v nejrůznějších vědních oborech - zejména v matematice, fyzice, potravinářství, vodohospodářství, aj., dále ve společenských vědách jako jsou např. psychologie, sociologie, etika a axiologie v rámci filozofie aj. Tato práce pojednává o hodnotách ve smyslu společenských věd, zejména psychologie a sociologie. Co vše si lze pod takovýmto pojmem vlastně představit? Pojem hodnota je velice široký.

Hodnota dle slovníku spisovného jazyka českého má tři základní významy a je spojován s množstvím objektů – prvním významem je cena, význam, důležitost nějakého objektu, dále něco cenného, hodnotného, potom také vlastnost hodného člověka, dobrota.¹¹ Trochu konkrétněji pak pojímají pojem hodnota některé z vědních disciplín jako psychologie, sociologie a filozofie, každá ze svého úhlu pohledu (viz. kpt. Pojetí hodnot).

Hodnoty je možno rozdělit na hodnoty *společenské* (uznávané společností obecně) a na hodnoty *individuální* (osobní, se kterými se jedinec ztotožnil).

Existuje samozřejmě celá řada kategorizací hodnot, každý autor pojímá kategorie trochu jinak. Za všechny nastiňuji tuto, kterou uvádí M. Nakonečný: existují hodnoty *biologické* (např. život, zdraví, pohodlí, požitek), *kulturní* (např. zábava, estetické zážitky, práce),

¹¹ Hodnota: 1. cena; význam, důležitost: h. drahokamu; h. bankovek; nákupní h. prodaných mincí; h. zboží, práce, zemědělské produkce; umělecká h. díla; ztratit na své hodnotě; mat. vlastní h. číslice příslušející číslici samé; místní h. číslice závislé na místě, na kt. je v čísle napsána; absolutní h. čísla bez ohledu na znamení; h. funkce; převrácená h. čísla; přibližná h. čísla 2. něco cenného, hodnotného; statek: vytvářet nové h-y; Smetanovo dílo náleží k největším h-ám našich národních dějin; zachovat materiální a kulturní h-y; hromady peněz a jiných hodnot; ekon. společensky nutné množství práce vynaložené při výrobě zboží; užitná h. souhrn vlastností, jimiž předmět uspokojuje lidské potřeby; zákon h-y ekonomický zákon zboží výroby, podle něhož se směna uskutečňuje za souladu s množstvím práce společensky nutné při výrobě zboží *3. vlastnost hodného člověka, dobrota: Copak není ve Vás už ani krůpěj hodnoty? Což není prázdný prostředek už, abyste se polepšil? (Ner.)

duchovní (např. poznání, morálka, náboženské, politické a jiné ideje), *sociální* (např. manželství, rodina, přátelství, láska) a další.“¹²

V rámci praktické části této práce pojem hodnota chápeme jako vlastnost (ať pozitivní, či negativní), kterou jedinec přisuzuje různým situacím, stavům, či objektům. V baterii hodnot přítomné v praktické části této práce se nacházejí hodnoty různých kategorií.

1.2 K etymologii a historii hodnot

1.2.1 Etymologie pojmu

Pojem hodnota z řečtiny **axía**, **axón** – os, axis – os (vertikála); anebo **timé** (cena, hodnota, odměna, pocta; v latině tento pojem známe pod výrazem **valor**, který se dříve používal především v souvislosti s výměnou materiálních věcí, jejich užitkovou hodnotou (cenou). Z těchto pojmů pocházejí také termíny jakými jsou **axiologie**, **timologie**, **timetika**, neboli teorie hodnot a hodnocení, věda, která se zabývá původem a povahou hodnot, definováním systémů, definováním, systémem a hierarchizací hodnot, jejich vzájemnými vztahy, i poměrem ke společenským a kulturním faktorům. Problematika hodnot byla řešena nejprve v rámci filozofie. Dle Klčovanské můžeme za zakladatele filozofie hodnot považovat H. Lotze, který pod pojmem hodnota rozuměl vše, čeho si ceníme, nebo vážíme jako takového (ne jako prostředku k něčemu jinému). Později, oddělováním některých oborů od filozofie, se začaly předmětem hodnot zabývat jiné vědní obory, jako např. psychologie, či sociologie.¹³ Samostatný obor axiologie vznikl na přelomu 19. a 20. století.

1.2.2 Stručně k historii proměn hodnot v naší novodobé společnosti

Protože hodnoty vznikají v procesu socializace přejímáním společenských hodnot, je důležité si uvědomit v jaké společnosti žijeme a tudíž jaké hodnoty máme možnost přejímat, popř. jaké hodnoty nás mohou ovlivňovat. Jak se naše novodobá společnost utváří a jaké hodnoty zastává?

¹² Srov.: NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 1993. S. 98

¹³ Srov.: KLČANOVSKÁ, E. *Člověk v centre psychologického skúmania a starostlivosti*. Trnava: Katedra psychologie Fakulty humanistiky Trnavském univerzity, 2001. S. 23

Dvacáté století nám přináší určitou změnu hodnot a postojů ve společnosti, danou zejména politickými a sociálními změnami. Dvacáté století je dle Saka 2000 charakterizováno trvalým úbytkem vlivu světonázoru (tedy i hodnot) na jedince i společnost.¹⁴

„V první polovině 20. století poklesl vliv katolické církve v důsledku sekularizace české společnosti v první republice a jednání církve ve vztahu k fašismu za druhé světové války. Po roce 1948 se přidal vliv systematické ateistické výchovy, která přinášela sekularizované normy a hodnoty. Také ty však byly po roce 1989 prohlášeny přímo za zločinné. Do značné míry tak vzniklo hodnotové a světonázorové vakuum. Toto vakuum bylo postupně nahrazeno doktrínami jako: „O peníze jde až v první řadě“, „Každý se musí postarat sám o sebe“, „Špinavé peníze neexistují“, apod. Tyto ideové ostrůvky postupně vytvářely nový „český postkomunistický liberální fundamentalismus“, světonázor, který vyjadřoval zájmy podnikání v českých podmínkách poloviny devadesátých let, ale současně byl v protikladu k nedokonalému permanentně novelizovanému právnímu řádu.“¹⁵

Takovéto změny postojů a hodnot ve společnosti samozřejmě ovlivňují pojetí hodnot a postojů mladých lidí, dle mého názoru negativně. Žijeme v prostředí plném chaosu a nejistot a jsme nuceni si vybírat mezi tím, či „být (ve smyslu být dobrým člověkem), nebo mít (vlastnit)“ – což bývá v dnešní době hodnoceno bohužel velmi pozitivně, přestože je to mnohdy v rozporu s etikou, ne-li se zákonem.

V současné době kromě fundamentálního liberalismu, který v české společnosti způsobil překračování tradičních společenských norem a hodnotového, i právního systému, přežívá konvenční světový názor, který je dle Saka 2000 jakýmsi slepencem socialistického a křesťanského světového názoru.

Žijeme tedy ve společnosti, ve které není snadné se orientovat, můžeme se setkávat s množstvím protichůdných názorů a hodnot, záleží na mnohých faktorech, zejména z jakého sociálního prostředí pocházíme a v jakém prostředí se pohybujeme.

„Jednotný světový názor dává obecný základ, na němž jsou budovány systémy spojené s chováním člověka. Jeho absence ve společnosti, či nezvládnuté mechanismy jeho přenosu

¹⁴ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 36

¹⁵ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 37

na mladou generaci znamenají společenské poruchy, růst celkové společenské deviace a nárůst represivního aparátu.“¹⁶

V dnešní době se klade kromě represe také velký důraz na prevenci sociálně patologických jevů, což pokládám za dobré, avšak intenzitou a frekvencí nedostačující. Na větší množství prevence však bohužel není dostatek školního času a financí.

1.3 Pojetí hodnot

Hodnota je interdisciplinární pojem, je důležité chápat tento pojem v kontextu, proto se zde pokusím nastínit základní pojetí tohoto pojmu z hlediska filozofie, sociologie a zejména psychologie.

Budu se stručně zabývat sociologickým pojetím hodnot, o něco hlouběji psychologickým pojetím hodnot, protože je to pro pochopení zaměření této práce důležité. Filozofické pojetí hodnot pouze nastíním, není pro tuto práci tolik podstatné.

Chápání významu pojmu v těchto oborech je poměrně shodné, každý však zkoumá hodnoty ze svého úhlu pohledu.

1.3.1 Psychologické pojetí

„Hodnota je vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události, nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním svých potřeb, zájmů.“¹⁷

Hodnoty z hlediska obecné psychologie řadíme do kapitoly Motivace. Patří mezi *motivační proměnné*, podobně jako např. potřeby, motivy, pudy, reflexy, instinkty, chťiče, touhy, přání, zájmy, sklony, ambice, aspirace, cíle, ideály.

Protože se v některých publikacích zaměňuje pojem hodnota s některými jinými psychologickými termíny, je dobré si vyjasnit, zda jak se od sebe hodnoty a tyto psychologické pojmy jako jsou např. potřeba, motiv, zájem, postoj, cíl, ideál aj. liší, jak spolu souvisejí, zda je možné těmito termíny pojem hodnota opravdu vyjádřit.

Ukazuje se, že pojem hodnota je vázaný na velmi složitý psychický mechanismus. Pokud však chceme proniknout do podstaty hodnot, je nutné tomuto pojmu porozumět, uvědomit si rozdíly mezi hodnotami a ostatními pojmy, které jsou často za pojem hodnota zaměňovány.

¹⁶ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 37

¹⁷ HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 192

Takovými pojmy, jak už je zmíněno výše jsou zejména *postoje, zájmy, potřeby, motivy, cíle, ideály*. Pojem hodnota má s těmito pojmy mnoho společného, nicméně se s žádným z nich úplně nekryje a ani jedním z těchto termínů není možno pojem hodnota nahradit.

Vymezením rozdílů těchto pojmů se zabývá např. Grác 1997:¹⁸

a) Hodnoty a zájmy

Hodnoty se zájmy úzce souvisí, z psychologického hlediska je však hodnota pojem o něco širší. Tyto dva pojmy nelze ztotožňovat. Je tomu tak mj. i proto, že zájmy jako takové, jsou ze subjektivního hlediska vždy kladné – člověka přitahují, zatímco hodnoty může člověk uznávat i tehdy, když jej osobně nepřitahují.

b) Hodnoty a postoje

Ne vše, co označujeme jako postoje, vyjadřuje také hodnoty. Pojem hodnota s postoji souvisí tak, že se hodnoty vyjadřují v kladných (přitahujících), nebo záporných (odpuzujících) postojích k věcem, nebo jevům vnitřního, či vnějšího světa, kterým jedinec připisuje nějaký význam, nebo cenu – hodnoty i postoje mají tedy hodnotící charakter. Hodnota je však užší pojem než pojem postoj, zejména proto, že postoje mohou být vůči vyjádření hodnot kladné, záporné, či indiferentní (tzn., že dané věci nepřipisujeme žádnou hodnotu, popř. postoj bez vyjádření hodnoty), zatímco hodnoty mohou být pouze kladné, či záporné.“

c) Hodnoty a potřeby

Pojem hodnota souvisí s potřebou v tom smyslu, že všechno, co je pro jedince potřebou, je pro něj zpravidla i hodnotou. Potřeba je ale užší pojem, protože ne vždy je hodnota potřebou. Dle polského psychologa Matusewicza (1973)¹⁹ hodnoty určují, které potřeby mají být uspokojeny v první řadě. Podle Sillamyho má objekt právě takovou hodnotu, nakolik je potřebný.

¹⁸ Srov.: GRÁC, J. *Pohľady do psychologie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1979. S. 25-36

¹⁹ Srov.: GRÁC, J. *Pohľady do psychologie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1979. S. 30

d) Hodnoty, motívy a incentívy, cíle a ideály

Motívy chápeme jako příčiny chování, naše tendence. Incentívy jsou venku (objekty, na které chceme dosáhnout) – např. voda pro žíznivého člověka apod. Některé hodnoty mohou být interpretovány také jako motívy, v motivačním modelu vystupují pravděpodobně jako komplementárně jako incentívy. Incentivní vlastnost některých jevů znamená, že je můžeme chápat a rozeznávat dle toho, že některé z nich pro své vlastnosti chápeme jako cíle, nebo ideály, přičemž hodnota je současně kritériem výběru cílů a ideálů.

1.3.2 Sociologické pojetí

Dle Klčovanské si každá civilizace buduje svůj specifický hodnotový systém, který prostřednictvím kultury a tradice odevzdává dalším generacím, čím v konečném důsledku zabezpečuje jistou stabilitu a kontinuitu celého sociálního systému.

„V sociologii se hodnotou označuje libovolný materiál anebo ideální objekt, idea, nebo instituce, skutečný, či imaginární předmět, ke kterému jednotlivci, anebo skupiny zaujímají hodnotící postoj, připisují mu významnou úlohu ve svém životě a snahu po jeho dosažení považují jako nutnost. Hodnoty zde určují principy společenského soužití a slouží jako základ k hodnocení společenské prospěšnosti jednotlivých členů skupiny.“²⁰

Dle Jandourka 2003 je hodnota vědomá, nebo nevědomá představa o tom, co je žádoucí. Pojem hodnota můžeme chápat ve smyslu objekt, ceněné dobro, statek, nebo postoj k objektu (objekt je považován za dobrý, správný, nebo naopak bezcenný). Hodnota je také určité měřítko pro porozumění a jednání, jak už je zmíněno na začátku. V tomto významu je v sociologii důležitým předmětem zájmu, protože v mnoha situacích vytváří kritéria pro posouzení správnosti jednání a míra závaznosti hodnot, umožňuje posoudit míru integrace společnosti.²¹

Sociologické pojetí tedy dává do souvislosti hodnoty společnosti s hodnotami jedince a zkoumá jejich vzájemnou provázanost, orientuje se zejména na hodnoty společnosti.

²⁰ KLČANOVSKÁ, E. *Psychológia pre život, zborník z vedeckej konferencie k 15. výročku katedry psychologie na trnavskom univerzite*. Trnava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, 2007. S. 74

²¹ Srov.: JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007. S. 150

1.3.3 Filozofické pojetí

Ve filozofii se problematikou hodnot v historii zabývalo a dodnes zabývá množství autorů, existuje různorodý pohled na problematiku hodnot, avšak s ohledem na rozsah a zaměření této práce se filozofickým pojetím hodnot nebudu příliš zabývat, pokusím se zde pouze nastínit základní přístupy pojetí hodnot. V rámci filozofie se otázkou hodnot zabývají především obory jako etika a axiologie.

„Ve filozofii všeobecně hodnotou rozumíme význam, který připisujeme nějaké věci, či nějakému konání, na základě toho, že mohou uspokojit nějakou naši potřebu.“²²

„Hodnota je bytí, po kterém se touží. Hodnotou jsou věci, které stojí za to, aby se po nich toužilo“²³

Ve všeobecnosti je možno filozofické přístupy pojetí hodnot zahrnout do třech skupin:

Objektivistické teorie – zkoumají hodnotu jako nadpozemskou podstatu mimo prostor a čas (přívrženci novokantovství, stoupenci husserlovské fenomenologie M. Scheler a N. Harman, novotomismus, intuitivismus, aj.).

Subjektivistické teorie – pohlíží na hodnotu pouze jako na jev vědomí, vidí v ní projev psychologického ladění, subjektivního vztahu člověka k objektům, jež hodnotí (přívrženci subjektivně idealistických teorií – logického pozitivizmu, emotivizmu, lingvistické analýzy v etice, afektivně volní teorie hodnoty W. Erbana, D. Prolla, C. Lewisse aj.).

Naturalistické teorie hodnoty hodnotu vymezují jako výraz přirozených potřeb člověka nebo zákonů přírody vůbec (naturalismus v etice, teorie zájmu, evoluční etika, etika kosmické teologie).²⁴

Bližší se tímto pojetím nebudu zabývat, není to předmětem této práce. Pro praktickou část je důležité zejména pochopení souvislosti mezi sociálním a individuálním pojetím hodnot, vzniku hodnot a rozlišení hodnot od ostatních psychologických pojmů.

²² Srov.: GRÁC, J. *Pohľady do psychologie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1979. S. 16

²³ Srov.: KLČANOVSKÁ, E. *Človek v centre psychologického skúmania a starostlivosti*. Trnava: Katedra psychologie Fakulty humanistiky Trnavského univerzity, 2001. S. 23

²⁴ Srov.: KLČANOVSKÁ, E. *Človek v centre psychologického skúmania a starostlivosti*. Trnava: Katedra psychologie Fakulty humanistiky Trnavského univerzity, 2001. S. 24; dále ADO, A. V. et al. *Filozofický slovník*. Přel. V. Matlochová; D. Houžvičková, M. Vondrášková. Praha: Svoboda, 1981. S. 175

1.4 Vznik hodnot

Je třeba si uvědomit rozdíl mezi hodnotami společenskými a hodnotami individuálními (hodnotami jedince).

1.4.1 Společenské hodnoty

Společenské hodnoty se utvářejí s ohledem na historii, náboženskou a kulturní tradici, politickou situaci apod. V každé kultuře panuje odlišný systém hodnot. Podle toho, v jaké společnosti vyrůstáme a žijeme, osvojujeme si její hodnoty a určitým způsobem je také ovlivňujeme. Jedinec tedy zároveň svými hodnotami ovlivňuje hodnoty společenské.

1.4.2 Individuální hodnoty

Jak se ze společenských hodnot stávají hodnoty individuální? Je všeobecně známo, že se tak děje ze značné míry na základě předchozí zkušenosti, skrze působení mechanismu učení. Člověk se učí rozlišovat, co je dobré a co špatné, užitečné a neužitečné, nejen na základě vlastní praxe, ale také – a to více, na základě životní praxe ostatních lidí. V lidském jednání tak dochází k zevšeobecnění, člověk získává schopnost hodnocení od svých sociálních skupin.²⁵

„Hodnoty jedince se vyvíjejí v procesu socializace a odrážejí kulturu společnosti, jsou součástí společenského vědomí.“²⁶

Kromě biologického, psychického a mentálního vývoje, člověk prochází také vývojem sociálním – sociálním zráním.

„Sociální zrání je proces vývojových změn jedince, který probíhá pod tlakem měnící se sociální pozice a rolí, vedoucí k postupné proměně objektu společenské péče v sociální subjekt. Sociální zrání napomáhá utváření základních motivačních struktur, hodnotové orientace a životních cílů.“²⁷

²⁵ Srov.: GRÁC, J. *Pohľady do psychologie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1979. S. 37-38

²⁶ HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 192

²⁷ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 35

Jedinec tak v procesu sociálního zrání individuálně, svým způsobem vybírá ze svého sociálního pole – a zprostředkovaně tak i ze společnosti hodnoty, ideje, vzorce chování, sociální normy a sociální postoje, ze kterých si pak utváří systém platný pro své myšlení a chování. Souběžně si také osvojuje určité sociální znalosti a dovednosti.²⁸

Dle Saka 2000 při vytváření hodnotového systému jedince společností a jejími subjekty, tito na objekt působí buď intencionálně (záměrně), nebo funkcionálně (nepřímo, neuvědoměle). Takovými subjekty mohou být např. rodina, škola, subjekt působící v oblasti volného času – např. skaut nebo sportovní oddíl, přátelé aj.

Intencionální působení na jedince je záměrné, cílené a vědomé přenášení určitých hodnot, snaha o to, aby se těmito hodnotami jedinec ztotožnil (interiorizoval). Jejich zvnitřnění je cílem výchovy v oblasti hodnot. Ideálně působí všechny tyto subjekty shodně, realita je však většinou jiná a některé hodnoty se tak dostávají do konfliktu. Interiorizace hodnot potom závisí na pozici subjektů, které jedinci hodnoty předávají a také na dosavadních zkušenostech jedince.

„Na utváření hodnotového systému jedince však působí i hodnoty, které jsou za jednáním dospělých, i když jednající dospělý se vědomě nesnaží o tento vliv, anebo si často dokonce tento vliv na dospívajícího ani nepřeje. Nezáměrný, necílený přenos hodnot je funkcionálním působením.“²⁹

Nezáměrné působení hodnot však jedinci často poměrně snadno přejímají – ať již vědomě, či nevědomě, je to přirozenější než jakékoliv memorování. Každý z nás se do jisté míry přizpůsobuje svému prostředí.

V procesu socializace je jedinec v interakci s různými hodnotovými systémy a se všemi se musí nějakým způsobem vyrovnat. Záleží pak na jedinečnosti, svobodě, vnímavosti, zodpovědnosti jedince a dalším, k jakému hodnotovému systému se dopravuje (dva odlišní lidé si za velmi podobných výchozích podmínek mohou osvojit různé hodnotové systémy – jeden bude např. inklinovat ke kriminalitě, jiný ne). Záleží tedy na množství faktorů (jedinečnosti jedince, biologickém, psychologickém, mentálním vývoji, sociálním statusu apod.) které utvářejí hodnotový systém jedince, nejdůležitější je však proces sociálního zrání.

²⁸ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 36

²⁹ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 39

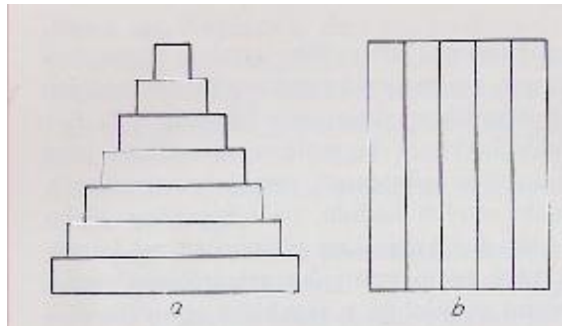
1.5 Hodnotové orientace

„Hodnotová orientace (value orientation) je relativně stálý, sociálně podmíněný, volitelný vztah člověka k souhrnu materiálního a duchovního společenského bohatství a ideálů, na které pohlíží jako na předměty, cíle, nebo prostředky k uspokojování potřeb.“³⁰

„Hodnotové orientace jsou považovány za významnou součást struktury osobnosti, ve které jakoby se sumarizovaly všechny životní zkušenosti, které osobnost ve svém individuálním rozvoji nabyła. Všeobecně se předpokládá, že rozvoj hodnotových orientací má svou genezi v té etapě historického vývoje, kdy přestává být primárním problémem uspokojování základních potřeb“³¹

1.5.1 Charakter hodnotových orientací

Hierarchie či pořadí hodnot (hodnotová orientace) ukazuje preferenci jednotlivých hodnot daného jedince, či skupiny jedinců.

Obr (1-1): Charakter hodnot dle Kratochvíla

Podle Kratochvíla může mít systém hodnot charakter *pyramidy*, s jedinou hodnotou na vrcholu, nebo *obdélníku*, kde u sebe stojí více, přibližně stejně důležitých hodnot. Výhodou obdélníkového modelu je to, že pokud člověk o jednu z těchto hodnot přijde, je pravděpodobné, že bude tato hodnota nahrazena jinými hodnotami a smysl života tak může být zachován. Pokud je člověk hodně orientován na jednu konkrétní hodnotu, je zde nebezpečí toho, že pokud o hodnotu přijde, může ho to duševně zranit, proto je výhodnější, když je při tomto pyramidovém uspořádání na vrcholu nějaká hodnota nadosobní (např. být

³⁰ HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 377

³¹ VONKOMER, J. *Dotazník na zisťovanie hodnotových orientácií, postojev k hodnotám a motivácie k výkonu*. Bratislava: 2001

užitečný ostatním) Obr.(1-1). Schéma možnosti zachování té samé plochy při dvojnásobném a) pyramidovém, b) obdélníkovém uspořádání hodnot.³²

Sledují se preference dílčích hodnot, ale i souhrnná struktura vzájemných hodnotových vazeb. Zkoumají se postoje k dílčím hodnotám (pomocí škálové stupnice), nebo konkrétní pořadí – žebříček hodnot. V praktické části této práce je hodnotová orientace uživatelů nelegálních návykových látek zkoumána pomocí škálové stupnice, kdy respondenti určují, jak je pro ně daná hodnota důležitá.

1.6 Shrnutí kapitoly

Hodnotu můžeme chápat jako vlastnost (ať pozitivní, či negativní), kterou jedinec přisuzuje různým situacím, stavům, či objektům. Rozlišujeme hodnoty společnosti a hodnoty individuální.

Hodnoty společnosti a pak i jedince odvisí mj. od historických, politických a kulturních souvislostí a tradic společnosti. Společenské hodnoty jsou v neustálé interakci s hodnotami jedince.

Hodnoty jedince vznikají v procesu socializace. Jedinec přejímá hodnoty ze svého sociálního prostředí a také je na základě svých vlastních zkušeností, názorů, hodnot a postojů určitým způsobem ovlivňuje.

Hodnotami se zabývají různé obory. Pro tuto práci je podstatné pojetí hodnot z hlediska psychologie a sociologie, uvádím zde také pojetí filozofie.

Filozofie, psychologie a sociologie pohlíží na obsah pojmu hodnoty velmi podobně, avšak každá z těchto věd se k hodnotám staví ze svého úhlu pohledu a zkoumá různé proměnné. Filozofie se např. zabývá zejména podstatou, vznikem, povahou hodnot, srovnává pojetí hodnot z hlediska dějin filozofie, etiky a axiologie, sociologie se na hodnoty dívá v souvislosti vztahů individuálních hodnot a hodnot společnosti a psychologie se hodnotami zabývá zejména v rámci struktury osobnosti a motivačních procesů. Samozřejmě se tyto obory v různých místech prolínají a doplňují.

³² Srov.: GRÁC, J. *Pohľady do psychologie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1979. S. 46

Hodnotová orientace je relativně stálý, sociálně podmíněný, volitelný vztah člověka k souhrnu materiálního a duchovního společenského bohatství a ideálů, na které pohlíží jako na předměty, cíle, nebo prostředky k uspokojování potřeb. Hodnotovou orientaci můžeme chápat také jako systém hodnot daného jedince. Hodnotové orientace jsou považovány za významnou součást osobnosti, jsou ovlivňovány sociálním zráním.

2 Období mladé dospělosti

Klíčová slova kapitoly: Dospělost, mladá dospělost, hodnoty v období mladé dospělosti

2.1 Obecně

V naší společnosti bývá určujícím mezníkem zejména dosažení zletilosti, tj. 18 let (trestně právní vymezení), které člověku přináší určitá práva a povinnosti. Toto vymezení však není pro společnost jediným zásadním kritériem pro dosažení dospělosti. Dalšími kritérii jsou např. biologická, psychická a sociální zralost.

V naší kultuře může být dospělost spojována také s některými mezníky či rituály vyplývající právě z biologické a sociální zralosti, práv a povinností dospělého člověka, jako je např. dokončení vzdělání, volba povolání, účast na volbách, získání řidičského oprávnění, první menstruace, pohlavní styk, početí dítěte, sňatek aj.

2.2 Vymezení dospělosti

Dle Vágnerové 2000 bývá dospělost primárně určena **biologicky**, v takovém případě je její dosažení vázáno na zrání, tj. věk. Dále je dospělost určována **psychosociálně**. Psychosociální vymezení dospělosti je však složitější – každý se vyvíjí v jiném tempu a jiným způsobem, základní znaky pro psychosociální dosažení dospělosti však existují.³³

„Za nejvýznamnější psychické znaky dospělosti lze považovat samostatnost, relativní svobodu vlastního rozhodování a chování, spojenou se zodpovědností ve vztahu k druhým lidem, se zodpovědností za svá rozhodnutí i činy.“³⁴

Dospělost je obvykle dělena na tři období – **období mladé, střední a starší dospělosti**.

Přesné věkové vymezení daného období se může u různých autorů lišit.

Např. Dle J. a M. Langmeiera a D. Krejčířové 1998 se tato období dělí následovně: Mladá dospělost 20 – 25 let, Střední dospělost 25 – 45 let, pozdní dospělost 45 – 65 let.³⁵

³³ Srov.: VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. S. 301

³⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. S. 301

³⁵ LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do neurofyziologie*. Praha: H&H, 1998. S. 93-97

Říčan 1990, dělí období dospělosti na Zlatá dvacátá léta (20 – 30 let), Životní poledne (30 – 40 let) a Druhý dech (40 – 50 let).³⁶

Mladá dospělost dle Vágnerové 2000 zahrnuje období mezi 20 až 35 lety, střední dospělost pak období 35 – 45 let a starší dospělost období 45 – 60 let.

Vzhledem k pokroku v medicíně a jím ovlivněným stárnutím populace se tato hranice postupně posouvá. Dokonce tuto hranici posouvají sami autoři při novém přepracování svých knih - jako např. Marie Vágnerová v přepracovaném vydání roku 2008 definovala hranici mladé dospělosti obdobím od 20 až do 40 let.

Tato práce se z těchto období zaměřuje pouze na období mladé dospělosti a vychází z dělení dle Marie Vágnerové 2000. Tímto věkovým vymezením je také určena cílová skupina respondentů praktické části této práce.

2.3 Charakteristika období mladé dospělosti

Jak už je zmíněno výše, mladá dospělost je definována obdobím 20 - 35 let.

„Mladá dospělost je dobou nadějí a jejich postupného naplňování. Většinu plánů je ještě možné uskutečnit. Je i dobou mnoha sociálních proměn, typickou značnou četností nových zážitků a zkušeností. Mladý člověk je otevřen všemu novému, i přijetí nových rolí, které chápe jako předpoklad získání nezbytných zkušeností i sebepotvrzení. Nové role jsou důkazem splnění určité sociální normy, ale stejně tak mohou uspokojovat individuální potřeby jedince.“³⁷

„Dosažení psychické dospělosti je spojeno s větší sebejistotou a vědomím vlastních kompetencí. Za nejvýznamnější psychický znak dospělosti lze považovat schopnost přijmout zodpovědnost za svá rozhodnutí i činy.“³⁸

Dle Langmeierů a Krejčířové 1998 je za znaky jisté psychické zralosti spojené s tímto obdobím považována mj. také určitá schopnost vykonávat přiměřené množství práce, zvládat určitou zátěž, mít dostatečnou sebedůvěru, být spolehlivý a odpovědný, ochotný se rozvíjet, být schopen navazovat stabilní přátelské a partnerské dlouhodobé vztahy, být schopen uspokojivého heterosexuálního styku se stálým partnerem (manželem – manželkou) a přitom

³⁶ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. S. 247-316

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. S. 304

³⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. S. 371

přijímat a dávat lásku a něhu.³⁹ S posledním tvrzením, tedy že by měl být mladý člověk schopen uspokojivého heterosexuálního styku se stálým partnerem, partnerkou se zcela neztotožňuji. Nemyslím si, že by měla být potvrzením psychické zralosti mladého dospělého schopnost výlučně heterosexuálního styku. Dále by měl mít mladý dospělý zájem předávat své získané znalosti, zkušenosti a dovednosti mladším, měl by mít zájem zvyšovat blaho lidí ve svém okolí.

2.4 Hodnoty v období mladé dospělosti

„Posun hodnot podle posunu životní fáze probíhá v každé generaci. Pro mladého člověka v 15 letech jsou jiné hodnotové priority či akcenty než ve 20 či v 25 letech. Hodnoty se odlišují podle závislosti na životní fázi. Některé hodnoty, respektive jejich preference se podle životní fáze výrazně proměňují, jiné jsou závislé velmi málo.“⁴⁰

Říčan 1990 upozorňuje na složitost vymezení tohoto vývojového období, protože u různých lidí následují různé kroky v různém pořadí (někteří jedinci byli vedeni a inklinují spíše ke vzdělání, sportu, kariéře, jiní k založení rodiny apod.). Autor klade důraz na rozmanitost v tomto období. U každého člověka probíhá vývoj jinak. Příčinou této rozmanitosti je především skutečnost, že biologický vývoj probíhá po dvacátém roce velmi pomalu, také jednotlivý vliv společnosti na jedince slábne. Určité znaky charakteristické pro toto období však autor uvádí. Mezi znaky určité zralosti duševního vývoje období mladé dospělosti autor řadí např. schopnost konat produktivní smysluplnou práci, spolupracovat bez zbytečných konfliktů, přijímat a poskytovat radu a pomoc, samostatně hospodařit, jednat vyspěle vůči nadřízeným, mít realistické plány do budoucnosti, trávit volný čas sám, mít dlouhodobý partnerský vztah, dlouhodobé přátelské vztahy, brát ohledy na ostatní, rozvíjet se, realizovat se atp.⁴¹

Většina autorů se shoduje v hodnotách charakteristických pro toto období – tj. navázání dlouhodobého partnerského vztahu, popř. manželství či registrovaného partnerství, realizace v profesní roli a nalezení stabilního zaměstnání a hodnoty založení vlastní rodiny.

Tyto hodnoty jsou zároveň jistými vývojovými úkoly.

³⁹ Srov.: LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do neurofyziologie*. Praha: H&H, 1998. S. 94-95

⁴⁰ <http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>

⁴¹ Srov.: ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. S. 248

Blíže tyto úkoly rozpracovává M. Vágnerová 2000, podle níž je pro dosažení dospělosti je charakteristické, že jsou lidé tohoto věku ochotni přijmout a schopni zvládnout tyto vývojové úkoly, typické pro období mladé dospělosti:

- a) profesní roli
- b) stabilní partnerství (resp. manželství)
- c) rodičovství

„Schopnost zvládnout přijatelným způsobem **profesní roli** je jedním z kritérií dospělosti. Tato role může uspokojovat různé psychické potřeby mladého člověka. Profesní role je významnou součástí osobní identity. První fáze mladé dospělosti je považována za období profesního startu, ve druhé fázi dochází k profesní konsolidaci.“⁴² Ženy se v tomto období často vyrovnávají s dilematem volby mezi rolí matky a profesní kariérou.

„Jedním z hlavních vývojových úkolů mladé dospělosti je vytvoření stabilnějšího monogamního **partnerského vztahu**. Teprve takový vztah se může stát přijatelným základem budoucí rodiny. V období mladé dospělosti bývají partneři ve svých nárocích realističtější a tolerantnější ke vzájemné odlišnosti. Volba partnera je ovlivněna jak osobnostními rysy, tak sociálními zkušenostmi.“⁴³

V tomto období také mladí lidé často uzavírají manželství a zakládají rodinu.

„**Rodičovská role** je důležitou součástí identity dospělého člověka, která je sociálně vysoce ceněna. K rodičovství mohou být lidé stimulováni jednak vnějším, sociálním tlakem, ale i různými individuálními motivy. Narození dítěte přináší určitý zisk, ale na druhé straně i zátěž nových povinností a zodpovědnosti. Mění se vzájemné vztahy obou rodičů, i jejich životní styl.“⁴⁴

Pro většinu lidí v období mladé dospělosti, jak již bylo zmíněno, je tedy důležité zejména určité osamostatnění, odpoutání se od rodičů, dále jsou důležité hodnoty jako jsou např. navazování partnerského vztahu, zakládání vlastní rodiny a mít práci, která je prostředkem určitých sociálních vazeb, sebepotvrzení a také finančního zabezpečení. Samozřejmě, že jsou u mladého člověka důležité také jiné hodnoty, jako např. zdraví, přátelství, vzdělání aj.,

⁴² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. S. 372

⁴³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. S. 372

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. S. 372-373

hodnota práce, partnerství a rodičovství se však vzhledem k minulosti, v tomto období dostává do popředí.

Zůstává otázkou, nakolik jsou tyto hodnoty pro mladého člověka dány biologicky a nakolik jsou ovlivněny tradicí a sociálním tlakem – tedy, že „by to tak mělo být“. V rámci této práce na tuto otázku není možné odpovědět, je však důležité mít možnost tohoto rozporu na zřeteli.

2.5 Shrnutí kapitoly

Mladá dospělost je dobou nadějí a jejich postupného naplňování. Většinu plánů je ještě možné uskutečnit. Je i dobou mnoha sociálních proměn, typickou značnou četností nových zážitků a zkušeností. Mladý člověk je otevřen všemu novému, i přijetí nových rolí, které chápe jako předpoklad získání nezbytných zkušeností i sebepotvrzení. Nové role jsou důkazem splnění určité sociální normy, ale stejně tak mohou uspokojovat individuální potřeby jedince.

Člověk v tomto období by měl být schopen konat produktivní smysluplnou práci, spolupracovat bez zbytečných konfliktů, přijímat a poskytovat radu a pomoc, samostatně hospodařit, jednat vospěle vůči nadřízeným, mít realistické plány do budoucnosti, trávit volný čas sám, mít dlouhodobé přátelské vztahy, brát ohledy na ostatní, rozvíjet se, realizovat se, zejména však mít stabilní práci, dlouhodobý partnerský vztah, měl by plánovat, či realizovat založení vlastní rodiny. Významným psychickým znakem dospělosti je schopnost přijmout zodpovědnost za svá rozhodnutí a činy.

3 Uživatel nelegálních návykových látek

Klíčová slova kapitoly: Uživatel, Osobnost, Nelegální návyková látka, Závislost

3.1 Obecně

Tato kapitola pojednává o uživateli nelegálních návykových látek. V této práci je pak uživatel dále specifikován dlouhodobým užíváním těchto látek, s výjimkou konzumace produktů konopí jako primární drogy. Jak může takový proces užívání návykových látek vypadat?

Jako lektorka primární prevence na základních školách s dětmi ráda dělám následující techniku: *„Děti mají za úkol namalovat svůj vlastní ostrov, takový, aby jim na něm bylo krásně, aby tam spodobnily všechny pro ně důležité a příjemné věci. Poté mají do obrázku zakreslit, co by se změnilo, kdyby na ten jejich krásný ostrov vstoupila droga.“* Některé děti mají změněné obrázky poměrně pozitivní, jiné neutrální až po ty temné a černé. Obrázky řadím do spirály od těch příjemných až po ty nejtemnější a takovým směrem také procházím. Přesně takovou cestou postupně prochází každý člověk, který bere drogy. Pokusme si to společně představit – cesta začíná poměrně příjemně, je plná zajímavých zážitků. Postupně se začíná klikatit a temnět, začínají problémy, člověk je již s drogou poměrně svázán a manipulován, postupně ztrácí věci které měl rád. Obrázkovou spirálu lze také připodobnit k tobogánu – když si na něj člověk sedne, je velmi obtížné v půlce vystoupit, ač by si to někdy přál. Většina uživatelů tedy prochází celou rozmanitostí oné cesty, která může začínat příjemnými prožitky, ale postupně se vypěstovává návyk, prožitky se začínají měnit a z tobogánu je obtížné vystoupit...

3.2 Drogové prostředí

Drogy, neboli návykové látky na světě pravděpodobně vždy byly a budou. Jsou to látky jak přírodního charakteru, tak látky syntetické. V dnešní době je poměrně velká dostupnost těchto látek, přestože se represivní složce čas od času podaří zajistit nějakou drogovou zásilku, či výrobu těchto látek. Ve chvíli, kdy je jedna výroba zavřena, jinde vzkvete nová. Drogová scéna a její účastníci tvoří velmi zajímavý mechanismus. Každý v něm má své místo. Na jedné straně stojí lidé, kteří trh s drogami řídí, na straně druhé jsou uživatelé, spotřebitelé, kteří by pro svou dávku udělali téměř cokoli, nebo taky ne, podle toho, v jakém jsou zrovna stavu, v jakém stadiu závislosti se nacházejí a kolik ze „svého já“ si ještě

ponechali. Pojítkem mezi těmito stranami bývají méně, či více vážení distributoři drog. Každý z uživatelů ví, kam má jít a kde čekat na svou dávku. Třeba hodiny. Někdy nic jiného než čekat nezbyvá. Drogový svět je svým způsobem poměrně jednoduchý a komplikovaný zároveň.

Člověk pohybující se v této sféře se musí v mnohých věcech přizpůsobit. Jak jsem již zmiňovala v kapitole Vznik hodnot, hodnoty vznikají sociálním zráním, osobní hodnoty jedinec interiorizuje ze svého sociálního prostředí. Proto je vhodné stručně pohovořit také o drogovém prostředí obecně. Klient Viktor v rozhovoru č. 1 (viz. příloha) se k danému tématu vyjadřuje takto: „*Pokud se člověk pohybuje v tomto prostředí, musí se naučit chovat se trochu jako svině, jinak by moc nepochodil.*“ Většina uživatelů se pohybuje na hranici se zákonem, či za jeho hranicí. Při dlouhodobém užívání a vysokých dávkách peníze z legálního zaměstnání nestačí a hlavně, málokdo je pravidelného režimu jako je vstát a chodit do práce schopen. Výjimky samozřejmě existují. Pod vlivem tlumících léků, slangově „Klepek“ a jiných drog jsou uživatelé schopni snáze páchat nelegální činnost, protože si v takovém stavu neuvědomují následky a ztrácí zábrany, pod tíhou nutnosti sehnat na svou dávku, popř. jiné „potřebné“ věci. Několik klientů se mi světilo, že na Neurolech (analgetikum), se nejlépe krade. Dalšími způsoby získávání peněz na drogy jsou kromě krádeží např. výroba a distribuce drog, prostituce, sbírání železa a kabelů a následný prodej do sběren kovů, „dělání peněz“ na ulici formou žebrání, pouličního umění apod. Uživatelé se tak dostávají do známého kolotoče shánění na dávku, užití dávky a tak pořád dokola. Je třeba mít na zřeteli, že se tak děje většinou u dlouhodobých uživatelů, kteří jsou na velkých dávkách „své“ drogy. Existují také uživatelé, kteří velmi dlouhou dobu zcela běžně „fungují“, chodí do práce, užívání se na jejich vizáži příliš neprojevuje, okolí nic netuší. Nebo také uživatelé, kteří vedou poměrně běžný život, který si příležitostně obzvláštní nějakým „drogovým výletem“. Jejich chování a hodnoty jsou sice ovlivněny užíváním, ale také prostředím ve kterém vyrůstali a prostředím ve kterém se pohybují. Ne všichni se pohybují ve středu drogového dění.

Každý je na tom jinak. Proto nemůžeme paušalizovat a komplexně hodnotit vlastnosti všech uživatelů, pokusím se zde pouze nastínit to, jak může užívání návykových látek člověka ovlivnit a jaké rysy bývají většině uživatelů společné. Jisté je, že se v drogovém prostředí vyplácí být obezřetným a příliš lidem z tohoto prostředí nedůvěřovat.

3.3 Osobnostní vlastnosti uživatele

3.3.1 Osobnostní vlastnosti lidí se sklony k užívání návykových látek

K užívání jakéhokoli typu návykových látek mají nejčastěji sklony zejména lidé, kteří mají tyto osobnostní vlastnosti: „*Lidé, kteří často pocítují nepohodu, nedovedou se dobře orientovat, jsou nejistí, labilní a neschopni zvládat své problémy se častěji dostávají do stresu. Riziko je hlavně v tom, že takovou zátěž pro ně představují i běžné situace. Droga se stává přijatelným prostředkem řešení, protože je poskytuje hned a bez námahy.*“⁴⁵

„Podle Cloningerovy typologie to bývají lidé, kteří mají zvýšenou potřebu vyhledávat nové a vzrušující zážitky. Mívají i větší tendenci riskovat a menší citlivost k ohrožení. Uživatelé psychoaktivních látek se velmi často stávají lidé s poruchou osobnosti (zejména disociální a emočně labilní), kteří mají většinu uvedených vlastností, a obvykle ještě v akcentované míře. Avšak specifický typ osobnosti, která by byla k užívání psychoaktivních látek jednoznačně předurčena neexistuje.“⁴⁶

Rizikovou mládeží mohou být také jedinci, kteří se ve svém úzkém sociálním prostředí nenaučí přijímat odmítnutí a určité hranice a nejsou tak dobře připraveni k dospělému a odpovědnému životu. Ten jim připadá příliš náročný a nespravedlivý a neadekvátní připravenost znamená i snížení prahu zranitelnosti vůči zátěžovým situacím. Takový jedinec pak může být snáze povolný k různým experimentům.⁴⁷ Další rizika jsou spojena s trávením volného času – nejčastějším místem prvního kontaktu bývají diskotéky, techno parties, rockové kluby apod. Setkala jsem se však s nejedním člověkem, který se intenzivně věnoval sportu a přesto začal pravidelně užívat drogy. Chci tím naznačit, že je možné určení některých rizikových faktorů, není však možné brát tyto faktory dogmaticky. To, že mladý člověk začne experimentovat s drogami, případně je pravidelně užívat, závisí na kontextu množství faktorů.

⁴⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. S. 553

⁴⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. S. 553

⁴⁷ Srov.: VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. eds. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha: Grada Publishing, 2001. S. 154

3.3.2 Změna osobnostních vlastností vlivem užívání

Užívání psychoaktivních látek s sebou nese mnoho změn po všech stránkách (tedy po stránce fyzické, psychické a sociální), průběh je u každého uživatele odlišný, záleží mj. na sociální situaci klienta, biologických dispozicích, na přístupu uživatele ke svému zdraví apod., tzn., že návyk změny s ním spojené u každého člověka vzniká jinak rychle. Lze ale říci, že při dlouhodobém pravidelném užívání, je možné předpovědět osobnostní změny uživatele, popřípadě další důsledky.

Dle M. Vágnerové 2008 vlivem závislosti na psychoaktivních látkách osobnost drogově závislého upadá, mění se osobnostní vlastnosti uživatele, ubývá různých kompetencí apod. v některých případech si člověk svůj úpadek ani neuvědomuje a zhoršuje se jeho sebehodnocení. Ale ani v těchto případech nebývá schopen aktivní obrany, přežívá ze dne na den, bez vyhlídky na budoucnost má pocit, že už se nedá nic dělat. Takový člověk často hledá důvody, proč to nejde a že by to stejně nemělo smysl: „*Já nevím, co bude zítra, co bude za hodinu.*“ Podobně se vyjadřuje i jiný muž, dlouhodobě závislý na pervitinu: „*Ono by se dalo přestat, ale porad' mi, kam mám jít? Já jsem profetoval svůj kvartýr, jsem na ulici.*“⁴⁸

Kontakt člověka s drogou se může projevovat různými způsoby – jak už je zmíněno výše, dochází k různým fyziologickým, psychickým i sociálním změnám.

Dle Hermochové, Váňové, Drlíkové vlivem drog může docházet k těmto změnám chování: Celkové hrubé chování, náladovost, deprese a podrážděnost, obtížné snášení kritiky – silně odmítavá reakce i na slabou kritiku, změna způsobu vedení hovoru, zhoršená komunikace s okolím, nezájem o pocity ostatních, uzavřenost, ztráta zájmu o to, co bylo dříve důležité (koníčky, zájmy), změny v názorech, hodnotách a víře, ztráta smyslu pro odpovědnost, ztráta motivace, letargie, vitality a energie, změny přátel, rozporná tvrzení, lhaní, tajnůstkářství, změny v oblékání, celkové zanedbávání vzhledu, v profesním životě je to pak snížení pracovních výsledků, pozornosti a paměti, ztráta motivace a zájmu o pracovní, či vzdělávací aktivity, zvýšená unavitelnost, usínání v práci, zapomnětlivost, zpomalené reakce, snížená disciplína, problémy v chování, ztráta věcí, nebo peněz apod.⁴⁹

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. S. 565

⁴⁹ Srov.: HERMOCHOVÁ, S. – DRLÍKOVÁ, E. *Problematika závislostí z pohledu sociální psychologie*. In I. Slaměnik, J. Výrost *Aplikovaná sociální psychologie 2*. Praha: Grada Publishing, 2001. S. 148-149

Ve většině případů to tak jistě je, nemusí to tak ale být vždy. Na někom z dlouhodobých uživatelů nemusejí být tyto znaky vždy na první pohled zřetelné – např. uživatel, který má dobré biologické dispozice, zázemí, vzdělání, hygienické návyky, záleží mu na tom jak vypadá a je schopen režimu (tzn. např. pravidelně docházet do zaměstnání), může žít poměrně kvalitním životem a jeho okolí nemusí velmi dlouhou dobu tušit, že má ta daná osoba problém drogu. Popřípadě okolí o problému s drogu ví, tento stav respektuje, dále se stavem pracuje a obě strany (okolí, uživatel) jsou schopny určitého kompromisu aniž by je to přespříliš zatěžovalo, může být uživatel rovněž schopen zařadit se zcela běžným způsobem do společenského života. Často jsou však i tyto výjimky pouze dočasné (přestože to takovým způsobem může trvat poměrně dlouho, neznamena to ještě, že navždy). Ne-li většinu, tak alespoň některé z uvedených znaků každý uživatel má. Na druhou stranu je třeba podotknout, že uvedený souhrn znaků může mít i člověk, který drogy neužívá.

Užívání drog také může v určité fázi přinášet jistou inspiraci, množství uživatelů své zážitky s drogu výtvarně, či jinak spodobňují. V příloze přikládám výtvarnou tvorbu některých z nich. Opět záleží na tom, v jakém stavu a v jaké části „cesty“ se uživatel nachází. Některé obrázky působí velmi pozitivním dojmem, jiné naopak (viz příloha č. 1).

Ráda bych se zde podělila o své zkušenosti z praxe s touto cílovou skupinou. Ano, musela jsem si chvíli zvykat, že většina lidí užívající drogy je v něčem trochu odlišná. Takoví lidé jsou často velmi nespolehliví, nemluví vždy pravdu, někdy jsou velmi nedůvěřiví a úzkostliví (zejména uživatelé pervitinu), mohou být agresivní apod. Samozřejmě ne všichni. Několikrát se stalo, že jsme např. s klientem několik týdnů, či měsíců pracovali na nástupu do léčby a poté 3 dny po nástupu podepsal revers a začal opět brát. S touto cílovou skupinou je to poměrně denní chléb, proto je dobré se na takové situace jako sociální pracovník připravit a hlavně – si je nebrat osobně. Čím to je? Člověk, který dlouhodobě užívá drogy a je na nich závislý, není tak, jako my neuživatelé, zvyklý překonávat krize a strasti všedního dne, bolest atd. Navíc má dlouhodobým užíváním poměrně oslabenou vůli, jen minimum lidí (pokud vůbec nějaké) na které se může obrátit a kterým důvěřuje. Ve chvíli, kdy se rozhodne ve svém životě něco měnit, je velmi obtížné setrvat. Při dostavení abstinčních příznaků, kdy je člověku opravdu zle, má oslabenou vůli a je poměrně sociálně izolován, je velmi těžké zůstat abstinovat při vědomí, že stačí malinký kousek např. Subutexu a vše bude zase v pořádku. Jsem si vědoma toho, že člověk, který se ocitl v takovém procesu není v jednoduché situaci, může se cítit jistou bezmocnost a znovu a znovu se ocítat v pověstném

koloběhu braní a shánění drog, proto je důležitá péče o tuto cílovou skupinu a správný přístup k ní.

Pro příklad uvádím záznam z deníčku uživatele heroinu, který se nachází ve fázi uvažování o změně životního stylu směrem k abstinenci (viz příloha č. 2).

3.4 Užívání nelegálních návykových látek a jejich další vlivy na člověka

Užívání psychotropních látek s sebou nese množství rizik a negativních dopadů na člověka ve všech oblastech. Proces užívání a následně vzniku závislosti probíhá u každého člověka jiným způsobem a jinak rychle.

K fyziologickým změnám dochází v závislosti na typu a charakteru užívané látky, na způsobu jejího užití a míře závislosti.

3.4.1 Vliv na člověka z hlediska způsobů užití drogy

Může se zdát, že způsob aplikace drogy není pro ovlivňování psychiky člověka podstatný, ale opak je pravdou. Každý způsob užívání s sebou v životě užívajícího nese určitá specifika, která často mají vliv na jeho celý životní styl.

Mezi základní způsoby užití patří *injekční aplikace do žíly (intravenózní), injekční aplikace do svalů, ústní aplikace, šňupání (Shiff), kouření, inhalace*. Podrobnosti o typech látky a jejich možnosti užití, (viz v příloze č. 3).

Kouření - kouř z drogy obsahuje vedle účinných psychoaktivních látek řadu vedlejších zplodin, které způsobují: celkově častější onemocnění dýchacího systému, oslabení imunitního systému, zvýšené riziko nádorových onemocnění, aj. Kouření drog patří k poměrně „čistému“ způsobu aplikace, např. uživatelé kouřící heroin, se jen málokdy považují za toxikomany. Oni přece „jen kouří přes plech“.⁵⁰ Ano, pravdou je, že kouření z alobalu nemá se stříkačkami a „feťáky z ulice“ na první pohled nic společného. Až na užívanou drogu. Člověk užívající tímto způsobem si často nepřipouští situaci ve které se ocitá, bývá to často fáze počátku, jeden z možných předstupňů k nitrožilnímu užívání

Ústní aplikace – celkově ne příliš rozšířený způsob aplikace drog, rozšířený zejména u uživatelů léků s psychotropním účinkem. Účinek se dostavuje až po delší době, kdy se látky

⁵⁰ „Kouření přes plech“, je slangový název pro způsob kouření drogy přes alobal.

rozpustí v žaludku. Ústní aplikace těchto látek je často kombinována s požíváním alkoholu. Zasaženy bývají především orgány trávicí soustavy.

Inhalace – inhalace organických rozpouštědel, barev, laků, ředidel, je jedním z nejnebezpečnějších způsobů aplikace. Inhalací tato látka prochází dýchacími cestami, zasahuje mozek a jiné důležité orgány. Uživatelé preferující tento způsob aplikace jsou většinou poměrně nemajetní lidé, žijící na ulici, často tento způsob aplikace kombinují s požíváním alkoholu. Na základě vyhlášky 284/2006 Sb., kterou se stanoví seznamy nebezpečných chemických látek a nebezpečných chemických přípravků, jejichž uvádění na trh je zakázáno nebo jejich uvádění na trh, do oběhu nebo používání je omezeno, se od 15.6.2007 nesmí Toluén uvádět na trh. Toluén bylo nejneužívanější ředidlo, za poměrně přijatelnou cenu. Od doby, kdy přestal být volně k prodeji, uživatelů preferujících tento způsob aplikace výrazně ubylo.

Šňupání – vyvolává časté záněty nosohltanu, krvácení z nosu, někdy až proděravění nosní přepážky. Spolu s kouřením jsou to stále bezpečnější způsoby aplikace než aplikace nitrožilní. Nehrozí zde totiž takové riziko přenosu infekčních chorob (i v tomto případě je však ideální k aplikaci používat vlastní náčiní). Tento způsob užívání, podobně jako kouření, často preferují lidé, kteří pouze experimentují, užívají příležitostně, následky užívání na nich zatím nebyvají tolik vidět. Tito lidé většinou nemívají potřebu navštěvovat specializovaná zařízení pro uživatele drog, užívání často tají.

Nitrožilní (intravenózní) aplikace - po nesterilním vpichování dochází k infekčním zánětům končetin až vzniku hnisavých ložisek a následné otravě krve, nesterilními sdílenými jehlami a stříkačkami se mohou přenášet nebezpečné infekční choroby (žloutenky, HIV, aj.). Dále se do drog nezděrně přimíchávají různé směsi jako např. omítka, jed na krysy, atp. I přes bezpečnější užívání za pomoci užití sterilního injekčního materiálu, desinfekce, filtrů, apod., dochází k aplikaci ne zcela čisté drogy, která často obsahuje různé pevné látky a pojiva, která nelze při zahřívání rozpustit. Část těchto látek se zachytí ve filtru, ale zdaleka ne všechny. Tyto látky se pak dostávají do krevního oběhu, kdy zanášejí organismus, mohou způsobovat záněty žil, tzv. abscesy, flegmony, záněty kůže, atd. Nitrožilní aplikace je u nás poměrně rozšířená, není výjimkou ani nitrožilní aplikace jako první způsob užití. Nitrožilní aplikace má oproti jiným způsobům užití „výhodu“, že droga začíná působit okamžitě po aplikaci (tzv. „nájezd“), pro stejný účinek je třeba mnohem menší množství drogy než při jiných způsobech užití. Postupem času se kromě závislosti na droze buduje tzv. „závislost na jehle“,

kdy se uživatel stává psychicky závislým na určitém rituálu přípravy a způsobu aplikace. Nitrožilní uživatelé tvoří převážnou většinu klientely nízkoprahových i léčebných zařízení pro uživatele drog. Často se jedná o dlouhodobé uživatele.

Injekční aplikace drog do svalu – okolnosti jsou obdobné jako u nitrožilní aplikace s výjimkou toho, že se droga neprodleně dostává do krevního oběhu.

3.4.2 Vliv na člověka z hlediska užívané látky

Nelegální návykové látky je možno rozdělit na tyto základní skupiny: Konopné drogy, Halucinogeny, Stimulancia, Opiáty, Těkavé látky a Léky vyvolávající závislost.⁵¹

Popisem jednotlivých látek a skupin látek se budu zabývat velmi stručně, vzhledem k rozsahu a zaměření této práce. Další podrobnosti o těchto látkách uvádím v příloze č. 3.

3.4.2.1 Konopné drogy

Mezi konopné drogy patří marihuana a hašiš, účinnou látkou je THC, marihuana i hašiš jsou produkty konopí setého. Způsoby užití – kouření cigaret (joint), dýmky, ústně. Možné účinky užití jsou nepřirozená veselost, rozjařenost, uvolnění zábran, rozšířené zornice, zarudlé oči, zrychlený puls, výrazně zvýšená chuť k jídlu, při předávkování únava, paranoia, krátkodobé selhání paměti, vyvolaný stav může mít účinky od euforie až po halucinace. Rizika spojená s dlouhodobým užíváním marihuany jsou např. možnost vyvolání psychické poruchy, flegmatický přístup k životu, zhoršení paměti a u požívání kouřením samozřejmě také rakovina, zhoršení potence u mužů, plodnosti apod. Konopné drogy vyvolávají psychickou závislost.

3.4.2.2 Halucinogeny

Mezi halucinogeny řadíme např. *LSD*, slangově „trip“, *lysohlávky* a další halucinogenní houby a rostliny. Halucinogeny způsobují změnu vědomí a také tzv. flash backy, kdy se po zkušenosti s drogou může vyvolat stav podobný jako při užití, přestože jedinec drogu neužil. Užívání těchto drog s sebou nese obrovská rizika hlavně z důvodu nevypočitatelnosti účinků a také vzniku tzv. latentní psychózy (tzn., že může být spouštěčem psychického onemocnění uživatele, které v něm je zakódováno, ale jinak by se nespustilo) a úzkostí. Halucinogeny patří k drogám, které se užívají spíše příležitostně, ústně, nevzniká na ně fyzická závislost.

⁵¹ KALINA, K. et al. *Drogové závislosti: Mezioborový přístup 1*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2001. S. 6

3.4.2.3 Stimulancia

Je to skupina látek, jejímž základním efektem je celková stimulace, povzbuzení.

Mezi nejznámější stimulancia patří *extáze* (tzv. taneční droga), která je často užívaná na diskotékách a parties, jejím hlavním rizikem je přehřátí, dehydratace, zástava srdce při předávkování. Tato droga se užívá ústně, vyvolává psychickou závislost.

Další drogy patřící do této skupiny jsou *kokain* a *pervitin* (metamfetamin), jedná se o drogy s podobnými účinky. Kokain je u nás jen velmi málo rozšířen, zatímco pervitin je spolu s heroinem a subutexem jednou z nejužívanějších drog v naší republice. Pervitin je drogou, která povzbuzuje, stimuluje, vyvolává velmi silnou psychickou závislost. Kokain a pervitin se mohou užívat šňupáním, intravenózně, či ústně. Při dlouhodobém užívání pervitinu dochází téměř u každého uživatele k zásadním změnám psychiky, objevují se úzkosti, nedůvěra, „stíhy“, paranoia, což jsou příznaky tzv. toxické psychózy. Po aplikaci je časté rozšíření zornic. Při předávkování hrozí smrt.

3.4.2.4 Opiáty

Sem řadíme dnes již méně rozšířenou drogu *braun*, dále *morfin*, *kodein*, *surové opium* a u nás nejrozšířenější *heroin*, dále substituční drogy *metadon* a *subutex*. Heroin, podobně jako ostatní látky skupiny má tlumivé účinky, způsobuje povšechný útlum centrálního nervového systému. S útlumem úzce souvisí subjektivně vnímané zpomalení všeho dění, člověk prožívá okolní svět jako klidnější, méně náročný. Typicky bývají přítomny pocity euforie a uvolněné nálady. Přesto, že se jedná o látku tlumivou, někteří uživatelé popisují pocity uvolnění a subjektivně vnímaného zvýšení energie a schopnost podat vyšší výkon. Příčinou je odstranění únavy spojené se stresem. Heroin je možné aplikovat kouřením, inhalací, šňupáním, intravenózně, vyvolává velmi silnou fyzickou i psychickou závislost. Po aplikaci se zúžují zornice do velikosti špendlíkové hlavičky. Při předávkování možná smrt.

Opiáty jsou látky tlumící bolest, celkový nervový a dýchací systém. Při předávkování je riziko udušení. Subutex je lék, který se podává v substituční léčbě závislosti na heroinu, v současné době je však jednou z nejneužívanějších drog u nás. Subutex je určen k sublingválnímu užívání (pod jazyk), bohužel se však zneužívá k intravenóznímu užívání, které je vzhledem k obsaženým škrobům a pojivům ještě více nebezpečné. Vyvolává fyzickou závislost. V současnosti je nahrazen jiným lékem – subuxonem, který jde na rozdíl

od subutexu hůře zneužít k intravenózní aplikaci, při injekční aplikaci vyvolává abstinenci příznaky.

3.4.2.5 Těkavé látky

Sem řadíme různá ředidla obsahující aceton. Nejrozšířenější byl u nás donedávna *toluen*, který byl poměrně snadno dostupný ve většině drogerií za poměrně příznivou cenu. Právě kvůli zneužívání byl prodej tohoto produktu omezen. Těkavé látky a rozpouštědla se užívají inhalací, způsobují zejména psychickou závislost, mezi možné účinky patří otupění, polospánek, psychický útlum, poruchy vnímání, mezi hlavní rizika patří poškození jater, mozku, dýchacích cest, smrt při předávkování.

3.4.2.6 Léky vyvolávající závislost

Patří sem léky tlumící bolest, ze skupiny analgetik, sedativ, antidepresiv, mezi nejrozšířenější patří např. Diazepam, Neurol, Rivotril, dříve Rohypnol. Užívají se ústně, často v kombinaci s alkoholem, vyvolávají fyzickou závislost. Mezi možné účinky patří celkový útlum, dezorientace. Při předávkování je možná smrt.

Návykové látky ovlivňují psychiku člověka, každá jiným způsobem, dle svých specifických vlastností, každá z nich vyvolává jiný typ závislosti, každá působí na uživatele jinak. Např. u uživatele heroinu (útlum) je méně pravděpodobná agresivita než u uživatele pervitinu (stimulace); u uživatele subutexu je pravděpodobnější schopnost docházet do zaměstnání než u uživatele heroinu, protože je subutex levnější a poměrně dostupný, je možnost substituční léčby apod. Na specifika těchto látek je potřeba brát zřetel i v souvislosti s hodnotami uživatelů v praktické části této práce.

3.4.3 Vliv na člověka z hlediska z hlediska míry závislosti

Podle Kamila Kaliny a kol. (2003), můžeme vyjádřit míru závislosti člověka na droze podle frekvence, intenzity a následků užívání jedním z následujících pěti stupňů:

1. **Experimentální užívání drogy** – v tomto stadiu je droga užívána občasně a nepravidelně a její užívání nemusí mít žádné následky.
2. **Příležitostné užívání drogy** – tito uživatelé berou drogu pravidelně, ne častěji než jednou týdně, obvykle ve volném čase, užívání drogy je součástí životního stylu; následky užívání se projeví jen bezprostředně po aplikaci, jinak uživatel nemusí mít větší problémy ve své psychické rovnováze a sociálním fungování.

3. **Pravidelné (škodlivé) užívání drogy** – tito uživatelé berou drogu pravidelně (více než jednou týdně); užívání drogy je součástí životního stylu; následky užívání se již projevují jistými škodlivými účinky.
4. **Problémové užívání drogy** – užívání je pravidelné a ovlivňuje soukromý, případně pracovní život člověka; existují už také známky zdravotních problémů souvisejících s aplikací drogy; droga je užívána rizikovým způsobem (např. nitrožilní aplikace).
5. **Závislost na droze** – projevuje se vyšší tolerancí k droze (dávky je třeba zvyšovat k dosažení žádoucích účinků); uživatel po droze trvale touží, této touze se postupně podřizuje celý jeho život; uživatel má zřetelné zdravotní, psychické i sociální problémy způsobené užíváním drogy.

Vzhledem k tomu, že je pravidelné užívání návykových látek často spojeno se sociálními, psychickými i zdravotními změnami a často v té spojitosti také dochází také ke změnám potřeb a tím i životních hodnot.

3.5 Závislost

O závislosti na návykových látkách jsme se již krátce zmínili v předchozí kapitole. Pojdme nyní nahlédnout, jak taková závislost vlastně vypadá a jak ovlivňuje chování člověka. Zaměříme se zde pouze na závislost na nelegálních návykových látkách.

3.5.1 Definice syndromu závislosti

Syndrom závislosti dle 10 revize Mezinárodní klasifikace nemocí je definován statistickým kódem $F_{IX.2}$, kde se na místo x před desetinnou čárkou doplňuje látka.⁵²

„Je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání některé látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou závislosti, je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol, nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede

⁵² F 10.2 Závislost na alkoholu; F 11.2 Závislost na opioidech (např. heroin); F 12.2 Závislost na kanabinoidech; F 13.2 Závislost na sedativech nebo hypnoticích (tlumivých lécích); F 14.2 Závislost na kokainu; F 15.2 Závislost na jiných stimulantech včetně kofeinu a pervitinu; F 16.2 Závislost na halucinogenech (např. MDMA čili slangově extáze); F 17.2 Závislost na tabáku; F 18.2 Závislost na organických rozpouštědlech; F 19.2 Závislost na několika látkách nebo jiných psychoaktivních látkách

k rychlejšímu znovuobjevení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje. Definitivní diagnóza závislosti by se obvykle měla stanovit pouze tehdy, jestliže během jednoho roku došlo ke třem nebo více z následujících jevů:

- a) **Silná touha nebo pocit puzení** užívat látku; příklad: *„Když jsem se dostal do blízkosti drogy, přestával jsem normálně myslet, má touha byla nekontrolovatelná a silnější než já.“*⁵³
- b) **Potíže v sebevládní** při užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo o množství látky; příklad: *„Užívání bylo po čase velmi časté a čím dál tím neovladatelnější. Chybí mi ten špunt, uzávěr, který umí říct ne a dost.“*⁵⁴
- c) **Tělesný odvykací stav**: Látka je užívána s úmyslem zmenšit příznaky vyvolané předchozím užíváním této látky, případně dochází k odvykacímu stavu, který je typický pro tu, kterou látku. K mírnění odvykacího stavu se také někdy používá příbuzná látka s podobnými účinky; příklad: *„Odvykací příznaky se u mě projevovaly nervozitou, pak pocitem na zvracení, střídavě horko a zima po těle, bolestivé křeče svalů a nejhorší pro mě byla úzkost, která jakoby vycházela ze srdeční krajiny. V tomto stavu se u mě často objevovala nezkontrolovatelná touha po droze.“*⁵⁵
- d) **Průkaz tolerance k účinku látky** jako vyžadování vyšších dávek látek, aby se dosáhlo účinků původně vyvolaného nižšími dávkami (jasné příklady lze nalézt u jedinců závislých na alkoholu a opiátech, kteří mohou brát denně takové množství látky, které by zneschopnilo, nebo i usmrtilo uživatele bez tolerance); příklad: *„Moje tolerance strašně rychle stoupala a vždycky to u mne za dva měsíce dopadlo tak, že jsem se drogou akorát udržoval, aby mi nebylo špatně.“*⁵⁶
- e) **Postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů** ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času k získání nebo užívání látky, nebo zotavení se z jejího účinku; příklad: *„Jasně jsem zanedbával plno věcí, neměl jsem žádné záliby, zanedbával jsem svůj vztah se svou dívkou a rodina byla na posledním místě, protože první byla droga“*⁵⁷

⁵³ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007. S. 12

⁵⁴ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007. S. 13

⁵⁵ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007. S. 16

⁵⁶ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007. S. 18

⁵⁷ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007. S. 19

f) **Pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků:** poškození jater nadměrným pitím, depresivní stavy vyplývající z nadměrného užívání látek nebo toxické poškození myšlení; příklad: „*Drogy jsem bral, přestože jsem dobře věděl, že si ničím játra. Začal jsem kvůli droze běžně lhát rodičům, krást kamarádům a podvádět je.*“⁵⁸

Pro zajímavost přikládám ukázkou závislostního chování jedince v písemném projevu (viz příloha č. 4).

Syndrom závislosti může být pro specifickou látku pro třídu látek nebo pro širší spektrum farmakologicky odlišných psychoaktivních substancí.⁵⁹

Obecně uznávaná definice je také **Definice závislosti podle Americké psychiatrické asociace (DSM-IV).**

3.6 Postoje uživatelů nelegálních návykových látek k některým hodnotám

Ve své praxi se u svých klientů setkávám s různými postoji k určitým hodnotám. Člověk by si byl řekl: Jaký mohou mít narkomani vztah ke svému zdraví – když berou drogy? Takové uvažování je samozřejmě na místě, avšak existuje ještě jiný úhel pohledu – „*Když už bereš drogy, ber alespoň co nejbezpečnějším způsobem.*“ Člověk, přestože bere drogy, může pečovat o své zdraví – např. co nejbezpečnější aplikací, za použití sterilního injekčního materiálu, desinfekce, filtrů atd., může pravidelně užívat vitamíny, cvičit, apod., někteří uživatelé o své zdraví naopak nepečují, nezáleží jim na něm. Např. dobrovolně sdílejí injekční materiál s člověkem nakaženým VHC, nebo HIV, nesnaží se o bezpečnou aplikaci, nedělají nic dalšího pro své zdraví. Postoje tedy existují různé. Přesně tak je tomu i u dalších hodnot, jako jsou např. hodnoty mít práci, pečovat o svůj vzhled apod.

Podle mého názoru drogy částečně ovlivňují hodnoty člověka, ale zdaleka nejsou jediným faktorem. Pokud je člověk vychován k určitým návykům, např. hygienickým, pracovním, nezřídka si některé z nich alespoň částečně zachovává i v době užívání návykových látek. Hodnoty uživatelů návykových látek jsou podle mého názoru kromě samotného užívání drog z velké části ovlivněny sociálními podmínkami v období před užíváním, i během užívání.

⁵⁸ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007. S. 120

⁵⁹ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007. S. 10

Během své praxe jsem zaznamenávala poznámky svých klientů, některé z nich uvádím v příloze č. 5., příkládám také dopis jednoho uživatele druhému, který vypovídá o závislostním chování pisatele a hodnotě přátelství (viz příloha č. 4).

3.7 Shrnutí kapitoly

Užívání NNL je spojeno s různými změnami v oblasti psychické, fyzické, i sociální. Užívajícího člověka ovlivňuje mnoho faktorů a to zejména – v jakém prostředí uživatel vyrůstal a v jakém prostředí v současné době žije, jakou návykovou látku užívá, jakým způsobem ji užívá a v neposlední řadě také to, do jaké míry je člověk na dané látce závislý, jakým žije životním stylem, zda je sociálně stabilizovaný apod. Nelze vyslovit žádnou obecně platnou tezi, která by platila pro všechny uživatele drog, neboť závisí na všech těchto faktorech a každý z uživatelů pochází z trochu odlišného prostředí. Ve fázi závislosti je však možné nalézt určité společné rysy pro tento stav charakteristické - mít silnou touhu nebo pocit puzení užívat látku, potíže v sebeovládání při užívání látky, abstinenční příznaky při vysazení užívané látky, průkaz tolerance k účinku látky, postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů, pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků, do popředí se v životě člověka dostává droga, ostatní věci ustupují stranou. Jak už je zmíněno výše, závisí na tom, v jaké fázi závislosti se člověk nachází. Dalo by se říci, že téměř pro všechny dlouhodobé uživatele je charakteristická jistá nestálost, nespolehlivost, což uvádí také jeden z respondentů v rozhovoru č. 2 (viz příloha č. 10), snížená schopnost sebeovládání a realizace plánů. Je však nutno podotknout, že takto lze charakterizovat také některé jedince kteří drogy neužívají. Každý člověk, včetně uživatele nelegálních návykových látek má své hodnoty (méně, či více shodné s normami společnosti), svá přání, touhy a sny, které se odrážejí v jeho hodnotovém systému.

II. Praktická část

Úvod k praktické části

„Při výzkumu hodnot si musíme být vědomi více než u jiných výzkumných témat, že výzkumné uchopení vždy představuje větší či menší redukci reality. Výzkum a výzkumné poznatky představují pouze významným způsobem redukovaný model reality, v níž jde o provázanou síť vztahů a sociálních fenoménů s odstupňovanou závažností dopadu na motivační strukturu a hodnotový systém jedince. Systém poznatků představuje náznak výpovědi o skutečné motivační a hodnotové struktuře člověka.“⁶⁰

„V diskusích o metodologii výzkumu hodnot se vedou polemiky o validitě verbálně vyjadřovaných vztahů k hodnotám. Za relevantní výpověď o hodnotovém systému je považováno pouze jednání člověka.“⁶¹

4 Realizované výzkumy z oblasti měření hodnot a hodnotových orientací

V této kapitole praktické části své práce se budu věnovat výzkumům, které se zabývaly podobným tématem jako je má bakalářská práce. Jsou to výzkumy z oblasti zkoumání hodnot a hodnotových orientací.

Asi nejznámější z klasifikací hodnot vytvořených psychology, je dodnes typologie německého autora Sprangera, který v ní rozlišoval několik typů člověka: typ teoretický, ekonomický, estetický, sociální, politický a náboženský.

„Teoretický typ je zaměřen na hledání pravdy, k uvažování, ke kritice. Je racionální, až intelektualistický. Typ ekonomický měří všechno užitečností, praktičností. Je zaměřen k prosperitě a kumulování majetku. Estetický typ vidí nejvyšší hodnotu ve formě a harmonii. Tenduje k individualismu a soběstačnosti. Sociální typ je altruista, nesobecký člověk, pro kterého je láska jedinou správnou formou lidského vztahu. Politický typ hodnotí nejvýše moc. Ve kterémkoliv povolání vyhledává soutěž, vliv, možnost ovládat druhé. Typ náboženský, jak ho Spranger definuje, je zaměřen k absolutním hodnotám, hledá mystickou náboženskou zkušenost.“⁶²

⁶⁰ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 67

⁶¹ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 67

⁶² ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing, 2007. S. 106

Sprangerův systém již patří minulosti. Dle Říčana (2007) bychom dnes přidali ještě typ technický, či typ pro který by byly důležité hodnoty spjaté se sportem a kulturou, typ s vysokou hodnotou osobní svoboda aj.

Ze Sprangera dále vycházela trojice psychologů Allport, Vernon, Lindzey, díky jejichž dotazníku je Sprangerův systém dodnes používán, v českém jazyce známý v překladu E. Bakaláře.

Dále se hodnotami a hodnotovými orientacemi zabývali např. tyto psychologové:

T. Pardel, Z. Helus, E. Bakalář, J. Grác, P. Sak aj., z nep psychologů pak např. Brožík a Homola.

Na hodnoty a hodnotovou orientaci obecně, jsou na území České a Slovenské republiky zpracovány např. tyto studie a výzkumy:

VONKOMER, J. *Dotazník na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a motivácie k výkonu*. Bratislava: 2001; RABUŠIC, L. *České hodnoty 1991-1999*. Brno: Masarykova univerzita, 2001; NEŠPOR, Z. *Reemigranti a sociálně sdílené hodnoty*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002; NEŠPOR, Z. *Proměny českých socioekonomických hodnot na přelomu století*. Praha: Sociologický ústav AV ČR 2003 ; ŠINDLEROVÁ, I. *Životní a duchovní hodnoty žen jako klíč k tolerantní a multikulturní Evropě*. Praha: EKS, 2005; TUČEK, M. *Češi na prahu nového tisíciletí*. Praha: SLON, 2000; KELLER, J. *Hodnoty pro budoucnost*. Praha: G plus G, 1996; SLEJŠKA, D. *Hodnotové orientace československé mužské mládeže a jejich vztah k obraně vlasti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1991.; BAUEROVÁ, E. *Potreby, hodnoty a spůsob života*. Bratislava: 1990; SLEJŠKA, D. *Vývojové procesy lidských hodnot a naše doba*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1990; BROŽÍK, V. *Hodnoty a významy*. Bratislava: Pravda, 1985, aj.⁶³

Jak už jsem se zmínila dříve, z metodologického a metodického hlediska je zkoumání hodnot stále ve vývoji, jak ostatně hovoří nejedna publikace..

Já jsem se ve své práci nechala inspirovat výzkumem *Proměny české mládeže* Petra Saka 2000. Petr Sak se zkoumáním hodnot zabývá intenzivně již od roku 1982, výzkum obsahuje časovou řadu dat, která umožňuje sledovat jejich vývoj. Vzhledem k časovému intervalu se již dá mluvit o sledování generačního vývoje. Hodnotové orientace zjišťuje pomocí baterie hodnot, původně 17, postupně rozšířených na 23. Respondent vyjadřuje jaký má každá

⁶³ www.soc.cas.cz

hodnota pro něho význam, pomocí pětistupňové vzestupné škály. Z četnosti odpovědí je pro každou hodnotu spočítán index jako vážený aritmetický průměr. Přičemž v některých studiích srovnává normální mládež, narkomany a delikventy. Je jediným výzkumem zabývajícím se - alespoň částečně, hodnotami a hodnotovou orientací konzumentů drog, který jsem objevila. Z výzkumu hodnotové orientace narkomanů dle Saka vyplývá, že u této cílové skupiny dochází k prudké devalvaci hodnot, zejména „Zajímavá práce“, „Přátelství“ a „Vzdělání“. PhDr. Petr Sak, CSc. se zaměřoval na několik věkových kategorií.

5 Příprava výzkumu

Před samotnou realizací výzkumu jsem si musela ujasnit, co od něj očekávám. Příprava výzkumu zahrnovala výběr výzkumu, výzkumných metod, definování hypotéz a stanovení cíle. Zabývala jsem se otázkou, jaký výzkumný vzorek zvolit a jakým způsobem respondenty oslovit.

5.1 Druh výzkumu

Gillmerová, Bahbouh aj., (2000) definují kvantitativní výzkum jako výzkum ověřující hypotézy, které stojí na jeho počátku.

Maňák, Švec Š. a Švec V. (2005) uvádějí, že hlavním znakem kvantitativního výzkumu je, že zdrojem poznání má být pouze objektivní či objektivizované a co možná nejpřesnější zkoumání edukační reality, podobně jako v přírodních vědách.

„Aby bylo možné tyto hypotézy regulárními statistickými (matematickými) postupy prověřit, jsou sbírána strukturovaně a jsou kvalifikována tak, aby mohla později podstoupit statistické testování.“⁶⁴

„Výsledky jsou statisticky zpracovány a prezentovány tak, aby splňovaly požadavek reliability, validity a reprezentativnosti výběru a pokud možno byly vyjádřeny též kvantitativními daty.“⁶⁵

Jsem si vědoma toho, že nemohu splnit všechna kritéria profesionálního kvalitativního výzkumu, jak jsem již uvedla v úvodu, např. proto, že mohu aplikovat výsledky výzkumu

⁶⁴ GILLNEROVÁ, I. – BAHBOUH, R. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna, 2000. S. 77

⁶⁵ HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. S. 57

pouze na 75 dotázaných, jelikož je cílová skupina, uživatelé nelegálních návykových látek, poměrně těžko dostupná.

5.2 Cíl výzkumu a formulace hypotéz

Cílem výzkumu je zjistit postoje uživatelů nelegálních návykových látek (s výjimkou těch, kteří z nelegálních látek užívají pouze konopné drogy a také těch, kteří nelegální drogy užívají méně než jednou měsíčně) v období mladé dospělosti, tedy v období 20 – 35 let, k předem daným hodnotám. Praktická část vychází ze tří základních popisných výzkumných problémů:

1. *Jaké hodnoty se umístí v žebříčku hodnot na prvních pěti místech?*
2. *Na jakém místě se budou v žebříčku preferovaných hodnot uživatelů nacházet čtyři hodnoty typické pro období mladé dospělosti (dle Vágnerové 2000)?*
3. *Jaký poměr bude mezi hodnotou *Být zdravý*, která je v tomto případě hodnotou přijímanou pasivně a hodnotou *Pečovat o své zdraví* (aktivně)?*

H₁: „*Na jednom z prvních pěti míst se umístí hodnoty: *Být zdravá/ý*; *Mít zázemí*; *Cítit se svobodně*; *Milovat*; *Být milován*.*“

H₂: „*Typické hodnoty pro období mladé dospělosti jako jsou *Mít partnera*; *Mít práci*; *Založit rodinu*, *mít děti*; *Uzavřít manželství*, *registrované partnerství*, se v žebříčku hodnot neumístí mezi prvními deseti preferovanými hodnotami, nebudou pro uživatele tolik důležité.*“

H₃: „*Být zdravý – pasivně přijímaná hodnota bude hodnocena jako důležitější, než hodnota, na které se člověk musí aktivně podílet – *Pečovat o své zdraví*.*“

5.3 Výzkumný vzorek

Rozhodla jsem se oslovovat lidi využívající služeb nízkoprahových zařízení pro uživatele drog, tzv. K-center. Bylo osloveno 6 respondentů z K-centra Příbram, 14 respondentů z K-centra Nymburk, 15 respondentů z K-centra Pardubice, 20 respondentů z K-centra Mladá Boleslav a 20 respondentů z K-centra v Kolíně. Služeb těchto zařízení využívají zejména lidé, kteří aktuálně užívají nelegální návykové látky, popř. krátkou dobu abstinují, proto jsem se zaměřila právě na tato centra.

Vzhledem k tomu, že většina klientů těchto zařízení spadá do období mladé dospělosti, rozhodla jsem se svou práci ještě více konkretizovat a zaměřit právě na toto životní období. Dle Vágnerové 2000 se jedná o období 20-35 let. Dalším důvodem k takovému zúžení

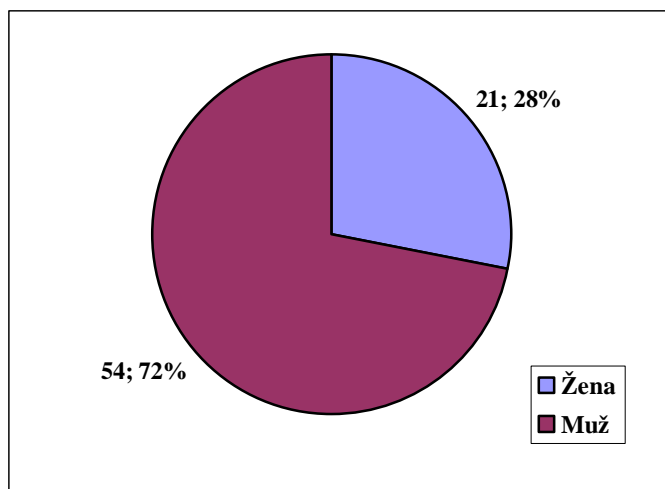
tématu bylo zejména to, že v každé životní fázi člověk preferuje jiné hodnoty. Konkretizací jsem tak chtěla zmírnit míru rozdílnosti životních zkušeností, která by v tomto případě s největší pravděpodobností ovlivňovala postoje respondentů ke konkrétním hodnotám.

Výzkumný vzorek zahrnuje 75 dlouhodobých uživatelů nelegálních návykových látek, kteří užívají drogy nejméně 1x měsíčně a přitom je jejich primární drogou jiná NNL, než je produkt konopí. Záměrně jsem z výzkumu vyčlenila konopné drogy, neboť se domnívám, že životní styl a hodnoty uživatelů konopí jako primární drogy není tolik odlišný od většinové společnosti, a že užívání konopných produktů do života člověka nezasahuje až takovou měrou, jako užívání jiných nelegálních drog. Respondenti byli převážně nitrožilními uživateli drog, kteří jako svoji primární drogu určili drogu patřící do skupiny opiátů, nebo stimulačních látek, popř. jejich kombinaci. Průměrný věk respondentů je 25 let a průměrná doba užívání nelegálních návykových látek je pak asi 7 a půl roku.

Výzkumu se účastnilo 21 žen, 54 mužů.

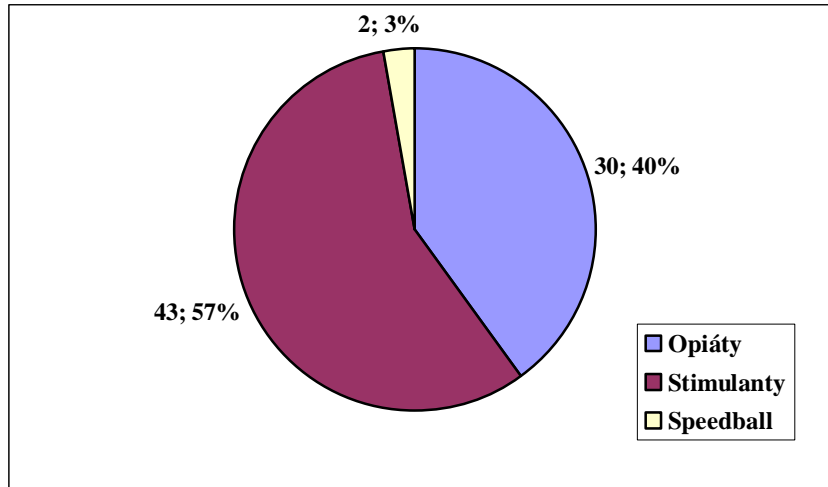
Tabulka a graf (5-1): Zastoupení respondentů dle pohlaví

Pohlaví	PR
Žena	21
Muž	54

Tabulka a graf (5-2): Zastoupení respondentů dle užívaných drog

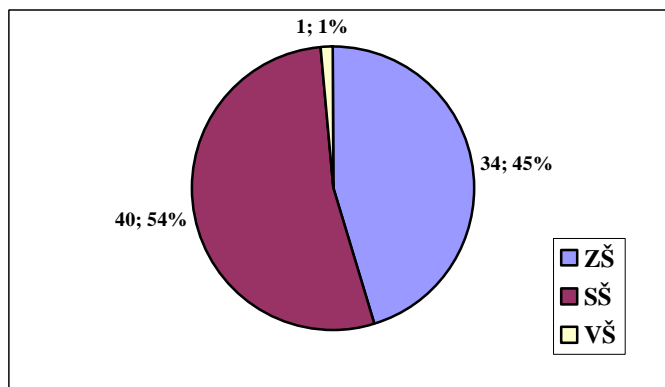
Tabulka užívaných drog	PR
Opiáty	30
Stimulanty	43
Speedball	2

Mezi skupinu respondentů užívající opiáty řadím uživatele, kteří jako svoji primární drogu určili subutex nebo subuxon, či heroin, nebo jejich kombinaci. Mezi skupinu respondentů užívajících stimulanty řadíme uživatele pervitinu. Skupina respondentů užívajících speedball kombinuje užívání opiátů se stimulanty.

Tabulka a graf (5-3): Zastoupení respondentů dle vzdělání

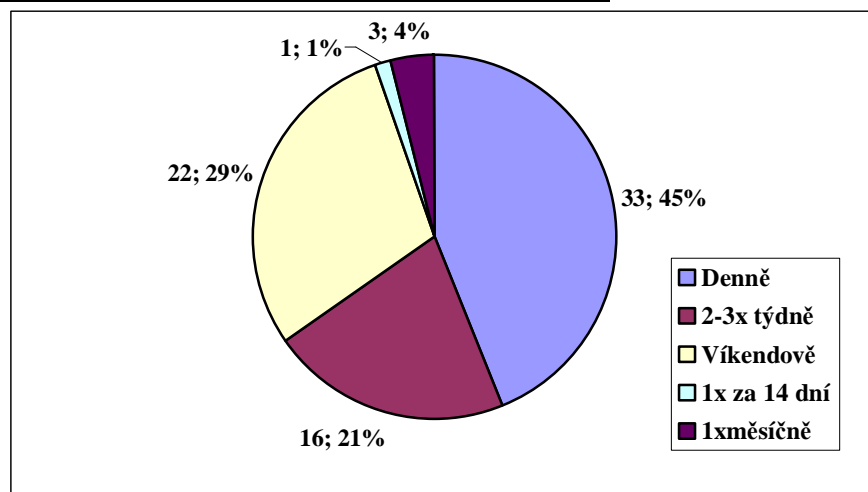
Úroveň vzdělání	PR
ZŠ	34
SŠ	40
VŠ	1

Do kategorie respondentů se základní úrovní vzdělání řadím ty respondenty, kteří absolvovali základní školní docházku na jakémkoliv typu základních škol s osmiletou, nebo devítiletou školní docházkou. Kategorie středoškolské vzdělání označuje ukončené středoškolské v oborech s maturitou, i bez maturity. Vyšší odborné vzdělání je v tomto případě řazeno do kategorie vysokoškolského vzdělání.

Tabulka a graf (5-4): Zastoupení respondentů dle četnosti užívání drog

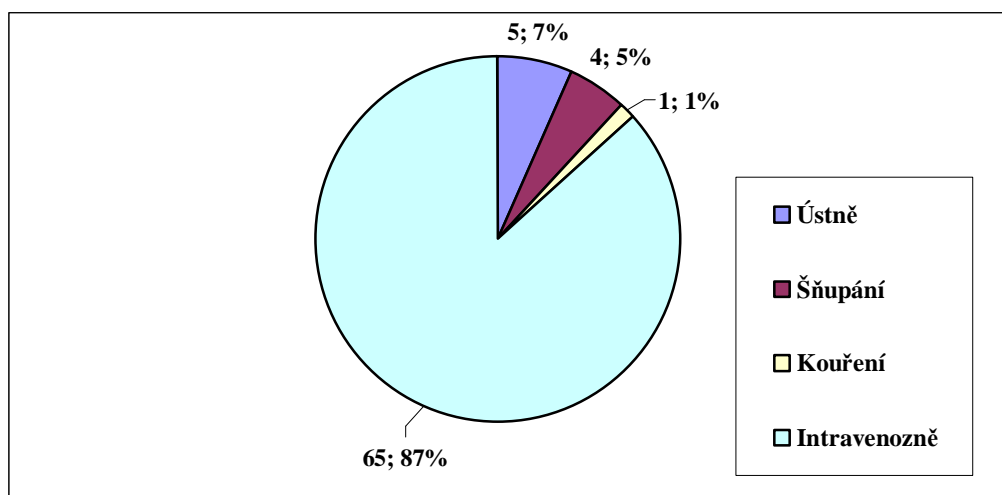
Četnost užívání	PR
Denně	33
2-3x týdně	16
Víkendově	22
1x za 14 dní	1
1xměsíčně	3

Většina respondentů užívajících opiáty, užívá drogy denně. Do kategorie četnosti užívání 2-3x týdně a méně, se vzhledem k charakteru drogy řadí především uživatelé pervitinu.

Tabulka a graf (5-5): Zastoupení respondentů dle způsobu užívání drog

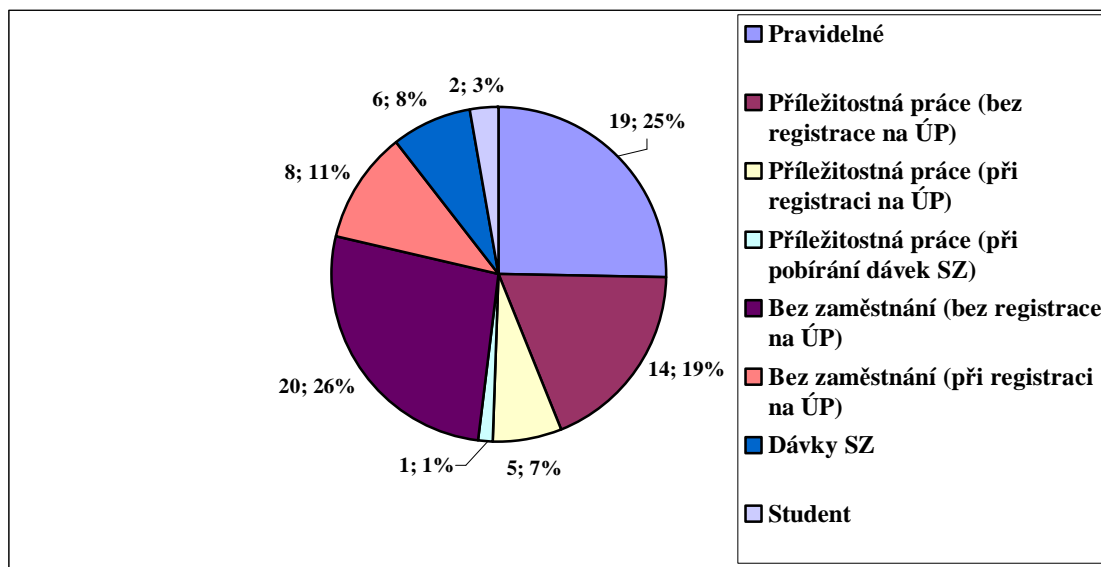
Způsob užití	PR
Ústně	5
Šňupání	4
Kouření	1
Intravenózně	65

Pokud se mezi vybranými způsoby užití u některých z respondentů objevilo nitrožilní užívání, byli zařazeni ke kategorii „Intravenózně“, přestože uvedli kromě nitrožilního užívání také jiné způsoby užití. Takových respondentů bylo z celkového počtu 65 intravenózních uživatelů 16.

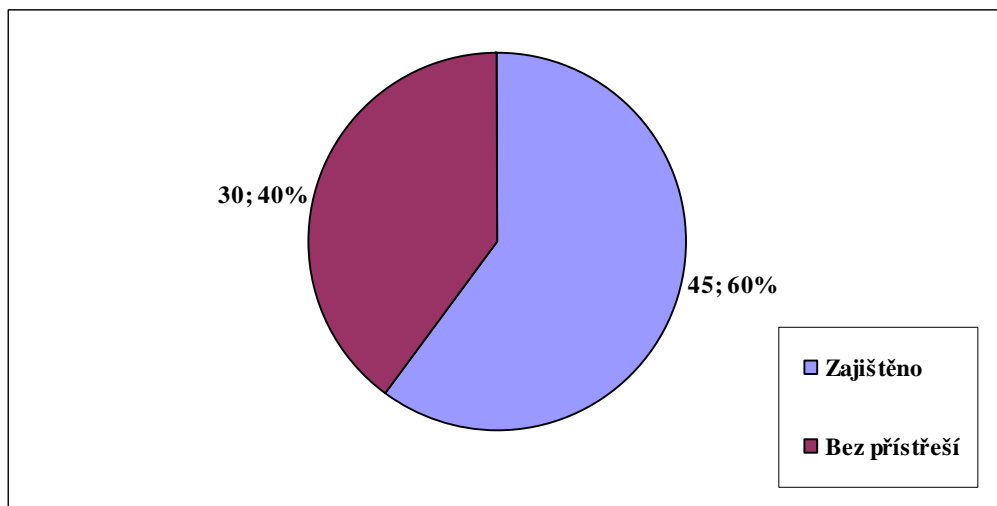
Tabulka a graf (5-6): Zastoupení respondentů dle zaměstnání

Zaměstnání	PR
Pravidelné	19
Příležitostná práce (bez registrace na ÚP)	14
Příležitostná práce (při registraci na ÚP)	5
Příležitostná práce (při pobírání dávek SZ)	1
Bez zaměstnání (bez registrace na ÚP)	20
Bez zaměstnání (při registraci na ÚP)	8
Dávky SZ	6
Student	2

Tabulka a graf (5-7): Bydlení

Bydlení	PR
Zajištěno	45
Bez přístřeší	30

Do kategorie „Bydlení zajištěno“ řadíme ty respondenty, kteří mají zajištěno bydlení. Patří sem i formy bydlení jako jsou nájem, podnájem, ubytovna. Do kategorie „Bez přístřeší“ řadíme osoby, kteří žijí na ulici, přespávají např. ve squatech, ve sklepích, domech určených k demolici, ve automobilech apod.

5.4 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník. Maňák, Švec Š. a Švec V. (2005) dotazník popisují jako metodický nástroj výzkumu, průzkumu, vývoje, či evaluace na hromadné a poměrně rychlé zjišťování o osobních znalostech, postojích k aktuální nebo potenciální skutečnosti a hodnotových preferencích metodou písemného dotazování. Dotazník je postavený na otázkách a ne na sledování či pozorování toho, co odpovídající prožívají a jak se chovají a žijí. „Skládá se z promyšlené struktury položek s podmětovou a odpovědní částí. Podmětová složka má formu tázací věty a nebo oznamovací věty. Odpovědní složka je vytvořená odpověď (jejím doplněním) nebo zvolená odpověď (z daných možností) a nebo odpověď z kombinováním obou typů.“⁶⁶

Úvodní částí dotazníku, zjišťuji charakteristiku respondenta. Dále jsou zde části a) a b). Část a) se zaměřuje na dvojice předem daných hodnot, mezi kterými si má respondent vybrat, kterou z hodnot ve dvojici by si v případě konfliktu daných hodnot zvolil. Kterou z těch hodnot považuje za důležitější. Jedná se o kontrolní otázky, které by měli pomoci zajistit minimalizaci počtu dotazníků, mezi nimiž budou rozpory mezi částí a) a částí b) v daných hodnotách, aby se mohly vyřadit ty dotazníky, které si budou v postojích k těmto hodnotám odporovat, na které tedy respondenti pravděpodobně neodpovídali pravdivě (viz příloha č. 7).

Část b) je potom zaměřena na postoje k předem daným hodnotám. Nechala jsem se zde inspirovat baterií hodnot dle P. Saka (2000), hodnoty jsem však více konkretizovala, rozšířila, doplnila a seřadila jiným způsobem (viz příloha č. 6).

Konkrétní hodnoty baterie hodnot dle Saka jsou poměrně obecné: Životní partner; rodina a děti; zajímavá práce; přátelství; vzdělání; rozvoj osobnosti; láska; úspěšnost v zaměstnání; užitečnost druhým; plat; politická angažovanost; zájmy a koníčky; majetek; veřejně prospěšná činnost; společenská prestiž; mír, zdraví; životní prostředí; podnikání; svoboda; demokracie; pravda a poznání.⁶⁷ Některé z obecnějších hodnot jako např. láska, nebo zdraví, mohou být dle mého názoru chápány každým respondentem různě, proto jsem se ve své práci snažila tyto hodnoty co nejvíce konkretizovat (např. hodnota „Milovat“, hodnota „Být milován/a“, „Být zdravý/á“, „Pečovat o své zdraví“). Dále jsem tuto řadu rozšířila o další

⁶⁶ MAŇÁK, J. – ŠVEC, V. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido, 2005. S. 20

⁶⁷ <http://knihovna.adam.cz>

hodnoty, o kterých se domnívám, že by mohly být pro cílovou skupinu praktické části této práce důležité – jako např. hodnota „Bavit se, užívat si“ apod.

V baterii hodnot jsem záměrně začala méně intimní hodnotou „*Pečovat o svůj vzhled*“, až poté navazovala na citlivější hodnoty typu „*Mít rodinu*“ apod. Záměrně jsem pozměnila hodnotu „*Láska*“ na hodnoty „*Milovat*“ a „*Být milován*“ a záměrně jsem tyto hodnoty zařadila za sebe, aby si respondent mohl uvědomit rozdíl mezi těmito hodnotami. Také jsem záměrně položila dále od sebe hodnoty přijímané pasivně – jako hodnotu „*Být zdravý*“ nebo „*Být finančně zajištěn*“ a hodnoty, na kterých se musí člověk nějakým způsobem aktivně podílet, jako „*Pečovat o své zdraví*“, „*Mít práci*“, kdy jsem nejprve umístila hodnoty přijímané pasivně, až poté hodnoty přijímané aktivně. Tyto hodnoty byly položeny dále od sebe z toho důvodu, aby se nějakým způsobem minimalizovalo riziko, že budou respondenti odpovídat tak, jak by se domnívali, že se od nich očekává.

Dle Saka 2000 se při výzkumech hodnot používá metodika přiřazování pořadového čísla hodnotě respondentem, avšak tato metodika má to úskalí, že při dlouhodobém zkoumání hodnot se uzavírá možnost přidávat nové, či odebírat staré hodnoty z dané baterie hodnot. Dále se užívá metoda hodnocení dané hodnoty pomocí škály, kdy se respondent vyjadřuje ke konkrétní hodnotě podle toho, jak je pro něj důležitá.⁶⁸

Ve své práci jsem zvolila druhou možnost – tedy vyjádření postoje k určité hodnotě pomocí škálové stupnice. Tuto metodu hodnotím jako méně náročnou pro respondenty.

Baterie hodnot obsahuje 24 položek, které mají respondenti hodnotit jako *nedůležité*, *méně důležité*, *důležité*, nebo *velmi důležité*.

Jedná se tedy o běžnou škálovou stupnici, pod kterou si můžeme doplnit hodnoty 0 (nedůležité), 1 (méně důležité), 2 (důležité), 3 (velmi důležité). Tento způsob odpovědí jsem zvolila z důvodu srozumitelnosti a jednoduchosti, s přihlédnutím na fakt, jaké cílové skupině je dotazník určen – uživatelé nelegálních návykových látek bývají občas ve stavu, kdy pro ně může být obtížné se dobře orientovat, písemně odpovídat celou větou, popř. si pod daným číslem představit nějaký pojem. Proto jsem zvolila formu odpovědi pomocí křížku k určité kategorii, aby byl dotazník co nejjednodušší a nejsrozumitelnější.

⁶⁸ Srov.: SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. S. 68

Pro dokreslení kvantitativního výzkumu a představu o možném sociálním prostředí a vlastních postojích uživatelů uvádím tři stručné charakteristiky respondentů spolu s rozhovory na téma hodnoty (viz příloha č. 8 - 11).

6 Realizace výzkumu

6.1 Způsob zpracování dat

Hodnotové orientace zjišťuji pomocí baterie 24 hodnot, které mají respondenti hodnotit jako *nedůležité*, *méně důležité*, *důležité*, nebo *velmi důležité*. Pod pojmy si můžeme domyslet hodnoty: 0 (nedůležité), 1 (méně důležité), 2 (důležité), 3 (velmi důležité), jedná se tedy o běžnou škálovou stupnici. Z četnosti odpovědí je pro každou hodnotu spočítán index jako vážený aritmetický průměr.

Data získaná v dotaznících jsou zpracována nejprve v tabulkách, dle váženého aritmetického průměru, jsou pak data řazena od těch s nejvyšším indexem, po ty s nejnižším. Pod tabulkou se vždy nachází znázornění zjištěných informací pomocí grafu.

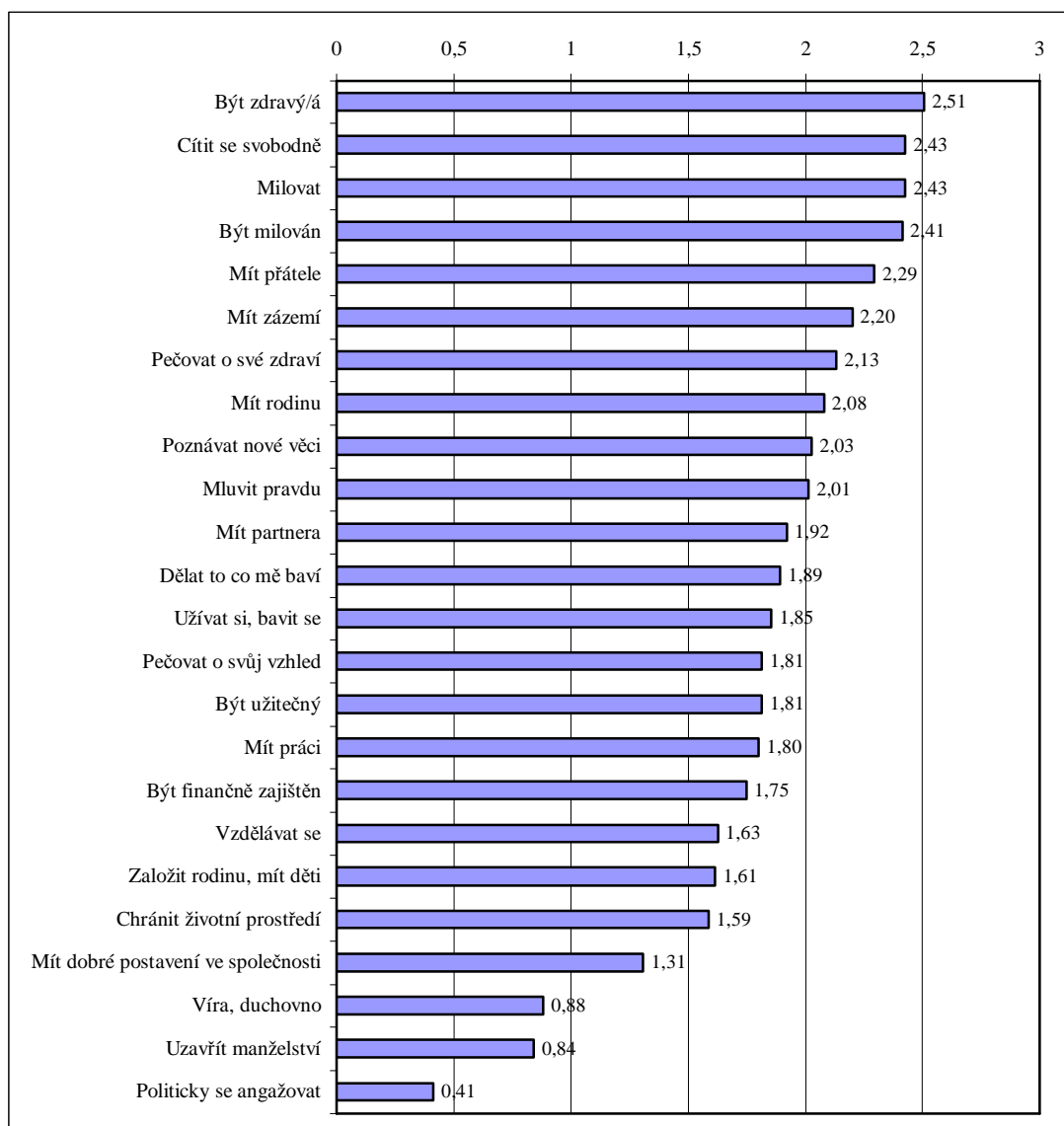
6.2 Deskripce výsledků výzkumu

V a) části dotazníku, kdy sledujeme konflikt dvou hodnot, se jedná pouze o kontrolní otázky, které mají omezit počet dotazníků s nepravdivými odpověďmi. Jedná se o konflikt těchto hodnot v dané dvojici: Zdraví x Nový zážitek; Peníze x Čest; Úspěch x Pravdomluvnost; Volný čas x Vzdělání; Rodina x Svoboda. Záměrně jsem v dotazníku střídala společensky spíše žádoucí hodnoty, s těmi méně žádoucími tak, aby nebyly všechny tzv. „žádoucí“ hodnoty pod sebou a respondenty to tolik neovlivňovalo. I když tato možnost se samozřejmě nedá zcela vyloučit. Uživatelé z těchto dvojic preferovali tyto hodnoty: Zdraví, Čest, Pravdomluvnost, Volný čas, Rodina. Pro zajímavost přikládám výsledky tohoto šetření (viz příloha x).

Část b), je hlavní částí výzkumu, a skládá se z baterie 24 hodnot, z nichž je každá dle výpočtu aritmetického průměru, opatřena indexem, dle kterého jsou pak hodnoty řazeny od nejpreferovanější, po nejméně preferovanou hodnotu. Při se stavování baterie hodnot jsem také postupovala plánovitě. Záměrně jsem ukládala určité hodnoty na určitá místa, jak ostatně popisují v kapitole *Výzkumná metoda*.

Tabulka a graf (6-1): Hodnotová orientace

Pořadí	Č. otázky	Celkový žebříček hodnot	PB	INDEX
1	7	Být zdravý/á	188	2,51
2	5	Cítit se svobodně	182	2,43
3	12	Milovat	182	2,43
4	13	Být milován	181	2,41
5	2	Mít přátele	172	2,29
6	8	Mít zázemí	165	2,20
7	23	Pečovat o své zdraví	160	2,13
8	4	Mít rodinu	156	2,08
9	16	Poznávat nové věci	152	2,03
10	17	Mluvit pravdu	151	2,01
11	9	Mít partnera	144	1,92
12	10	Dělat to co mě baví	142	1,89
13	11	Užívat si, bavit se	139	1,85
14	1	Pečovat o svůj vzhled	136	1,81
15	19	Být užitečný	136	1,81
16	15	Mít práci	135	1,80
17	3	Být finančně zajištěn	131	1,75
18	14	Vzdělávat se	122	1,63
19	18	Založit rodinu, mít děti	121	1,61
20	21	Chránit životní prostředí	119	1,59
21	6	Mít dobré postavení ve společnosti	98	1,31
22	22	Víra, duchovno	66	0,88
23	24	Uzavřít manželství	63	0,84
24	20	Politicky se angažovat	31	0,41

Nejlépe se umístila hodnota „*Být zdravý/á*“, nejhůře hodnota „*Politicky se angažovat*“.

Na prvních pěti místech se umístily tyto hodnoty, jako nejdůležitější:

- Být zdravý/á
- Cítit se svobodně
- Milovat
- Být milován
- Mít přátele

Na posledních pěti místech se umístily tyto hodnoty, jako nejméně důležité:

- Chránit životní prostředí
- Mít dobré postavení ve společnosti
- Víra, duchovno
- Uzavřít manželství
- Politicky se angažovat

6.3 Interpretace výsledků a ověřování hypotéz

V této kapitole se zamýšlím nad výsledky otázek výzkumu a zabývám se zde potvrzením, či vyvrácením mých hypotéz.

Hypotéza č. 1 se vztahuje k celkovému žebříčku hodnot a odhaduje hodnoty, které se měly umístit na prvních pěti místech: „*Na jednom z prvních pěti míst se umístí hodnoty: Být zdravý/ý; Mít zázemí; Cítit se svobodně; Milovat; Být milován/a.*“

Moje domněnka spočívala v tom, že snad každý člověk touží být zdravý, milovat a být milován. Dále jsem sem zařadila hodnotu „*Mít zázemí*“, protože jsem během své práce s uživateli drog a rozhovory s touto skupinou domnívala, že je to pro ně velmi aktuální a důležité téma. Vycházela jsem z toho, že snad každý z nás má potřebu určité jistoty, potřeby mít se kam vracet. Dále jsem sem zařadila hodnotu „*Cítit se svobodně*“, což považuji také za atraktivní hodnotu této cílové skupiny. Tato hypotéza se potvrdila pouze částečně. Čtyři z pěti hodnot se opravdu umístily na požadovaných místech v tomto pořadí: Být zdravý, Cítit se svobodně, milovat a být milován. Zde je zajímavé umístění hodnoty „*Cítit se svobodně*“, hned na druhém místě v žebříčku hodnot, před hodnotami „*Milovat*“ a „*Být milován*“. Předpokládaná hodnota „*Mít zázemí*“ se však umístila až na šestém místě. Na pátém místě se umístila hodnota „*Mít přátele*“

Přátelství u uživatelů drog je velmi zajímavým fenoménem. Uživatelé drog o tomto tématu hovoří v takovém smyslu, že přátelství na drogách neexistuje. Nebo, že existuje pouze ojedinele, v malých skupinkách uživatelů. Přesto se tato hodnota umístila velmi vysoko.

„Během prvních dvou let fetování se člověk otrká a přijde na to, že už to přátelsky nejde. Pokud on sám nebude aspoň malá svině, tak prostě nepřezijí, protože se na něj ve finále každé vysere.“⁶⁹

„Dobré přátelství na drogách je reálné, ale rozhodně neběžné, časté.“⁷⁰

Vzhledem k tomu, že respondenti nebyli nuceni rozlišovat mezi tím co je pro ně důležité a ve skutečnosti to nemají, ale touží po tom, a tím, co je pro ně důležité a reálně to mají, je výsledek vcelku očekávatelný.

Hypotéza č. 2 vychází z životní fáze cílové skupiny této práce, pojednává o některých důležitých hodnotách vývojového období mladé dospělosti:

„Typické hodnoty pro období mladé dospělosti jako jsou Mít partnera/partnerku; Mít práci; Založit rodinu, mít děti; Uzavřít manželství, registrované partnerství, se v žebříčku hodnot neumístí mezi prvními deseti preferovanými hodnotami, nebudou pro uživatele tolik důležité.“

Při práci s uživateli drog jsem s klienty tato témata řešila. V některých obdobích jsme společně řešili jejich touhy po „normálním životě“, partnerství, práci, ježdění na dovolenou, založení rodiny, apod. Takováto témata jsme společně řešili zejména v obdobích, kdy daní klienti uvažovali o změně životního stylu, směrem k abstinenci (viz příloha č. 2). Samozřejmě tato témata otevírali také klienti, kteří o abstinenci neuvažovali. Je to individuální, každý z nich to měl jinak. Nedalo by se jednoznačně říci, že by tyto hodnoty pro uživatele byly pouze důležité, nebo pouze nedůležité. Postoj k těmto tématům ale v každém případě odvisel od období a od stavu, ve kterém se zrovna v souvislosti s braním drog nacházeli. Bylo zřejmé, že jsou pro ně tyto hodnoty svým způsobem lákavé, že jsou si vědomi toho, že „by to tak asi mělo být“, že po tom možná ve skrytu duše touží, ale vždy tam naskakovaly věty: „Ale až někdy jindy. V budoucnu. Až nebudu brát. Teď ještě ne.“

Nejlépe se z těchto čtyřech hodnot v žebříčku umístila hodnota „Mít partnera“, a to na 11. místě, s indexem 1, 92, po ní, na 16. místě, následuje hodnota „Mít práci“, s indexem 1, 80, dále na 19. místě hodnota „Založit rodinu, mít děti“, s indexem 1, 61. Jako poslední se z těchto hodnot umístila hodnota „Uzavřít manželství/ registrované partnerství“ a to, na 23. místě (v celkovém žebříčku hodnot tedy na místě předposledním), s indexem 0, 84.

Při vyplňování výzkumného dotazníku této práce, jsme s klienty hovořili o jednotlivých položkách. Znovu a znovu se zde objevoval pohled – důležité, ano, chci, ale až

⁶⁹ Rozhovor č. 2, k tématu přátelství, viz příloha č. 10

⁷⁰ Rozhovor č. 1, k tématu přátelství, viz příloha č. 9

v budoucnosti. Teď ještě ne. Také se při vyplňování objevovaly věty typu: „*Partnerství a děti, to už není nic pro mě. Od toho jsou tady jiní. Nikomu nevěřím, už jsem si zvykl být sám.*“

Zajímavé postřehy k těmto tématům se objevují také v příložených rozhovorech (viz přílohy č. 9 -11).

„Partnerství, to si myslím, že je docela důležitý, přátelství, to není ono, to nejsi k nikomu tak vázaný. Je důležité mít někoho ke komu se připoutat. Partnerství na drogách je hodně o hádkách kvůli dávkám, nastávají boje o drogu.“⁷¹

„Čeho bych chtěl dosáhnout? Mít funkční rodinu – abychom měli zpátky děti z dětského domova, mít normální rodinu, věnovat se dětem, jet na dovolenou.“⁷²

„Budu mluvit sám za sebe: mít práci znamená mít naději, že se v životě něco změní k lepšímu. Když člověk nepracuje a pracovat neumí, je potřeba ho to ale naučit! Například v terapeutické komunitě.“⁷³

U uživatelů se často objevují různé ambivalence, jedné takové si můžeme všimnout např. v rozhovoru č. 1, v příloze č. 9, jedná se o situaci, kdy respondent na otázku „Co by dělal s balíkem peněz?“, zcela přirozeně odpověděl, že by si koupil nějaké drogy, zařídil by si bar pro kamarády a užíval by si. U otázky „Čeho by chtěl ve svém životě dosáhnout“ však odpovídal: „*Pracovat, najít si přítelkyni, jednou si ji vzít, i když to nemusí být, ale důležité by bylo nějaké to potomstvo, taková ta rodinná klasika.*“, poté se opět ve svém uvažování vrátil k tomu, co ještě by dělal s balíkem peněz. Tohle je dle mého názoru správná chvíle pro specializovaného pracovníka, k pomoci rozvíjení rozporů klienta a jejich reflektování, kdy může klientovi pomoci ujasnit si priority, na kterých lze potom stavět. To je také příklad důležitosti tohoto tématu při práci s klienty.

Vzhledem k tomu, že pravidelní uživatelé nelegálních návykových látek žijí většinou především přítomností, z hodiny na hodinu, ze dne na den, jak mj. popisuje respondent v dotazníku č. 2 (viz rozhovor č. 10), sháněním drog, nebo peněz na drogy, dále vzhledem k rozmlouvám s respondenty o jednotlivých hodnotách, jsem došla k závěru, že pro mnohé z nich tyto hodnoty v současnosti opravdu tolik důležité nejsou, avšak je na ně kladen určitý společenský nátlak a také potřeba tyto hodnoty naplnit. Uvědomují si obsah těchto hodnot a často jsou si vědomi tím, že nežijí takovým způsobem života, který by korespondoval např. s hodnotou „*Založit rodinu, mít děti*“, avšak mnoho z nich by tuto hodnotu chtělo v nespecifikované budoucnosti naplnit. Ze života přítomností také vyplývá umístění hodnoty „*Mít práci*“, která se umístila na

⁷¹ viz příloha č. 11

⁷² viz příloha č. 11

⁷³ viz příloha č. 9

Hypotéza č. 3 pojednává o vztahu k hodnotě automaticky přijímané a hodnotě, pro kterou musíme něco udělat – tj., k hodnotě přijímané aktivně a k hodnotě přijímané pasivně: *„Být zdravý – pasivně přijímaná hodnota bude hodnocena jako důležitější, než hodnota, na které se člověk musí aktivně podílet – Pečovat o své zdraví.“*

Tato hypotéza se také potvrdila. Hodnota „Být zdravý/á“ se umístila na 1. místě v celkovém žebříčku hodnot, s indexem 2, 51, hodnota „Pečovat o své zdraví“ se pak umístila na 7 místě, s indexem 2, 13.

Pro zajímavost zde uvádím postoj uživatele pervitinu ke svému zdraví:

„Dál, abych byl zdravěj – pravdou teda je, že pro to moc nedělám – nějaké vitamíny, prohlídky u doktora, to ne. Zatím ale zdravěj jsem. Mám partnerku, která má VHC, vím o tom od začátku, takže kdybych to chytl, tak bych jí nic nemohl zazlívát. Musím přiznat, že nepoužívám kondom, nesnáším to. V tomhle případě je pro mě zdraví až na druhém místě, na prvním je partnerka. Nejlepší by bylo být zdravěj automaticky.“⁷⁴

Uživatelé ke svému zdraví přistupují různě (viz také příloha č. 5), někteří o své zdraví nepečují, mají sebedestruktivní tendence, nebo to prostě neřeší, jiní uživatelé, i přes fakt, že užívají drogy, o své zdraví do jisté míry pečují a snaží se alespoň minimalizovat rizika formou používání sterilního injekčního materiálu, čistého náčiní k aplikaci, používáním filtrů, desinfekcí, vitaminů apod., popř. sportem. Faktem ale zůstává, že respondenti snáze přijímali hodnotu, která je dána automaticky, než hodnotu, na jejímž naplnění se musejí aktivně podílet.

První hypotéza se tedy potvrdila pouze částečně, další dvě potom zcela.

⁷⁴ viz příloha č. 11

7 Závěr

Na závěr se pokusím shrnout své dojmy a poznatky z psaní celé mé bakalářské práce.

Pokud se zamyslím nad tvorbou teoretické části, musím přiznat, že hledání vhodné literatury k tématu hodnoty, bylo poněkud náročné, avšak zpracování tohoto tématu, pro mě bylo velkým přínosem.

Zpracování praktické části mě obohatilo o nové zkušenosti s tímto typem výzkumu a také o prohloubení kontaktu se svými klienty. Díky realizaci výzkumu vyplulo na povrch mnoho témat, o kterých stojí za to hovořit a které mohou být při kontaktní práci velkým přínosem.

Hodnoty jsou součástí života každého z nás, vznikají v procesu socializace, ovlivňuje nás prostředí, ve kterém jsme vyrůstali, i prostředí, v kterém žijeme, naše zážitky a zkušenosti, ale také zkušenosti ostatních lidí. Užívání drog s sebou nese jisté změny v životě člověka - dlouhodobým užíváním a vypěstováním závislosti se na první příčky žebříčku hodnot dostává droga, pro kterou je závislý uživatel většinou schopen udělat mnoho. Obelhávat, přemlouvat, manipulovat, krást, popř. páchat jinou nelegální činnost. Kromě toho, v něm však zůstává určitý balík hodnot a postojů, které si odnesl ze svého domova, ze svého dětství a dospívání. Tím chci říci, že ne všichni uživatelé musejí nutně, a s určitostí páchat nelegální činnost aj. Záleží také na tom, v jakém místě se v procesu vzniku své závislosti nacházejí a z jakých sociokulturních podmínek pocházejí. Je jich však mnoho, kteří ji páchají. Závislost je schopna člověka ovládat víc, než by chtěl: „*Stejně obtížné jako odstranění olejové skvrny z bavlněných šatů, je obtížné i odstranění nenasytné touhy po věci, kterou člověk chce.*“⁷⁵

V žebříčku hodnot se na prvních pěti místech umístily tyto hodnoty: Být zdravý, Cítit se svobodně, Milovat, Být milován, Mít přátele.

Obecně se potvrdilo, že jsou určité odchylky v postojích k „normálním“ hodnotám typickým pro období mladé dospělosti a že pasivně přijímaná hodnota je preferovanější, než hodnota, na které se člověk musí aktivně podílet. Nabízí se vysvětlení, že uživatelé žijí mnohem více přítomností, než budoucností, na rozdíl od většiny neuživatelů. Ano, jsou mezi uživateli lidé, kteří by rádi založili rodinu, měli dlouhodobého partnera, stabilní práci: „Ale až někdy jindy, až nebudu brát.“ Žijí většinou především přítomností, z hodiny na hodinu, ze dne na den,

⁷⁵ <http://citaty.pelmel.info> (Zillman)

sháněním drog, nebo peněz na drogy, okamžikem. Budoucnost bývá poměrně vzdálená. Vzhledem k rozmlouvám s respondenty o jednotlivých hodnotách, jsem došla k závěru, že pro mnohé z nich tyto hodnoty v současnosti opravdu tolik důležité nejsou, avšak je na ně kladen určitý společenský nátlak a také přirozená potřeba tyto hodnoty naplnit. Ne vždy si uvědomují konkrétní obsah těchto hodnot, ale často jsou si vědomi toho, že nežijí takovým způsobem života, který by korespondoval např. s hodnotou „Založit rodinu, mít děti“. Mnoho z nich by však tyto hodnoty v nespécifikované budoucnosti naplnit chtělo.

Každý máme v různé životní fázi jiné cíle a priority, které znamenají, že se musíme věnovat různým aktivitám a ideám, abychom se sebou byli spokojeni. Těžko říci, co je správné, a co není.

„Vypadáme jinak nežli vy tím jste možná zmatení

myslíte si že jsme zlí kdo vás o opaku přesvědčí

chcem se bavit chcem se smát chcem se o svý štěstí prát

od vás nečekáme nic...

Máme svoje názory, svý smutky co přebolí,

trochu jiný hodnoty, než můžete pochopit

chceme žít na vlastní pěst...“

Literatura

Prameny:

GRÁC, J. *Pohľady do psychologie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave, 1979

KALINA, K. et al. *Drogové závislosti: Mezioborový prístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2001

KALINA, K. et al. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí I*. Praha: o.s. Filia Nova, 2001

KLČANOVSKÁ, E. *Človek v centre psychologického skúmania a starostlivosti*. Trnava: Katedra psychologie Fakulty humanistiky Trnavského univerzity, 2001

KLČANOVSKÁ, E. *Psychológia pre život, zborník z vedeckej konferencie k 15. výročiu katedry psychologie na trnavskom univerzite*. Trnava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, 2007

LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do neurofyziologie*. Praha: H&H, 1998

MATOUŠEK, O. – KOLÁČKOVÁ, J. eds. *Sociální práce v praxi – specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005

NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 1993

NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2007

PRESL, J. *Drogová závislost: Může být ohroženo i Vaše dítě?*. Praha: Maxdorf, 1995

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990

ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2004

SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008

VONKOMER, J. *Dotazník na zisťovanie hodnotových orientácií, postojov k hodnotám a motivácie k výkonu*. Bratislava: 2001

VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. eds. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha: Grada, 2001

Slovníky:

ADO, A. V. et al. *Filozofický slovník*. Přel. V. Matlochová; D. Houžvičková, M. Vondrášková. Praha: Svoboda, 1981

HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000

GILLNEROVÁ, I. – BAHBOUH, R. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna, 2000

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007

MAŇÁK, J. – ŠVEC, V. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido, 2005

Elektronické prameny:

www.soc.cas.cz

<http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>

<http://citaty.pelmel.info>

Přílohy

Příloha č. 1: Výtvarná tvorba uživatelů nelegálních návykových látek	71
Příloha č. 2: Záznam z deníčku uživatele	72
Příloha č. 3: Drogy a jejich účinky	73
Příloha č. 4: Závislostní chování uživatele v písemném projevu	74
Příloha č. 5: Příklady HO uživatelů nelegálních návykových látek z praxe	75
Příloha č. 6: Dotazník.....	78
Příloha č. 7: Grafy a tabulky k části a) dotazníku	80
Příloha č. 8: Rozhovor.....	82
Příloha č. 9: Rozhovor č. 1	84
Příloha č. 10: Rozhovor č. 2	94
Příloha č. 11: Rozhovor č. 3	104

Příloha č. 1: Výtvarná tvorba uživatelů nelegálních návykových látek

Příloha č. 2: Záznam z deníčku uživatele

<p><u>DROGY - PEKLO</u> ⇒ HELL ☹️</p> <p>STREET HLAD DEPRESE PSYCHIZY SUICIDITA ABSTÁJKY VYMATLANOST ZTRÁTA RODINY A PŘÁTEL ŽÁDNÁ HOLKA KTERÉ SE DÁ VĚŘIT NESCHOPNOST UČIT SE NOVÉ VĚCI CHUDOBA DLUHY + EXEKUCE ? KRIMINÁL? ? SODNÍ LÉČBA?</p> <p>⊕ = ZKÁZA</p>		<p>😊 <u>NEW LIFE</u> ⇒ <u>NEW STYLE</u></p> <p>NÁVRAT RODINY + DŮVĚRA ☺️ RADOST PŘÁTE + DŮVĚRA ☺️ SLUŠNÁ PŘÍTELKYNĚ ☺️ NOVÝ PŘÁTELE ZDRAVÍ 🧑 SCHOPNOST UČIT SE NOVÉ VĚCI 6. SMYSL SEBEVĚDOMÍ VYROVNANOST UBYTOVÁNÍ PRÁCE "NEPRÁCE" (PRO INVALIDY) CHATA U MAJITKY V M.K. [581] BYT OD DĚDY BEZ NÁJMU ⇒ NĚLNÍK FINANCE 🚗 DLUHY ☹️ 0,-</p>	
			

Příloha č. 3: Drogy a jejich účinky

Typy drog a jejich účinky											
	Název	Vzhled-forma	Závislost psych. fyz.	Potřeba vyřování dávek	Doba účinku (h.)	Aplikace	Možné účinky	Projevy předávkování	Akutenční příznaky	Malé množství (g) /dávek*	
CANNABIS	Marihuana	sušené listy květnové palice	nízká	žádná	spíš ne	2 až 4	kouřením ústně	euforie, uvolnění zábrav, chuť k jídlu, zmatené chování, zesílení momentálního duševního stavu, flash back	únava, paranoia - možná psychoza - krátkodobé selhání paměti, nevolnost	může být slabá nespavost, zvýšení aktivity, ztráta chuti k jídlu, nervozita	THC-03 /20 jointů
	Hash	světlé až tmavé hmoty	nízká	žádná	spíš ne	2 až 4					
	Hašiš. olej	olej	nízká	žádná	spíš ne	2 až 4					
STIMULANTY	Pervitin	hnědý až bílý prášek, roztok	vysoká	možná	ano	2 až 8	ústně šupáním injekčně	pokles soustředění, excitace, euforie, pokles tepové frekvence, celková stimulace, ztráta chuti k jídlu, nespavost, schopnost empatie, pocit zvýšené výkonnosti	pokles tělesné teploty, křeče, halucinace, neparanoční psychoza, možná smrt	apatie, dlouhý spánek, podrážděnost, deprese, nervozita, neklid	0,5/10
	Kokaín	bílý prášek, tablety různých barev	vysoká	možná	ano	1 až 2	šupáním kouřením injekčně				0,5 /10
	Crack	bílé krystalky či hmota	vysoká	možná	ano	1 až 2	kouřením				
	MDMA, MDA (extáze) Fenmetrazin	barevné tablety s názbou prášky	možná	možná	ano	2 až 4	ústně				0,5 až 1/10
OPIÁTY	Heroin	bílý až hnědý prášek	vysoká	vysoká	ano	3 až 6	injekčně šupáním kouřením inhalací	euforie, zklidnění, nevolnost, útlum dýchání, zúžené zornice, šlešavý útlum, znetočení, pocit bezcitnosti k problémům	pomalé a povrchní dýchání, lepkavá kůže, křeče, koma, zúžení dechu a krev, oběhu, možná smrt	vodnaté oči, zívání, nechuť k jídlu, podrážděnost, stres, panika, nevolnost, zimnice, pocení, bolesti svalů a kloubů, průjmy	0,3/10
	Morfin	ampule	vysoká	vysoká	ano	3 až 6	injekčně kouřením				
	Codein	tablety, roztok	střední	střední	ano	3 až 6	ústně injekčně				
	Braun Opium	hnědá tekutina hnědá hmota	vysoká	vysoká	ano	3 až 6	injekčně ústně kouřením				
	Metadon	prášek, roztok	vysoká	vysoká	ano	12 - 24	injekčně ústně				
HALUCINOGENY	LSD (trip)	prášek impregnované papírky, tablety, tinktura	střední	žádná	ne	2 až 8	ústně	přelady, halucinace, změněné vnímání vnějšího času a prostoru, flashback	psychoza, sebevraždy, možná smrt	nevyčísitelné	0,0005 /10
	Psilocybin	sušené hlavičky, vývar, výluh	střední	žádná	ne	2 až 4	ústně				
	Meskalin	sušené hlavičky, vývar, výluh, nálev, prášek	střední	žádná	ne	2 až 6	ústně				
TĚK. L.	Toulén	čirá tekutina s výrazným zápachem	střední	možná až vysoká	ano	2 až 4	inhalací ve spreji	otupění, potospánek, psychický útlum, poruchy vnímání	poškození jater, dýchacích cest, močků, možná smrt	předrážděnost, deprese, nespavost	
	Acetas Nitrofedol					1 až 2 1 až 2					
TLUMÍCÍ LÁTKY	Diazepam	tablety	střední až vysoká	střední	ano	4 až 8	ústně	celkový útlum, setfovní fáze, dezorientace, s alkoholem opilecké chování	povrchní dýchání, lepkavá kůže, rozšířené zornice, slabý a rychlý puls, koma, možná smrt	úzkost, nespavost, útes, delirium, křeče, epileptické záchvaty	
	Rohypnol			střední	ano	individ.					
	Radepur			střední	ano	1 až 8					
	Fenobarbital			střední	ano	1 až 8					
	Sekonal Meproban			až vysoká	ano	1 až 8 1 až 8					

* Orientační hodnoty stanovené policijním prezidentskem (pokyn č. 38/1998)

Příloha č. 4: Závislostní chování uživatele v písemném projevu

Ahoj Jiříku, poklebnuju malaj kousek
subotku je to naposled co ti
obrazuju, ve středu ti to zaplatím
a nechám si nepost u psychiatra
přičky na bolest. Teornale zrovna
Povazuju ti za kámoše a udělal
bych to nerad, ale jestli mi
nepučíš naposledy kousek subčty,
tak ti půjdu udát na policii, je
poděrně subčty a i lidi, kterým
so podatvės a kteří o tom vidí.
Aspoň vidíš jak je mi zle, že
jsem schopen udělat i tohle a
přitom jsem ti celou dobu dělal.
Tak mi to do dvaceti přines
nebo se ve dvaceti stavím. Jinak
jdu rovnou na policii podat trestní
oznámení.

Olda

Příloha č. 5: Příklady HO uživatelů nelegálních návykových látek z praxe

„Já nejsem feťák, já jsem narkoman. Feťáci jsou u mě ty špinaví. Chápu, že je někdo třeba na ulici – ale přece o sebe musí dbát. Čistota a pořádek ve věcech – to je to nejdůležitější. Špína se mi hnusí.“

uživatel subutexu 29 let

„Chci si dát nové tetování na celé předloktí, takovou tu robotickou ruku, je to úplně super, hrozně se na to těším.“

uživatel subutexu 25 let

„Moc mi na tom nesejde. Umývám se jenom když musím, nebaví mě to.“

uživatel subutexu 25 let

„A kamarádi které jsem venku měl nebo mám se pro samé zaneprázdnění času sháněním se po penězích na dávku nemají čas mi pomoci ve věcech pro ně vcelku banálních, ale pro mě odsud nemožných. Nezaslívám jim to, ale zase se mi ukazuje, jak je na drogách takzvané „kamarádství“ směšné.“

Závislý na heroinu, tou dobou ve výkonu trestu odnětí svobody

„Přátelství na drogách neexistuje.“

„Naši to o mě vědí a respektují to, takže můžu mít doma zásobu čistých stříkaček, jinak bych si asi musel dávat furt tou samou. Mám fakt štěstí, někdo skončí třeba i na ulici.“

uživatel subutexu

„Žiju u dědy, matka se o mě nikdy nezajímala, tak nevím, proč bych se o ni měl zajímat já.“

uživatel pervitinu

„S matkou a jejím partnerem moc nevycházím, zbyla mi jenom ségra.“

uživatel heroinu

„Nechci aby „to“ na mě někdo poznal, mám dobrou práci a kamarády kteří neberou. To bych si chtěla zachovat.“

uživatelka subutexu

„Štve mě, že vždycky když se u nás ve městě stane nějaký průser, vždycky obviňují mě, i když jsem to neudělal. Mám holt špatnou pověst.“

uživatel heroinu

„Na jaře, když už je teplo se mi doma zůstat nechce, to si vezmu spacák a žiju venku, to si člověk může dělat co chce, jít kam chce, pozná nové lidi.“

uživatel pervitinu a medikamentů

„Vitamíny neberu to bych byl moc zdravěj.“

uživatel pervitinu

„Dokud jsem neměl žloutenku, tak mě zdraví moc nezajímalo.“

uživatel subutexu

„To je jasné že se chci udržovat ve formě. Používám vždycky čistou stříkačku, desinfikuju, pravidelně beru vitamíny a každý den cvičím.“

uživatel pervitinu

„Nejvíc ze všeho bych chtěl nějakou ženskou. Jednu jsem pozval na večeři, ale pak jsem na to zapomněl a vzpomněl jsem si až dneska.“

uživatel pervitinu

„Chtěl bych nějakou holku co nebere, ale bojím se, že bych se s takovou holkou nudil.“

uživatel pervitinu

„Můj partner je všechno co mám, hodně jsme toho spolu prožili.“

uživatelka pervitinu

„Partnerství pro mě není důležité, zvykla jsem si být sama.“

uživatelka speedballu

„Řekli mi, že dceru dostanu zpátky až pro ni vytvořím nějaké zázemí. Zázemí není jenom mít kde bydlet. Musím se jít léčit. Taky bych se chtěla naučit vařit a žehlit. Děda mě to učit nechce, nemá trpělivost.“

uživatelka heroinu

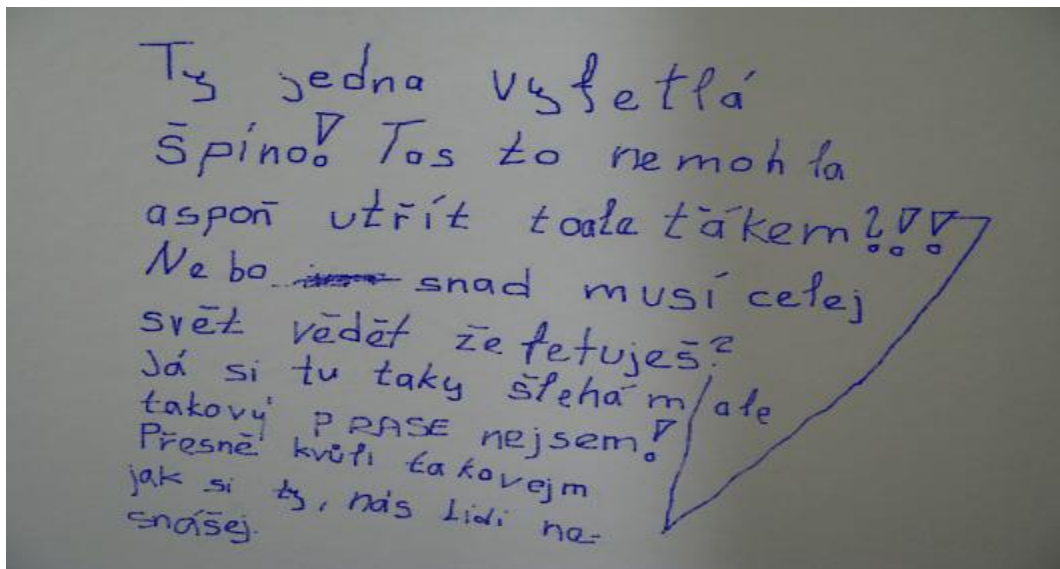
„Je důležité mít se kam vrátit.“

uživatel heroinu

„Dřív jsem chodila do keramiky a na volejbal, bavilo mě to. Ted' na to nemám čas, musím shánět.“

uživatel pervitinu

Orientace na péči o životní prostředí, společenskou prestiž a hygienu:

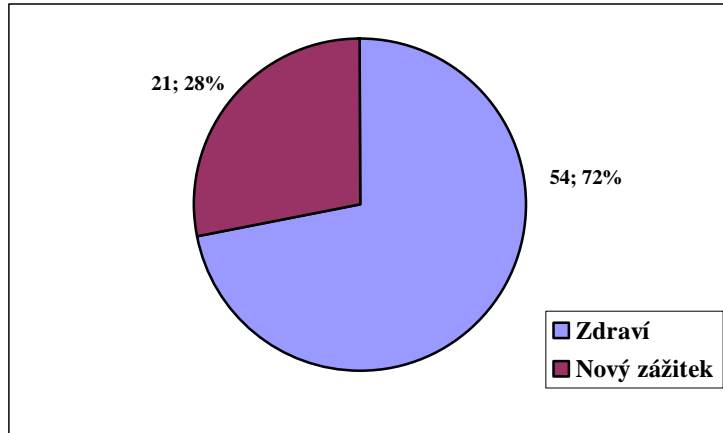

Text na dveřích kabinky veřejných toalet

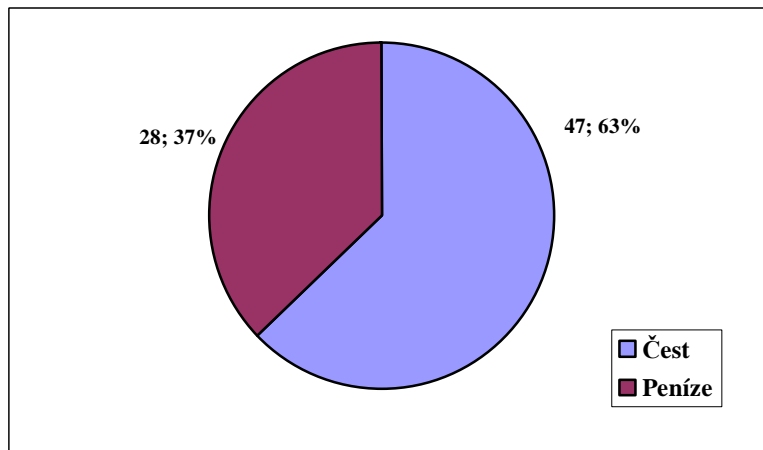
Příloha č. 6: Dotazník

Příloha č. 7: Grafy a tabulky k části a) dotazníku

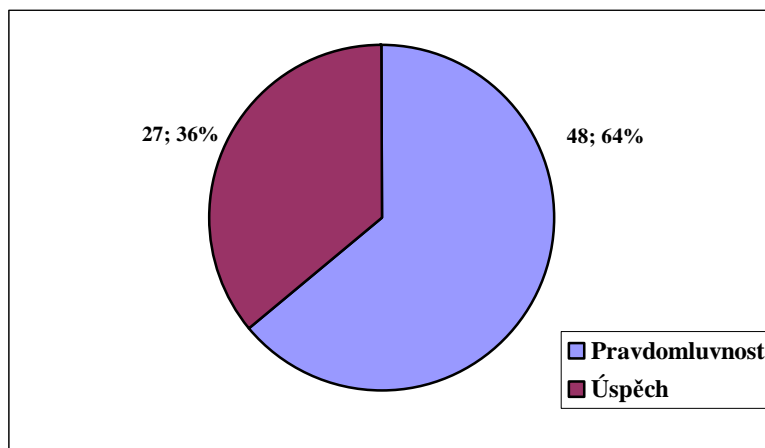
Zdraví x Nový zážitek	
Zdraví	54
Nový zážitek	21

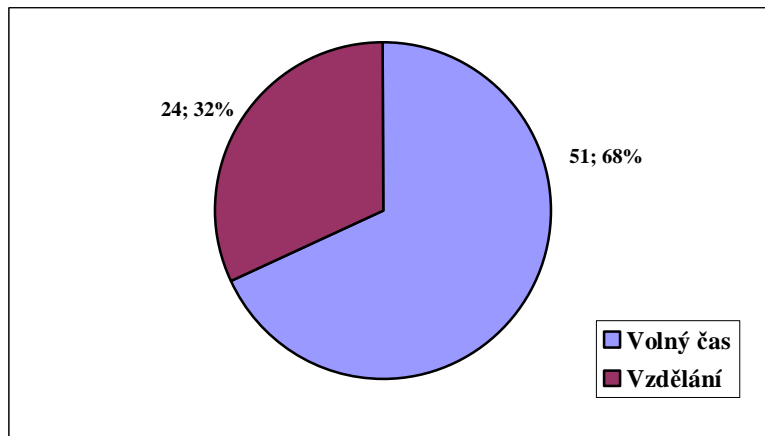
Čest x Peníze	
Čest	47
Peníze	28

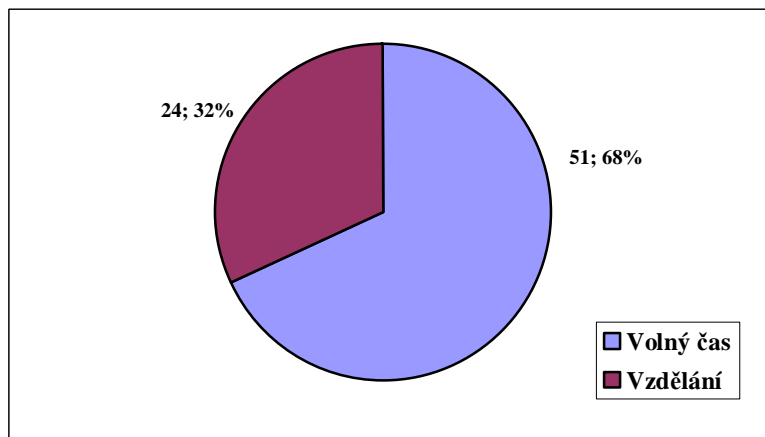
Pravdomluvnost x Úspěch	
Pravdomluvnost	48
Úspěch	27

Volný čas x Vzdělání	
Volný čas	51
Vzdělání	24

Rodina x Svoboda	
Rodina	38
Svoboda	37

Příloha č. 8: Rozhovor

- Hovořili s Tebou někdy rodiče nebo někdo blízký o hodnotách? O tom co je dobré/špatné, důležité či nedůležité?
- Vzpomínáš si na něco z toho? Co to bylo?
- Je něco, o čem rodiče říkali: „To je špatné, to nesmíš, to nedělej a sami to dělali?“ Jak ses na to díval, jak jsi tomu rozuměl?
- Jak se Tvé hodnoty v průběhu času proměňovaly? Co pro Tebe bylo důležité dříve, např. v dětství, co dnes?
- Pověděl bys mi o tom, jak do Tvého života vstoupily drogy? Co všechno se změnilo? Jak drogy ovlivnily Tvůj pohled na život?
- V čem si myslíš, že většinová společnost nejvíc kritizuje lidi kteří berou drogy?
- Mnoho lidí, kteří užívají drogy často hovoří o tom, že je pro ně důležité si najít práci, ale často zůstávají i nadále nezaměstnaní – čím si myslíš že to je? Mohou být diskriminováni?
- Jak se díváš na hodnotu „Mít partnera, přátele“ mezi uživateli drog?
- Jak se díváš na hodnotu „Mluvit pravdu“ mezi uživateli drog?
- Jak se díváš na hodnotu „Mít práci je víc než být finančně zajištěn“ mezi uživateli drog?
- Jak nejraději trávíš svůj volný čas? Co Tě baví?

- Co je pro Tebe důležité? (3 věci)
- Hovořil s Tebou někdo o morálce? O tom, co je správné či nikoliv?
- Jaké jsou pro Tebe přijatelné způsoby získávání peněz? Co by jsi byl ochoten udělat pro peníze?
- Co pro Tebe znamená štěstí?
- Co bys udělal s balíkem peněz, libovolně velkým?
- Čeho by jsi chtěl v životě dosáhnout?
- Kdyby se Ti mohlo splnit jedno přání, které by se týkalo pouze Tebe, jaké přání by to bylo?

Díky za rozhovor!

Příloha č. 9: Rozhovor č. 1

Rozhovor s uživatelem nelegálních návykových látek na téma Hodnoty a hodnotová orientace

ÚVOD

Respondent:

Pohlaví: Muž

Věk: 22 let

Státní příslušnost: Česká republika

Rodina:

Rodiče rozvedení, žijí odděleně:

Matka, 45 let, nezaměstnaná, žije s přítelem, 50 let, dělník, dále s ostatními dětmi.

Otec, 47 let, nezaměstnaný, žije s přítelkyní 30 let, nezaměstnaná.

Sourozenci žijí s matkou:

Sestra 26 let, administrativní pracovnice

Bratr, 7 let, žák základní školy

Sociální podmínky:

Bytová situace: Respondent je osobou bez přístřeší, žije na ulici, přespává venku, na squatech, příležitostně u přátel, v obdobích kdy abstinuje, je možný dočasný nocleh u jednoho z rodičů. Dříve žil s matkou, později v neobydlené části její nemovitosti, na tzv. „Domečku“.

Finanční situace: Respondent pobírá částečný invalidní důchod, je registrován na Úřadu práce.

Užívané drogy:

Respondent dlouhodobě užívá nelegální návykové látky, přičemž mezi první užití drog patří alkohol, cigarety a marihuana ve 14 letech, z nelegálních tvrdých drog potom pervitin a opiáty v 18 letech. Nelegální návykové látky (s výjimkou marihuany) respondent užívá pravidelně již 4 roky. V minulosti respondent užíval tyto nelegální návykové látky: marihuana, extáze, LSD, pervitin, braun, speedball, heroin, opium. Jako svou primární drogu respondent označil opiáty. V současné době klient užívá pravidelně alkohol a marihuanu, jeden a půl měsíce abstinuje od opiátů.

Rizikové chování:

U příslušných drog respondent vždy upřednostňoval intravenózní aplikaci. V minulosti se JH choval velmi rizikově – sdílel injekční materiál a náčiní, provozoval nechráněný sex, rizikové užívání mu způsobilo zdravotní komplikace formou flegmón, abscesů a toxické psychózy. V současnosti je respondent testován na HIV, VHA, VHA, VHB, výsledky jsou negativní, pokud užívá drogy, používá výhradně svoje injekční náčiní, pečuje o své zdraví (aplikuje vždy čistou stříkačkou, používá k aplikaci filtry a desinfekce, užívá vitaminy aj.), pravidelně navštěvuje nízkoprahové zařízení pro uživatele drog a využívá výměnného programu, v současnosti jeden a půl měsíce abstinuje, využívá služby poradenství.

ROZHOVOR

Náš rozhovor se bude týkat hodnot, stejně jako dotazník, který jsme spolu vyplňovali. Pamatuji si, že jsi měl celkem zajímavé postřehy ohledně toho, jak to mají lidi na drogách. V tuhle chvíli mě tedy zajímají dvě roviny: první rovina se týká tebe, jak to máš s hodnotami ty, jak to bylo dříve a jak je to dnes. Ta druhá rovina se bude týkat tvých názorů na to, jaké hodnoty jsou vnímané jako důležité mezi lidmi – uživateli drog, mezi nimiž jsi se dlouho pohyboval.

Čím bys chtěl začít?

Můžeme začít třeba u mě...

Mluvili s tebou rodiče někdy o hodnotách, o tom co je dobré a co špatné, co je důležité a co tolik ne?

Co je dobré a co špatné, se mi snažili natlouct nějak do hlavy. Ale vždy v situacích, kdy došlo už k nějakému průšvihů, typu krádeže, nebo když jsem zalhal, aby si sami uvědomili, že mi musí říct : Tohle je špatné!

Zmínil jsi krádež, co tě k tomu přivedlo, něco ukrást? Byla to potřeba, lákadlo, nebo tě k tomu někdo navedl, nebo jsi chtěl upoutat pozornost...

Dá se říci, že jsem tohle chování odkoukal od jednoho kamaráda, k jehož rodičům jsme jezdili o víkendech. Byl to „správnej sígr“, nedá se říci, že by mi tím přímo imponoval, ale tím, že jsme spolu trávili spoustu času, tak jsem do toho prostě šel. Měl jsem strach, ale byl mi asi vzorem, měl jsem od něj třeba i prvního práška z cigarety.

Vzpomínáš na nějaké věci, o kterých by rodiče říkali: „tohle je špatné, to nedělej“, ale sami to dělali?

No třeba k těm cigaretám. Rodiče mi k nim řekli, že to nesmím, nikoli že to je špatné a proč. Přitom sami kouřili. Já to vnímal tak, jako že kouření je pro dospělé, ale ne ještě pro děti.

Vzpomínám, jednou jsi vyprávěl o období, kdy jsi bydlel na „Domečku“, dělal jsi tam různé „Party“ – jak se na to rodiče tvářili?

Máma se ze začátku mých kamarádů především bála. Poté, co se ty akce přehouply nad rámec cigaret, alkoholu a trávy, tak to začala řešit.

Jak jsi to vnímal, když máma takhle zasáhla? Bral jsi to tak, že o Tebe třeba může mít strach?

Ne, spíš, že mi dělá ostudu před kamarády.

Tvrdé drogy bereš od 18, takže bereš 4 roky. Zajímá mě, jak drogy proměnily, ovlivnily tvoje hodnoty. Myslím tím, co pro tebe bylo důležité v období před drogami, rozuměj i z dětství, no a co je důležité dnes?

Já mám vždy radost, když u sebe zaznamenám něco „dětinského“, určité touhy, které byly v dětství, ta dětinskost na drogách byla. Drogy určitě něco ve mně změnily, ale ne tak zásadně. Jsem obezřetnější. Nechal jsem si ale svou čest a postoje, které jsem měl dřív. Ale když třeba vezmu přestupování zákona, za to mi mnohdy ty drogy ani nestály.

Kde jsi tedy bral peníze na drogy?

Vlastně překročením zákona. Řeknu to na rovinu. Zasadil jsem hodně trávy, výpěstek prodal a za utržené peníze jsem si užíval tu největší heroinovou jízdu, kterou jsem za ony 4 roky braní měl.

A co krádeže, tak časté u uživatelů drog?

No. Něco jsem vzal, ale ne kvůli sobě. Byl to zlatý prstýnek. Ukradl jsem ho mámě. Měl jsem hrozně rád jednu osobu a nemohl jsem se koukat na její abstáky. Nebylo to ale kvůli mému abstáku. Opium mě naučilo, že k braní opiátu absták prostě patří a člověk se s tím musí vypořádat sám. U ní jsem to ale nemohl vydržet, tak jsem to zlato vzal.

No a ještě jsem jednou tátovi vybral prasátko. Kvůli „perníku“. Perník, myslím, ten by mě asi mohl hodně zkazit.

Působíš jako člověk, který si i při braní do jisté míry zachoval svoji čest. Jak to podle tebe mají ostatní lidé, co berou? Vidíš třeba rozdíl v tom, co člověk bere za drogu? A jak dlouho bere?

Určitě. Vidím to tak, že třeba vykrádání aut mají na svědomí perníkáři. Pervitin totiž mění psychiku. Heroin, ten může svým abstínem taky člověka donutit udělat ledacos, ale vyloženě mimo zákon se pohybuje víc „perníkářů“.

V čem vidíš témata, kterými většinová společnost může kritizovat uživatele drog?

Určitě jejich způsob života. Společnosti vadí, že člověk, který bere drogy, překračuje zákon. Samotné braní vadí. Když je to někdo z bližšího okruhu, tak vnímají i to, že si toxikoman ničí zdraví. Myslím si ale, že spouště věcí tito kritici nerozumí, nevidí moc do podstaty.

Co třeba strach společnosti o vlastní bezpečí?

No, to taky. Určitě hrozí, že ti někdo ukradne kabelku.

Jaká je realita vůči rozšířeným předsudkům o uživatelích drog?

Třeba důvěra mezi toxikomany. V malých partičkách důvěra ještě celkem funguje, obecně se to ale říct moc nedá.

Jak v současnosti trávíš volný čas, co tě baví?

Poslední dobou rád koukám na filmy. A už to nejsou ani filmy o drogách. Asi mi chybí ženská, rád se koukám na romantické filmy. Pařím také rád na „jungle“, třeba si vydržím celé dopoledne tancovat.

Změnily drogy tvůj přístup k trávení volného času? Bylo něco, co tě bavilo a drogy ti to vzaly?

Já si vlastně nepamatuju, že by mě dřív něco doopravdy bavilo. Vlastně až když do mého života vstoupily drogy, tak mě začalo bavit je brát. U mě to vždy bylo tak, že jsem se něčím nadchnul, měl do toho veliký počáteční zápal, ale vždy jen na chvíli. Postupem času života mě bavilo více a více věcí, ale vždy krátkodobě.

Vzpomínám, kolik sis bral knih do léčebny. Čteš ještě?

JH: Já si čtení zase asi nechám až do léčebny. Mám teď soudem nařízenou léčbu, tak bude příležitost. Dnes se asi dozvím, kam mě umístí. Zkusím si ještě sehnat někde discmana, abych nebyl bez hudby. Léčení mi ale přijde jako ztráta času. Kdybych se chtěl doopravdy léčit, tak má smysl jedině komunita. Tohoto typu léčení se spíš bojím. Může mě to tam hodit do určitého stresu a vzteku a to způsobí, že vylezu pak ven a budu zase brát.

Dokázal bys najít tři věci, které jsou pro tebe v tento moment důležité?

Klid, DVD a CD. Jinak najít si ženskou před nástupem do léčebny, to by asi nebyl dobrý nápad. Asi vlastně neuvažuji o žádných věcech a přáních, než si odpykám to nařízené léčení. Spíše uvažuji o tom, co bych chtěl potom. Určitě sehnat nějakou dobrou práci, s mírným uměleckým využitím, abych se večer, až odtud půjdu, mohl podívat na výsledek a říct si – jó, tohle jsem udělal já, to je hezký...Robotnická práce ve fabrice je pro mě nezáživná, v tom nevidím smysl. A až z léčení vylezu, tak bych se měl začít zajímat o to, abych našel k sobě nějakou přítelkyni. Také chci mít kde bydlet, pokud možno bez větších problémů.

Kolikrát si říkám, že kdybych byl opravdu šťastnej, kdybych mohl užívat věcí, které jsou mezi lidmi brány jako normální, že bych na ty drogy ani nesáhl.

Co to pro tebe znamená štěstí?

Spokojený život, tím myslím umět dobře vycházet s lidmi, mít fajn přítelkyni, dobrou práci – o tom se mi v poslední době i zdá. To je hrůza. Zdává se mi teď o práci a přitom jsem se jí vždy bál jak čert kříže...Moje první práce byla prodávat ovoce a zeleninu. To bylo dobré. Ale pak všechny další práce nebyly nic, na co bych mohl být hrdý, že něco dělám. Úžasná věc by třeba bylo pracovat v zahradnictví. Koukáš jak to všechno pěkně roste...

Ještě se pojd' vrátit k té přítelkyni. Jak by taková žena měla vypadat?

No, určitě by to neměla být blondýna. Ideální partnerka by měla být hodná, milá, společenská. Morálně nezkažená, ale aby byla občas pro nějakou tu vylomeninu. Třeba myslím na sex na veřejnosti, nebo tak. Já bych asi nejraději chtěl vyléčenou toxikomanku. Měli bychom oba ty nepříjemné zkušenosti s drogami, věděli o čem to je. A kdyby měla trochu víc rozumu, nemuseli bychom do toho spadnout. Kdybych si chtěl dát, tak by mi to dokázala rozmluvit, rozumně to odůvodnit. V takovém vztahu bych našel určitě více pochopení než třeba s holkou, která ani nikdy neměla jointa. Máma mi třeba za drogy nadávala, ale nevěděla, na co vlastně nadává. Jak se říká, neodsuzuj nikdy nic, co jsi sám nezkusil. I když...pár věcí které jsem nikdy nezkusil taky odsuzuju...třeba neonacismus.

Co tvůj současný postoj k drogám?

Ne, že bych to úplně odsuzoval. Měsíc a půl abstinence je sice dost, ale na nějaký pevný odpor vůči drogám to je málo. Vím ale, jak užívání drog se mnou zametlo. Pervitin psychicky, u heroinu jsou nejhorší ty abst'áky.

Co tvoje sociální vazby, když jsi byl na drogách?

Ty jsem měl spíš ke kamarádům. Myslím, že je to teď takové celkově vyrovnanější ve vztahu ke všem lidem, k rodině, k úřadům, k povinnostem.

Mluvil s tebou někdo někdy o morálce? Co je správné, co ne...

Jak jsem říkal, nejdřív se vždy muselo něco stát, aby mě mohli začít poučovat. Žádná prevence. Ale pořádně průšvih a pak všichni plašili a poučovali.

Jaké jsou pro tebe přijatelné způsoby získávání peněz? Co bys byl ochoten udělat pro peníze?

Já vím, že se to nemá. Ale zasadit trávu, vypěstovat trávu, prodat trávu, myslím že si člověk zaslouží peníze za to, že se o to půl roku stará. Zemědělství, které je dobře rentabilní. Pěstovat muškáty se tak nevyplatí. Loupežné přepadení, vloupačka, to pro mě přijatelné není. Jsem z toho sice obviněn, ale vůbec si nevzpomínám, že by se něco takového stalo. Neumím si to ani představit, že bych něco takového někdy udělal. Někoho přepadnout pro peníze, mi vadí obecně. Naprosto morálně nepřijatelná je loupežná vražda.

A tvůj postoj k prodávání drog dětem?

JH: Zde je těžko určit tu hranici, kdy je uživatel drog ještě dítě a kdy už ne. Asi před třemi lety v opiové sezoně za mnou přišla jedna holčička, u které jsem viděl, že jí ještě není 18 let. A jestli bych jí nedal trochu opia. Dal jsem jí kousek opia a alobal na kouření. Ona na mě ale hned, že chce místo alobalu čistou stříkačku. Celkem jsem vykulil oči. Z mých zkušeností, většina uživatelů začíná s drogami už cirká ve 14 letech. Určitě bych ale 14 leté holce nebo klukovi neřekl: „Hele, pojď si dát, zkus to.“

Jak vnímáš rozdíl – ukrást něco v obchodě, něco vzít doma, okrást kamaráda nebo někoho úplně cizího?

Nejhorší je okrást kamaráda. Ukrást něco doma, to považuju za dost velkou srabárnu. Doma člověk vždycky něco najde, co se dá vzít, je sice jisté, že se to vždycky provalí, ale pro mě v takové věci chybí ten adrenalin, který člověka zaplaví v obchodě v momentě, kdy něco strčí do kapsy.

Lidé, kteří berou drogy, často uvádějí, jak je pro ně důležité mít práci; přesto zůstávají nezaměstnaní. Čím si myslíš, že to je?

Je to asi tím, že neumí pracovat.

V čem by podle Tebe mohlo být důležité mít práci?

Budu mluvit sám za sebe: mít práci znamená mít naději, že se v životě něco změní k lepšímu. Když člověk nepracuje a pracovat neumí, je potřeba ho to ale naučit! Například v terapeutické komunitě.

Myslíš, že by pomohly i nějaké chráněné dílny?

Mě určitě.

A co vyplácení financí v takovýchto dílnách, kde pracují uživatelé drog. Příklad by ses k vyplácení na ruku každé odpoledne, nebo ke klasické měsíční výplatě?

Mě, když jsem prodával to ovoce, velmi vyhovovala výplata každý večer. Byl jsem bez starostí, zda budu mít druhý den peníze. Měsíční výplata – to je hrozný průšvih a zároveň hrozná zodpovědnost, kterou bych nyní asi neunesl. Když se nad tím zamyslím, je asi nejlepší kompromis – výplata jednou týdně. Učíš se trochu hospodařit.

Vidíš nějakou diskriminaci lidí-toxikomanů na trhu práce?

Když to na sebe neprokecnou, že berou, tak asi ne.

V mém výzkumu odpověděla většina respondentů-uživatelů, že hodnota „mít práci“ pro ně znamená více, než „být finančně zajištěn“, tedy mít peníze. Co si o tom myslíš ty?

Mít peníze bez práce, to by bylo takové...hezčí. Pohodlnější. Práce znamená cestu k normálnímu životu, proto na to každý tak slyší. Hodnotu peněz asi nikdo pořádně nevnímá. Peníze lidem prosviští mezi prsty. Neuvědomují si to. Já možná taky ne. No a pracovat jen tak, bez peněz, kdyby mi někdo nabídl nějakou naprosto super práci zadarmo, tak... to by taky šlo. Ne, u mě platí, že kdybych šel pracovat, budu tam mít hodně silnou finanční motivaci.

V hodnotách „mít přátele“ a „mít partnera“ z výzkumu vyšly poněkud nejednoznačné výsledky. Půlka tvrdí, že to je to nejdůležitější a ta druhá zase, že je to hodnota úplně nedůležitá.

Podle mě to zrovna ovlivňuje dost skutečnost, zda momentálně partnera máš nebo ne.

Jaké je „partnerství“ na drogách?

Já to sice tak se svou bývalou neměl, ale často je to hodně o hádkách. O hádkách a konfliktech kvůli drogám. Takovéto „ty prase, tys mi to vyjel, co budu já fetovat!“

Je důležité mít přátele,když jsi na drogách?

Pro mě ano. Mám kolem sebe ale hrozně málo takových lidí. Dobré přátelství na drogách je reálné, ale rozhodně ne běžné, časté.

Docela mě ve výzkumu zaujaly výsledky hodnoty „mluvit pravdu“, byla hodně vysoko. Když se však vcítím do role uživatele, dovedu si představit výskyt mnoha situací, kdy je takový člověk nucen lhát...

Souhlasím. Pro mě je ale opravdu důležité mluvit pravdu. Mám špatné svědomí, když zalžu. Závisí to na té intenzitě lži, na tématu. Ale samozřejmě, když přijdu zfetovanéj domů a máma se mě zeptá – co zase v sobě máš, tak já řeknu, že nic. Dělal mi ale dobře, když tato situace občas nastala a já řekl –mám v sobě tohle a tohle a ještě tohle a je to super, mami. Dělal mi dobře být upřímný. Mámě to tehdy ale asi hodně ublížilo. Kdybych lhal, bylo by to lepší. Teď ale, neberu, tak nemám v čem lhát a navíc - nebavíme se spolu tak často, abych měl důvod jí lhát. Nedávno jsme se ale bavili o tom zlatu, co jsem jí doma kdysi ukradl, a dokázali jsme se o tom bavit úplně normálně. Jen mi řekla – opovaž se tady ještě někdy něco

vzít. Je zajímavé jak jsem si vyřikal i věci se setrou. Hodně se divila, že tam, kde bydlíme, jsou vůbec drogy! Vždy jsem jí totiž nalhal, že to mám z Prahy.

Mluvit pravdu je pro mě důležité, ale někdy... Je lhaní lepší, jednodušší. Pravda může hodně ublížit. Myslím, že jsem svou mámu dost zničil svojí upřímností. Moje expřítelkyně by nikdy doma nepřiznala, že bere. Ta zatlouká. Já, když byl poprvé pro heroin, mamce to trvalo jen půl hodiny, než to ze mě dostala. Teď je situace taková, že kdybych si dal, přišel sjetej, bez peněz, neměl bych důvod lhát, hryzalo by mě svědomí z toho, že jsem si dal. Bylo by jasné o co jde a nelhal bych, provalil bych to.

Co bys udělal s balíkem peněz, libovolně velkým?

Utratil bych ho. Určitě bych si koupil pěkný domeček a auto. A pak bych jel někam pařit! Určitě bych vyzkoušel kokain. Kdybych měl fakt velký balík peněz a měl na výběr, jaké drogy si koupit, tak na ty typu pervitin a heroin bych už asi nesahal. Sáhl bych na halucinogeny.

Kdybys ten velký balík peněz vrazil do halucinogenů, to si teda vážně neumím představit...

To máš pravdu, to nejde vydržet dlouho.

Chodil bys třeba do práce, kdybys měl takové peníze a nemusel do smrti pracovat?

Udělal bych si možná bar pro sebe a kamarády. Byl to takový můj sen. Jak jsem žil v tom domečku, kde jsem pařil, jak jsem zmiňoval na začátku, tím se ten sen docela splnil. Chtěl bych pořád mít svoje vlastní zařízení na to, abych se tam mohl s kamarády bavit. Snil jsem často o tom, že budu bohatej a zařídím si svoji hospodu, kde budu moct dělat jen co budu chtít. Myslím třeba porušovat autorská práva na pouštění hudby. Měl bych obrovskou skříň s CD, jak to tak vidím, byl by to spíše než hospoda klub.

Čeho bys chtěl v životě dosáhnout?

Pracovat, najít si přítelkyni, jednou si ji vzít, i když to nemusí být, ale důležité by bylo nějaké to potomstvo, taková ta rodinná klasika. Můžu ještě k těm penězům? Kdybych měl fakt velké balík peněz, a neměl přítelkyni, tak bych jich asi trochu využil. Byl bych rozvažovačný, aby si mě dámy všímaly. Zároveň by mě ale neuspokojovalo, kdyby se na mě nějaká taková nalepila. Říkal bych si – vždyť ona je se mnou jen kvůli těm penězům!

Víš co by bylo super? Mít ty peníze, převlíkl bych se za nějakého úplného chudáka. A sbalil nějakou super holku. A teprve pak jí řekl, že jsem pracháč. To by bylo ideální. Dojít k nějakému vztahu s pomocí peněz, to je fakt divné.

Poslední otázka. Kdyby se ti mohlo splnit jedno jediné přání, které by se týkalo pouze tebe, jaké by to přání bylo?

Jedno? Mít navěky milující přítelkyni, chápavou, hodnou. To je takové přání, které se v této době splní málokomu. Spousta kamarádů tvrdí, že vztahy s holkama nepředstavují žádnou trvalou hodnotu. Zaznamenal jsem názor typu: „Tráva je lepší než holky, hulím jí pět let a žádný problém. S holkou jsem rok a nedá se to vydržet.“ To jsem moc nepobral.

Protože se však vztahy mohou snadno pokazit, moje přání by tkvělo v tom mít ten vztah jistý, na celý život.

Díky za rozhovor.

Já taky.

Příloha č. 10: Rozhovor č. 2

ÚVOD

Respondent:

Pohlaví: Muž

Věk: 24 let

Státní příslušnost: Česká republika

Rodina:

Rodiče rozvedení, žijí odděleně:

Matka, 45 let, administrativní pracovnice, žije s přítelem, 50 let, dělník, dále s dítětem

Otec, 48 let, údržbář, žije sám

Sourozenci:

Bratr 6 let, porucha

Sociální podmínky:

Bytová situace: Respondent žije se svou přítelkyní v bytě svého otce, který si pronajímají.

Finanční situace: Respondent chodí pravidelně do zaměstnání, pobírá asi 18 tis. měsíčně, má však mnoho dluhů, které musí splácet po vysokých částkách ještě asi 6 let.

Užívané drogy:

Respondent dlouhodobě užívá nelegální návykové látky, přičemž mezi první užití drog patří alkohol, cigarety a marihuana ve 12 letech, z nelegálních tvrdých drog potom pervitin ve 14 letech. Nelegální návykové látky (s výjimkou marihuany) respondent užívá pravidelně již 10 roky. V minulosti užíval tyto nelegální návykové látky: marihuana, extáze, LSD, pervitin, heroin, subutex. Jako svou primární drogu respondent označil subutex. V současné době je respondent klientem substituční subutexové léčby.

Rizikové chování:

U příslušných drog respondent vždy upřednostňoval intravenózní aplikaci. V minulosti se respondent nechoval příliš rizikově – nesdílel injekční materiál a náčiní, neprovozoval nechráněný sex. V současnosti je testován na HIV, VHA, VHA, VHB, výsledky jsou negativní.

ROZHOVOR

Ahoj, dnes spolu budeme hovořit o hodnotách. Náš rozhovor bude mít dvě roviny: První rovina se bude týkat Tvých osobních hodnot, ta druhá rovina se bude týkat Tvých názorů na hodnoty uživatelů návykových látek obecně (vzhledem k tomu, že jsi se v tomto prostředí dlouhou dobu pohyboval). Čím by Ti bylo příjemnější začít?

Asi tím obecným.

Zajímá mě, zaujala mě hodnota – práce. Mnoho uživatelů hovoří o tom, že je pro ně důležité mít práci, ale často zůstávají nezaměstnaní. Proč myslíš, že to tak je?

Ono to často nejde skloubit, nejde to , protože nejde mít vedle sebe brát drogy a práci. Buď škrtněš jedno, nebo druhý, ale obojí vedle sebe....

Ale ty jsi to dokázal.

Jasně, ale to zase nebyly drogy jako drogy. To byly ty subutexy a já ve chvíli, když jsem šel do práce, tak jsem odjel za doktorkou, která mi subutex psala a i když jsem si ho ještě tenkrát šlehal, tak ono to bylo levný, bylo to dostupný a nebyly s tím problémy jako s ostatníma věcmi, který se berou a tím pádem to bylo o dost lehčí. A tím, že jsem měl to, co je sem potřeboval a měl jsem chuť jít do práce , tak se to najednou nevylučovalo, ale když člověk bere něco jinýho a nemá to předepsaný, tak to nejde. Člověk, když bude brát perník, tak mu to půl roku půjde, půjde mu to 2 měsíce, ale ten skok přijde. To je fakt hrozně těžký.

Takže drogy s prací nejdou dohromady. Myslíš, že to je tím, že lidé nejsou schopní režimu, potřebují shánět peníze, nebo čím? Pomohlo by, kdyby existovalo nějaké centrum, které by bylo chráněnou dílnou, kde by zaměstnanci dostávali peníze každodenně? Naučili by se pak nějakému režimu?

Já myslím, že ten režim není zas tak problém. Problém pro člověka, který bere je mít na dneska, na zejtra a pozítří, protože nikdo si nemůže pořídít na týden nebo 14dní dopředu. S tím subutexem nebo subuxonem to jde, protože tam se dostane plato, jde o to kolik ten

člověk bere. Když mu doktorka napíše dva mg na den a on bere osm, tak se s tím taky nedá moc dělat.

Kdyby existovala práce, kde by zaměstnavatelé byli bez předsudků, věděli by o užívání, práce byla placena každodenně, takže by to mohlo omezit kriminalitu?

Určitě jo. Ale na perníku by to stejně asi nešlo. To člověk sviští a pak tři dny prospí. To není v práci možné. Proto taky perníkáři tak kradou.

Mohou být tihle lidé v práci diskriminováni?

No to každopádně.

Setkal ses s tím?

Já sem v podstatě dva roky intenzivně sháněl práci.

A potenciální zaměstnavatelé o tobě věděli že užíváš, nějak se to doslechli?

Nevím, já jsem dřív jezdil dva roky po pracích a sháněl zaměstnání, už to nešlo utáhnout, s Lenkou spolu už jsme hrozně dlouho, ona ještě chodila do školy, ani nevím, z čeho jsme žili. Bydlíme spolu čtyři roky. Od začátku. Já jsem jí chytil za ruku a už jsme bydleli spolu. Já jsem fakt jezdil minimálně rok a půl po pracích a kdekoli mě viděli, tak řekli jó- my se ozveme, my zavoláme. Práci jsem potřeboval, ale nikde mě nechtěli. Takže předsudky určitě jsou. Často to u lidí vede k rezignaci. Nemají pak už motivaci. Ale nemůžeš se divit ani těm zaměstnavatelům, že se jim do toho nechce. Já kdybych, měl firmu, tak se mi do toho taky nechce. To je jasný.

Ve výsledcích výzkumu se mi objevilo, že hodnota mít práci, převažuje nad hodnotou mít peníze, být finančně zajištěn. To mě překvapilo. Zajímá mě, co vše pro člověka, který bere drogy může práce znamenat? Co si o tom myslíš?

Že nejsou peníze důležitý, to vyplývá z toho, že peníze se utápí v drogách, takže člověk vlastně nevidí žádný balík peněz a jediný proč to děláš, je aby ti nebylo zle nebo aby ti bylo dobře, ale to splyne v jedno, ono se to nedá moc oddělovat. Proto právě ty peníze nejsou až

tak důležitý. Protože tam není ta hodnota, je tam úplně jiná hodnota. V první řadě je pro mě subuxon a pak až ty ostatní věci, protože já bych bez toho subuxonu nemohl fungovat. A takhle to je. Ani ty peníze mě nezajímají. Já vydělám dost peněz, ale tu výplatu vezmu, takhle jí odevzdám a zase nic nemám měsíc. U člověka na drogách peníze jenom sviští kolem něj. Neuvědomuje si tu hodnotu. Uvědomuje si až hodnotu toho, co za ně pořídí. Nedrží je u sebe dlouho, velmi brzy je smění. Ale zase mít práci - kvůli čemu jinému než kvůli penězům? Může být důležitý mít práci, že se člověk srovná a pozná jiný lidi a vyvane z fetišáckého prostředí. Že má nějakou jinou činnost. Dneska už v pravém slova smyslu fetišáci nejsou, nebo se to tak maximálně stahuje v Praze. Ale po menších městech a tak, většina lidí pracuje. Ale i takový znám, co doteďka nepracujou. I tady sou lidi, který doteďka nedělaj a nikdy nedělali.

Ale spíš znám lidi, který se snažej nebo jezděj aspoň na brigádu.

Každý to má jinak, ale proč by lidi mohli chtít pracovat? Je to jenom o penězích?

Nebo i o něčem jiném?

Já myslím, že ať je tam jakýkoli důvod na začátku, tak v pracovním průběhu, když vidíš „ty normální lidi“ a chodíš s nima do práce a najednou se s nima potkáváš a oni tě berou, protože musej, protože s nima pracuješ, tak to musí bejt něco nového a jiného. Pro toho druhýho člověka, že se to posune dál, protože jak jsem znal ty lidi, který začali makat a kdyby dělali na stálo, dneska buď maj byty nebo auta a už sou zase úplně někde jinde.

Tady v tom případě to platí dvakrát tolik. Člověk uvidí co všechno se dá, uvidí ty výsledky. Dříve člověk neviděl nic, jen věděl, že ty peníze prosvištěly kolem. Já když sem pak počítal co jsem profetoval, tak jsem se dostal úplně k milionům.

Jak vidíš v tomhle prostředí hodnoty přátelství, partnerství, láska?

Mít přátele je dobrý, vidím rozdíl v tom mít přátele a známé. Pokud jezdí s partou, tak to jsou kamarádi, ale zase to nejsou jako úplní kamarádi, spíše známí. Pak už je to jen na těch lidech. A to už sem přátelství tolik nepatří. Během prvních dvou let fetování se člověk otrká a přijde na to, že už to přátelsky nejde. Pokud on sám nebude aspoň malá svině, tak prostě nepřežije, protože se na něj ve finále každěj vysere. A mít partnera – fajn, to je dobrý, ale když bereš tak nesneseš někoho kdo nebere. A když bereš a jsi s někým kdo bere, tak to je úplně nejhorší

kombinace jaká existuje. To stejně nemá budoucnost. Rok, dva a pak už to nepůjde dál. To opravdu nejde. Najít člověka kterého bys miloval a který nebere je zase hrozně těžký. Buď k sobě nepřijmeš někoho kdo nebere, nebo ten člověk zase nemá náladu se pachtit s někým, kdo není sám se sebou vyrovnaný. A jedině člověk který nebere by ti mohl pomoci. Já jsem měl hrozný štěstí, že ta Lenka se našla a že jsme spolu jako partneři vydrželi.

A ona o Tobě věděla že bereš drogy?

Ona to věděla, v podstatě měsíc bylo maximálně zdržení co byla bez informace. Od začátku, od úplných začátků, tak měsíc bylo zdržení. Hned po měsíci jsem jí to řekl. Věděla do čeho de.

Lenka v tu dobu brala?

Ona chvíli koketovala s perníkem, ale pak se tý myšlenky vzdala, protože perník je opravdu to největší svinstvo. Zlatej herák oproti perníku. Perník tě úplně vypatlá..

Mít přátele, to je taky nemožný, mít přátele tady v tom drogovém světě.. Partnera - jó, ale když bere, tak jedině spolu budete shánět, tzn. shánět dvakrát tolik peněz. A když nebere, tak zase bude rejpaní: Proč se na to nevykašleš? Proč do toho dáváš tolik peněz?! Bez partnera je to mnohem jednodušší. Protože pak se staráš o sebe, když bere, tak se staráš i o něj, nebo naopak. Ono shánět sám pro sebe, to docela de, ale shánět pro dva lidi, to už je záhul.

Jak to „rejpaní“ vnímáš?

Určitě to není dobrý. Nepomůže to. Je to tak , že člověk to buď má srovnaný a nebo nemá. Člověk na drogách to může mít srovnaný, ale ten kdo bere drogy dlouho je v podstatě úplně rozhozenej. To rejpaní fakt nemá smysl. Každý si na to musí přijít sám.

Zaujala mě hodnota – pravda, mluvit pravdu, která se umístila cekem nahoře, jako poměrně důležitá. Pokud se ale vžiji do role člověka který bere drogy, umím si představit, že bych byla nucena lhát...

Pro mě je ta hodnota důležitá, ne velmi důležitá. Vem si, že každý, kdo bral, tak od té chvíle, co začal brát, začal lhát. Vem si, že já jsem teďko deset let lhal a sem v tom opravdu dobrej, já si to uvědomuju, že to tak je a občas lžu jenom proto, abych si to vyzkoušel.

Je podle Tebe důležité říkat pravdu?

Jak kdy. Kdyby bylo všechno ideální, tak bych určitě mluvil pravdu, ale protože bych mohl pravdou někomu ublížit, nebo něco pokazit, tak pravda není to nejlepší řešení. Kdyby svět byl ideální, tak nevěřím tomu, že jsme chtěli lhát, spíš myslím, že bychom všichni chtěli říkat pravdu, ale občas je to fakt těžký, já to vidím s mým tátou. Do teďka nemám odvalu mu všechno vysvětlit, hodit na stůl. Tady ten svět není ideální, není nejlepší, je úplně na hovno, je hnusnej, doopravdy se mi z něj zvedá kýbl a to znamená, že i kdybych chtěl stokrát mluvit pravdu, tak se stejně lži neubráním.

Zmínil jsi, že se s tátou stýkáte a že bys mu chtěl něco říct...došlo mezi vámi k nějakému konfliktu?

Ano, kvůli penězům. Nedal jsem mu půl roku na nájem a on mi oznámil, že mu to docela dělá problémy, ale já prostě ty peníze nemám. Sháním je kde můžu, ale vždycky je neseženu. Už nemám takový možnosti a hlavně sem už úplně vycucanej. Všechny možnosti buďto už padly. Ale vždycky stejně řeknu, že na tom dělám a opravdu se snažím. A já se opravdu snažím, a snažím se i když vím, že ty peníze neseženu. Pracuju 12 – 16 hodin denně a stejně to nestačí. Mám obrovské dluhy, z toho se jen tak nevyhrabu i když se snažím jak můžu. Mám naplánovaný, že až zaplatím jeden, dva, tři nájmy, tak si s nim sednu a řeknu mu jak to vypadá.

Hovořili s tebou rodiče o hodnotách? Někdo blízký? O tom, co je dobré, nebo špatné? Co je důležité nebo nedůležité? Říkali ti někdy: „to nesmíš, to je špatné“ nebo „tohle dělej“? Jak to bylo v dětství nebo když jsi byl mladší?

Když sem byl mladší, to si toho právě moc nepamatuju. Určitě tam byly nějaký varovný signály. My jsme se učili hlavně životem a těma nezdarama, který s tím byli. Chvíli s náma žil nějaký chlap. Pak nežil, pak přišel nějaký jinej. Na tom bylo hrozně moc vidět na čem záleží a co je nedůležité a kvůli čemu se s mámou hádají a byla to blbost. Spíš sem viděl příklad, který byl někdy docela vostrej. Včetně tý sebevraždy, která tam proběhla (toho chlápka).

Máma mě směřovala, že vzdělání je důležitý, ale na gympl at' nechodim, protože ten má ona, a nemá žádný zaměření. Pak sme dělali nějaký IQ testy a máma se uklidnila, že to IQ je dobrý a tak si říkala, že to nák dopadne a nasměřovala mě,. Rovnou mi řekla: „nechceš jít na vejšku, fajn, tak jdi na Nějakou střední specializovanou školu.“ Pak to stejně nedopadlo. Vykašlal jsem se na to. Nikomu to ale vlastně nevadilo. Neměl jsem nad sebou takový ten bič.

Mluvila máma o alkoholu, o drogách, o kouření?

Od toho nás zrazovala, ale když pak viděla, že s tím stejně asi nic neudělá, že stejně když budeme chtít kouřit, tak stejně kouřit budeme a když se budeme chtít napít, tak se stejně napijem, takže pak už to vzdávala, spíš se snažila aby to bylo v nějakých rozumných mezích. Aby jsme s bráchou nekouřili doma,

Kolik vám s bráchou bylo, když jste chodili kouřit?

Hodně málo, tak dvanáct, bráchovi o šest míň.

Je něco o čem rodiče říkali: „to je špatné, to nesmíš – to nedělej, a sami to dělali?

Táta hodně chlastal, ale s tím jsem neměl problém. Oni se o mě od patnácti už moc nestarali a viděli, že si to nějak udělám a já jsem měl zase úplně jiný starosti, takže si ani nevzpomínám na nějaký zájem, že by říkali, že to je špatně – to ne.Říkal jsem, že jsem v pořádku a oni tomu věřili a nechávali mě bejt.

Máma vůbec doted'ka nekouří a táta kouřil tři krabičky denně, takže ten mi neměl co vyčítat. Odpoledne si šel sednou do hospody a tam propálil minimálně jednu celou krabičku, ale teď už zase nekouří. Já, i když sem se snažil omezit, omezil jsem, ale přestat se mi nepovedlo.

Jak se tvé hodnoty v průběhu času proměňovaly? Co pro tebe bylo důležité dřív, předtím než si začal brát, o co jsi se zajímal, co pro tebe bylo důležité a podstatné?

No jo, to jsme byli ještě mladý, na základce. To byla nepohodovější doba, která v životě je, kterou jsem já prožil. Tam jsem neměl žádný povinnosti a škola šla sama, spousta volnýho času, ale to jsme byli fakt mladý, to se nedá zas tak vzít. Je chyba, že to začalo tak brzo, že

jsem začal brát takhle brzo. Ještě jsem neměl srovnaný vůbec nic, člověk do toho přichází a začíná objevovat, jak je to všude kolem ostrý a najednou ztratí všechny iluze, který měl a vypadá to všechno úplně jinak.

Zkus říci, jak se to proměnilo, když do tvého života vstoupily drogy. Co všechno se změnilo? Jak drogy ovlivnily tvůj pohled na život?

Těžko říct, to byla ta doba, kdy jsem nic neřešil a všechno bylo tak nějak skvělý, hodně volnosti.

Jak drogy ovlivnily tvůj pohled na život zpětně?

Určitě to člověka změní, změní ho to až moc. Třeba vztah k lidem. Když člověk někoho hledá, komu by mohl věřit a nikdo není, tak pak je už těžký i hledat. Člověk už ani nechce, protože je tam hrozně moc zklamání. Když si vzpomenu kolik lidí mě podrazilo, kolika lidem jsem věřil a pak to stejně nedopadlo.

Měl jsi nějaké přátele z dřívějšíka, kteří nebrali, kteří se tě snažili zachraňovat když zjistili, že s něčím experimentuješ?

Ode mě se všichni odvraceli. Okamžitě jak to zjistili, tak se lidi odvrátili. Kámoš to zjistil po roce a půl a najednou – já tě neznám. Ale já jsem furt ten samej člověk, kterej sem byl i před tejdnem, před 14ti dněma, před měsícem, před půl rokem. Co ti najednou vadí? Že beru? To sem bral i předtím. Horší zklamání bylo od těch lidí, co neberou, protože když se to najednou dozvěděli, tak to bylo nepochopitelný, najednou se něco dozvěděli a : „Tak tě neznám“... To je postavený na hlavu, to bylo možná větší zklamání než od těch, kteří brali, protože od nich se to dalo víc čekat, že mě podrazej, nebo že mi něco udělaj.

V čem si myslíš, že většinová společnost nejvíce kritizuje lidi, kteří berou?

Nevím, jestli se bojeje? V tom bude asi strach, strach z nemocí.

Ty jsi říkal, že kdybys měl firmu, tak bys tam nezaměstnal člověka, který bere.

V té první fázi určitě ne.

Co by Tě k tomu vedlo?

Určitě je to nespolehlivost, protože to nejde najít mezi těma lidma někoho, kdo je spolehlivej. Když jsem jezdil před rokem kupovat Subutexy do Prahy, tak když se člověk domluví, že ve dvě se sejdete tam a tam a on tam v půl čtvrtý ještě není, tak to je teda perfektní...

Vydržel jsi čekat do půl čtvrté...

No, musel jsem, protože sem neměl kde bych jinde sehnal. Když bych měl kde jinde sehnat, tak bych se na to mohl vykašlat a jít jinam, ale takhle to většinou není.

Většinová společnost by mohla kritizovat nespolehlivost a strach, protože se říká, že všichni feťáci jsou nemocní a kradou. Jsou lidi, kteří co můžou, tak vezmou a jsou i takoví, kteří nikdy nic neukradli. To záleží na individualitě. Někdo je čestnej a někdo nečestnej.

Jak nejraději trávíš svůj volný čas? Co tě baví, co děláš, když nejsi v práci?

Počítače, programování už dávno ne, i když mě to docela štve, ale už jsem na to zapomněl, možná nějaké základy bych ještě zvládnul.. Mám rád hardware, ty součástky, to miluju. A hraju hodně hry. Jinak toho zas tolik nedělám. S Lenkou jsme spolu hodně, hodně hulím trávu, to je forma zábavy – zahulím si a jdu něco dělat. Buď si jdu zahrát, nebo jsme spolu s Lenkou nebo jdeme někam ven...já toho fakt moc nedělám.

Dokázal by jsi mi vyjmenovat tři pro Tebe nejdůležitější hodnoty?

První je subuxon

Druhá je práce a třetí No, první je subuxon, druhá je práce, pak dlouho nic a pak možná počítač a Lenka, tak nějak na tý samý úrovni.

Jaké jsou pro tebe přijatelné způsoby získávání peněz? Co bys byl ochotný udělat pro peníze?

No, určitě bych třeba nešlapal pro peníze. Teď už vím, že takový ty malý krádeže, že to nemá smysl, ale kdyby někdo přišel a řekl mi: Uděláme banku a ty dostaneš padesát miliónů, ta já bych do toho šel. Ale malý, že bych s pistolí na benzínku, tak by mě ani nenapadlo.

Máš nějaké zkušenosti s nelegální činností?

Jo, kradl jsem. Doma jsem ale nikdy nic nevzal. Většina lidí, která bere v obchodech, tak si říkají, že to je firma, která si to zaplatí a já s tím napůl i souhlasím, protože tam to není tolik vidět. Když má doma někdo v kasičce pět tisíc a já jim dva vezmu, tak je to vidět, než když támhle vezmu ze třiceti kávi dvě nebo tři.

Co pro tebe znamená teď' aktuálně štěstí?

... Já teď' aktuálně jsem šťastnej. Jsem rád, že mám kde bydlet, mám se kam vrátit, mám práci, daří se mi v práci a daří se mi i v osobním životě, i když tam je to, že se jedno překoná a druhé přijde. Jde to nahoru dolů, ale tak je to vždycky.

Co by jsi udělal s libovolně velkým balíkem peněz?

Zaplatil bych dluhy. Možná bych první půlrok nechodil do práce, odpočinul bych si, ale pak by to doma asi nebavilo. Po měsíci jsem byl už šilenej.

Čeho bys chtěl v životě dosáhnout? Nějaký tvůj cíl...

Určitě chci v práci povýšit na mistra, ale to počítám tak, až mi bude šestadvacet. Tak dva roky tomu ještě dám, a pak na tom začnu dělat. Přestěhovat se do jiného bytu, to taky každopádně, protože tady ten byt není náš, rozpadá se, nejde tam nic změnit a pak se uvidí

Plánuješ děti?

Děti plánuju, s dětma počítám. Rád bych.

Kdyby se ti mohlo splnit jediné přání, jenom tobě...

Prosperita, to ostatní bych si vyřídil sám.

Díky za rozhovor!

Příloha č. 11: Rozhovor č. 3

ÚVOD

Respondent:

Pohlaví: Muž

Věk: 22 let

Státní příslušnost: Česká republika

Rodina:

Rodiče: Matka zemřela ve věku 47 let, otec ve věku 59 let

Sourozenci: Sestra 30 let, pracuje jako administrativní pracovnice

Vztahy v rodině klient nehodnotí příliš kladně, s otcem si údajně nikdy moc nerozuměli a vztah se sestrou hodnotí obdobně. Občas si prý rozuměl s matkou.

Partnerství: Respondent je rozveden, v současné době má přítelkyni - užívatelku

Děti: z manželství - dcera 7 let, syn 5 let, s nynější partnerkou má syna 3 roky, v současné době umístěn v dětském domově na rozhodnutí soudu.

Sociální podmínky:

Bytová situace: Respondent žije se svou bývalou manželkou a jejich dvěma dětmi a současně také se svou nynější přítelkyní, všichni ve společné domácnosti.

Finanční situace:

V současné době respondent začal docházet do zaměstnání, má stálý příjem, peníze si přivydělává také nelegální činností.

Užívané drogy:

Jako první nelegální drogu respondent uvádí marihuanu, poprvé ji užil ve svých 14 letech, dále uvádí nekontrolované pití alkoholu (již od 12 let), na které postupně navazovaly experimenty s heroinem kouřeným přes alobal, později začal experimentovat s pervitinem ve 24 letech. Jako první způsob užití pervitinu respondent uvádí šňupání, později přešel na nitrožilní formu užívání. Jako svou primární drogu uvádí pervitin.

Rizikové chování:

Respondent si opakovaně aplikoval drogu nitrožilně, opakovaně sdílel injekční materiál i náčiní, opakovaně si aplikoval drogu na riziková místa (třísla, krk), opakovaně se předávkoval, opakovaně provozoval nechráněný sex s osobou užívající drogy, nakaženou

VHC. Respondent neuvádí žádné zdravotní komplikace. Byl testován na HIV, VHC, výsledek byl negativní.

1. ROZHOVOR

Hovořili s Tebou někdy rodiče nebo někdo blízký o hodnotách? O tom co je dobré/špatné, důležité či nedůležité? Vzpomínáš si na něco z toho? Co to bylo?

Na nic takového si nevzpomínám. Jo, říkali, že bychom měli se sestrou držet při sobě, že se nemáme mlátit a ubližovat si, ale my jsme si se ségrou nikdy nesedli. Nikdy jsem k ní takovou tu extra sourozeneckou lásku – jak se říká, neměl.

Je něco, o čem rodiče říkali: „To je špatné, to nesmíš, to nedělej a sami to dělali?“ Jak ses na to díval, jak jsi tomu rozuměl?

Zezačátku mi otec vysvětloval něco skrz kouření, pití alkoholu a takový. A sám kouřil a chlastal. Jak jsem tomu rozuměl? Bylo mi to k smíchu. U mámy nic moc takového nebylo, ta mi od 13 let kupovala cigarety. Před ní jsem teda v té době nikdy nekouřil, ale vědělo se to a dostával jsem na příděl.

Jak se Tvé hodnoty v průběhu času proměňovaly? Co pro Tebe bylo důležité dříve, např. v dětství, co dnes?

Dřív pro mě byly důležité takové ty hodnoty jako „Kamarádi“ nebo „Zábava“. Ted', jak člověk postupně dospívá, začínají být důležité takové ty věci jako „Partner, „Rodina“, „Zázemí“. To je to nejdůležitější, mít se kam vracet. Bez toho by to nemělo smysl.

Pověděl bys mi o tom, jak do Tvého života vstoupily drogy? Co všechno se změnilo? Jak drogy ovlivnily Tvůj pohled na život?

Dělal jsem blbosti, ztratil přátele, rodinu, práci. Co se týče přátelství, tak mi drogy docela dost vzaly. Ne, že by to bylo tak, že by se ode mě všichni odvrátili protože beru, ale asi jsem se i začal chovat jinak – neřešil jsem věci kolem sebe, byl jsem hodně nespolehlivý, víceméně mi bylo jedno co si kde kamarádi dělají, už mě to s nima nebavilo jako dřív – chlastat a jet někam na zábavu, to mě bavilo předtím, na pervitinu je to jiné. Pak už jsem byl hozený jinak. Nemohli jsme si rozumět. Předtím mě bavily diskotéky a tak, postupem času také začali mít kamarádi rodiny a změnilo se to, už jsme úplně jinde. Já jsem měl taky rodinu, ale ještě donedávna jsem se jako táta necítil. Nevím, jestli je to drogami nebo věkem.

V čem si myslíš, že většinová společnost nejvíc kritizuje lidi kteří berou drogy?

Mají strach. Že je to někdo jinej – odpad společnosti. Vadí jim že ti lidi berou, nezajímají se proč začali brát, jaký je k tomu důvod, jaká je příčina. Taky si myslí, že když je člověk feťák, tak má automaticky všechny ty nemoci AIDS apod., je problémový, páchá kriminalitu.

Já to určitě vidím jinak, znám hodně lidí kteří berou a ti, kteří maj žloutenku, nebo nějakou chorobu, těch je úplně minimum a já vím, že když se po tom člověkovu napiju, nebo mu podám ruku, tak že se nenakazím, neodepíšu ho kvůli tomu. Většinová společnost asi jo.

Co se týče kriminality, to záleží na každým. Každý z nás je jiný, někdo tomu podlehne, někdo ne. Záleží jak to má kdo v hlavě srovnaný – je to i podle toho jak dlouho a co ten člověk bere. Pravdou je, že neznám nikoho kdo by měl vyloženě „skautské hodnoty“ jako např. „Mluvit pravdu“, „Nepáchat nelegální činnost“, „Pomáhat ostatním“ za každou cenu, apod. Myslím ale, že by se v drogové společnosti někdo takový určitě našel. Znáám třeba lidi, co vůbec nekradou, chodí do práce a jednou za měsíc si to dají.

Mnoho lidí, kteří užívají drogy často hovoří o tom, že je pro ně důležité si najít práci, ale často zůstávají i nadále nezaměstnaní – čím si myslíš že to je? Mohou být diskriminováni?

Je to možný, ale myslím, že když člověk chce, že si tu práci najde. Když to nejde na jednom místě, může jít jinam, kde ho neznají.

Co se týče práce, hledal jsem hodně dlouho, než mě někde vzali. Tady v okolí mě už každý zná. Jsem řidič a kdykoliv jsem šel žádat o místo, vždycky si zavolali do dřívějšího zaměstnání a tam jim řekli co a jak. Že beru drogy. Vždycky mi slíbili, že jo, že se ozvou a už se nikdy neozvali. Teď mám zaměstnání v jiném okrese a je to úplně bez problémů.

Mít partnera, přátele

Partnerství, to si myslím, že je docela důležitý, přátelství, to není ono, to nejsi k nikomu tak vázaný. Je důležité mít někoho ke komu se připoutat. Partnerství na drogách je hodně o hádkách kvůli dávkám, nastávají boje o drogu.

Mluvit pravdu

Člověk který bere - je na drogách, je nucený lhát. Nelže třeba rád, ale je nucený lhát. Když žádá o místo, když přijde domů. Nikde se neprezentuje svou minulostí. V malých skupinkách

přátel je někdy možná otevřenost, ale lidi na drogách jsou většinou spíš neupřímní, nedá se jim věřit. Lžou i sami sobě. Výjimky se samozřejmě najdou.

Mít práci je víc než být finančně zajištěn.

Je to sebezpotvrzení ve společnosti, člověka to posune. Je to povinnost, která tě nutí. Myslím, že mít práci je hodně důležité.

Je podle Tebe reálné, aby člověk, který potřebuje denně peníze na dávku, každý den fungoval v práci 8 hodin s tím, že dostane výplatu až za měsíc?

Asi jak kdo, jak kdy. Pokud někdo bere příležitostně, tak asi jo. Nebo Subutexáři. Člověk na heroinu by to stoprocentně nepobral. Určitě by ale bylo lepší, kdyby se vyplácelo častěji. Třeba jednou týdně, nebo tak. Těžko by se z toho člověk závislý na drogách dostával, kdyby měl pracovat, nemít se kam vracet, nemít z čeho žít, nemít na dávku a peníze vidět až za měsíc. To pak člověk těžko vydrží. Na druhou stranu, kdyby se peníze vyplácely každý den, člověk by taky moc neměl motivaci vydržet v práci – šel by to hned prosmažit a druhý den by třeba nepřišel. Tak jednou týdně by to šlo.

Jak nejraději trávíš svůj volný čas? Co Tě baví?

Dřív bylo největším koníčkem flámování a kamarádi. Teď spím, koukám na televizi, hodně relaxuju, chodím na ryby.

Co je pro Tebe důležité? (3 věci)

Nejdůležitější je zázemí, mít rodinu, kde bydlet, mít se zkrátka kam vracet. Další věc je asi práce – mít práci. Dál abych byl zdravý – pravdou teda je, že pro to moc nedělám – nějaké vitamíny, prohlídky u doktora, to ne. Zatím ale zdravý jsem. Mám partnerku, která má VHC, vím o tom od začátku, takže kdybych to chytl, tak bych jí nic nemohl zazlívat. Musím přiznat, že nepoužívám kondom, nesnáším to. V tomhle případě je pro mě zdraví až na druhém místě, na prvním je partnerka. Nejlepší by bylo být zdravý automaticky.

Hovořil s Tebou někdo o morálce? O tom, co je správné či nikoliv? Co by se nemělo dělat?

Ve škole ještě jo, ale doma jsme si vůbec nepovídali. Občas jsem komunikoval s matkou, ale s otcem nikdy, jenom občas jsme se hádali – byli jsme stejně vzteklé povahy. Ve škole ano, nevzpomínám si ale co to bylo. Doma fakt ne.

Jaké jsou pro Tebe přijatelné způsoby získávání peněz? Co by jsi byl ochoten udělat pro peníze?

Všechno. Teď jsem si našel práci. Takové ty věci jako krádeže, dealování, vymáhání peněz. Co se týče krádeží, vidím rozdíl v tom, kde kradu. Úplná bestie nejsem, o tomhle přemejšším. Kamaráda bych nikdy neokrad. V obchodě je mi to celkem jedno – to nikomu moc neublíží, mají tam toho dost. Já jsem schopný zajít v nelegální činnosti hodně daleko, jsem schopen asi všeho. V tu chvíli je podstatný jen užitek, peníze. Zabít pro peníze, do toho bych asi nešel.

Co pro Tebe znamená štěstí?

Být v pohodě, mít zázemí, někoho, kdo tě má rád, kdo na tebe čeká, kdo je rád, že tě vidí.

Co bys udělal s balíkem peněz, libovolně velkým?

Zaplátil bych si dluhy, Zabezpečil bych děti. Snad bych to celé neprofetoval.

Čeho by jsi chtěl v životě dosáhnout?

Čeho bych chtěl dosáhnout? Mít funkční rodinu – abychom měli zpátky děti z dětského domova, mít normální rodinu, věnovat se dětem, jet na dovolenou.

Kdyby se Ti mohlo splnit jedno přání, které by se týkalo pouze Tebe, jaké přání by to bylo?

Abych se mohl vrátit do svých 13 let a začal žít jinak, bez problémů s policií, alkoholu, drog.

Díky za rozhovor!